f

Programmabegroting 2023-2026

Aan de slag
met
Actief Noaberschap

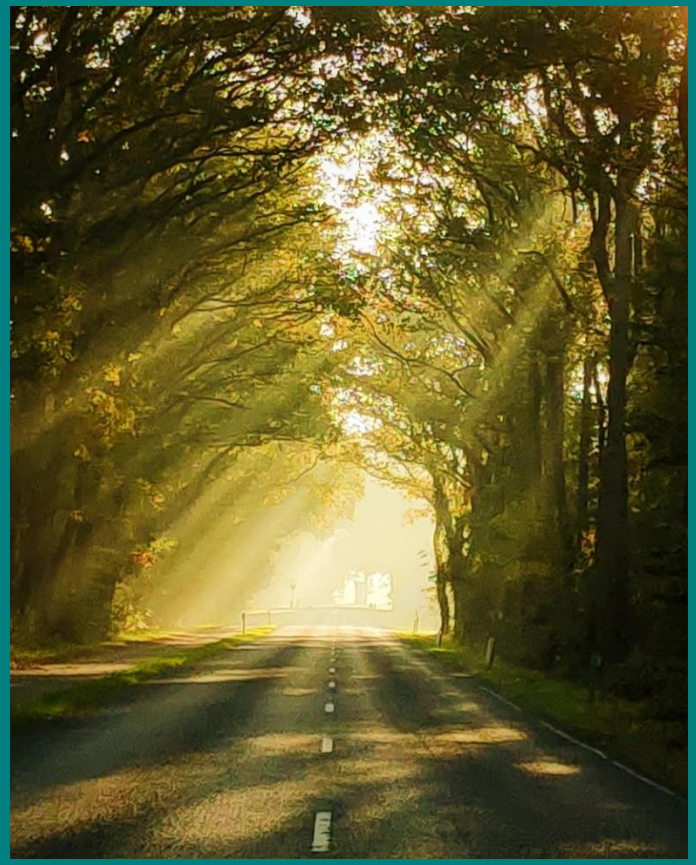

Datum behandeling raad:
7 en 9 november 2022

Inhoudsopgave

Inleiding 3

Budgettair perspectief 17

Programma's

Programma 1: Burger en veiligheid 19

Programma 2: Wonen en werken 38

Programma 3: Leefomgeving 46

Programma 4: Sport, cultuur en onderwijs 60

Programma 5: Maatschappelijke ondersteuning 70

Programma 6: Algemene dekkingsmiddelen en overhead 94

Paragrafen

Paragraaf 1: Lokale heffingen 103

Paragraaf 2: Weerstandsvermogen 111

Paragraaf 3: Onderhoud kapitaalgoederen 127

Paragraaf 4: Financiering 132

Paragraaf 5: Bedrijfsvoering 135

Paragraaf 6: Verbonden partijen 140

Paragraaf 7: Grondbeleid 150

Bijlage: overzicht beleidsindicatoren 158

Tevens is een afzonderlijk document bijgevoegd, getiteld Bijlagen bij de Programmabegroting 2023.

Inleiding

Met de zomerbrief die de raad in juni jl. heeft ontvangen, is een start gemaakt met de voorbereiding van de programmabegroting 2023. Daarin verwoordden we, voor zover dat op dat moment al kon, de (financiële) uitgangspunten, gaven we een samenvatting van de visie “Actief Noaberschap 2022-2026” en schetsten we een aantal actuele ontwikkelingen.
Met deze programmabegroting 2023 bouwen we hierop voort en geven we in cijfers (financiën) en doelen (beleid) een beschrijving van wat ons in 2023 voor ogen staat. Dit alles in de maatschappelijke context van vandaag de dag.

Opvang vluchtelingen en statushouders

Nu de impact van de coronapandemie op de samenleving en economie langzaam minder is geworden, zijn we volop in de greep geraakt van de weerzinwekkende oorlog in Oekraïne. Een democratische rechtsstaat wordt er met haar voortbestaan bedreigd met grote gevolgen voor mensen en de internationale economie.

Het menselijk leed (slachtoffers, ontheemden, vluchtelingen enz.) is groot. Het is daarom hartverwarmend dat ook Hof van Twente, met de inzet van vele vrijwilligers en professionals, een substantiële bijdrage levert aan de opvang van Oekraïners.
Daarnaast zien we een onhoudbare situatie in het aanmeldcentrum voor vluchtelingen in Ter Apel. Die toont aan dat er een grote opgave ligt bij gemeenten om statushouders versneld te plaatsen en crisisnood-opvanglocaties in te richten voor vluchtelingen uit ter Apel. Hof van Twente heeft hiervoor enkele opvangvoorzieningen gerealiseerd. Wij verwachten dat dit ook in 2023 nog aan de orde zal zijn.

Daling koopkracht

Tegelijk merken we dat door de economische sancties de prijzen van energie, grondstoffen en voedsel zodanig zijn gestegen dat in Nederland steeds meer mensen in financiële problemen komen. De ongekend hoge inflatie die zich in de afgelopen maanden aftekende leidt tot een koopkrachtdaling bij huishoudens. Ook in onze lokale samenleving wordt het hierdoor voor steeds meer mensen moeilijk om financieel rond te komen. De inflatie is gestegen van circa 1,3% in maart 2021 naar 7,4% een jaar later en bedraagt inmiddels circa 12%.

Naast particulieren komen ook bedrijven, (gesubsidieerde) instellingen en verenigingen in de problemen door de hoge energielasten. Net als in de corona-aanpak zullen we hier als gemeente, in aanvulling op landelijke maatregelen en passend binnen onze mogelijkheden, op in moeten spelen.

Vervolg van corona

Wat de coronacrisis van ons gaat vragen in 2023 is moeilijk in te schatten. Hierbij valt te denken aan verschillende scenario's, van terug naar normaal, waarbij corona geheel is uitgebannen naar een 'worst case'-scenario, waarbij de pandemie weer oplaait. Ook de effecten op onze inwoners, bedrijven en organisaties moeten hierbij in ogenschouw genomen worden. Wat in ieder geval duidelijk is geworden, is dat de economie in een onrustig vaarwater is gekomen. Kosten voor grondstoffen zijn aanzienlijk gestegen met grote gevolgen voor de bouwsector. Zo wordt de bouw van nieuwe woningen en het verduurzamen van bestaande steeds duurder.
Op de arbeidsmarkt wordt het in steeds meer sectoren moeilijk om gekwalificeerd personeel te werven. Als werkgever merken wij dit zelf ook.

Loon- en prijsontwikkeling

Voor de programmabegroting 2023 anticiperen wij, op basis van de jaarlijkse systematiek en cijfers van het Centraal Planbureau (CPB), op een inflatieontwikkeling in de budgetten voor het volgende begrotingsjaar. Tegenover de loon- en prijsstijgingen staat (deels) een compensatie vanuit het gemeentefonds.
De hogere energieprijzen leiden in 2022 onder meer tot hogere inflatiecijfers. Verdere kostenstijgingen zijn mogelijk, zowel in de exploitatie als bij de investeringen. Om proactief in te spelen op deze verwachte ontwikkeling ramen wij een post van € 1 miljoen. Dit is een grove schatting.

Gemeentefonds

Voor wat betreft de uitkering die Hof van Twente ontvangt uit het Gemeentefonds zijn de volgende punten van belang. Ten eerste wordt op 1 januari 2023 het nieuwe verdeelstelsel van kracht. Voor onze gemeente lijken de herverdeeleffecten beperkt. Ten tweede mogen we vanaf 2023 in de meerjarenraming rekening houden met 100% van de extra jeugdgelden. Dit is echter nog geen officiële toezegging van een structurele compensatie en blijft dus nog een risico. Ten derde is met betrekking tot de verwachte daling van de omvang van het

gemeentefonds in 2026 bekend geworden dat het Rijk in ieder geval eenmalig € 1 miljard extra in 2026 beschikbaar stelt voor gemeenten. In deze programmabegroting is dit nu al meegenomen voor een bedrag van € 1,55 miljoen.
Voor een nadere toelichting op de uitkering Gemeentefonds verwijzen we naar programma 6.

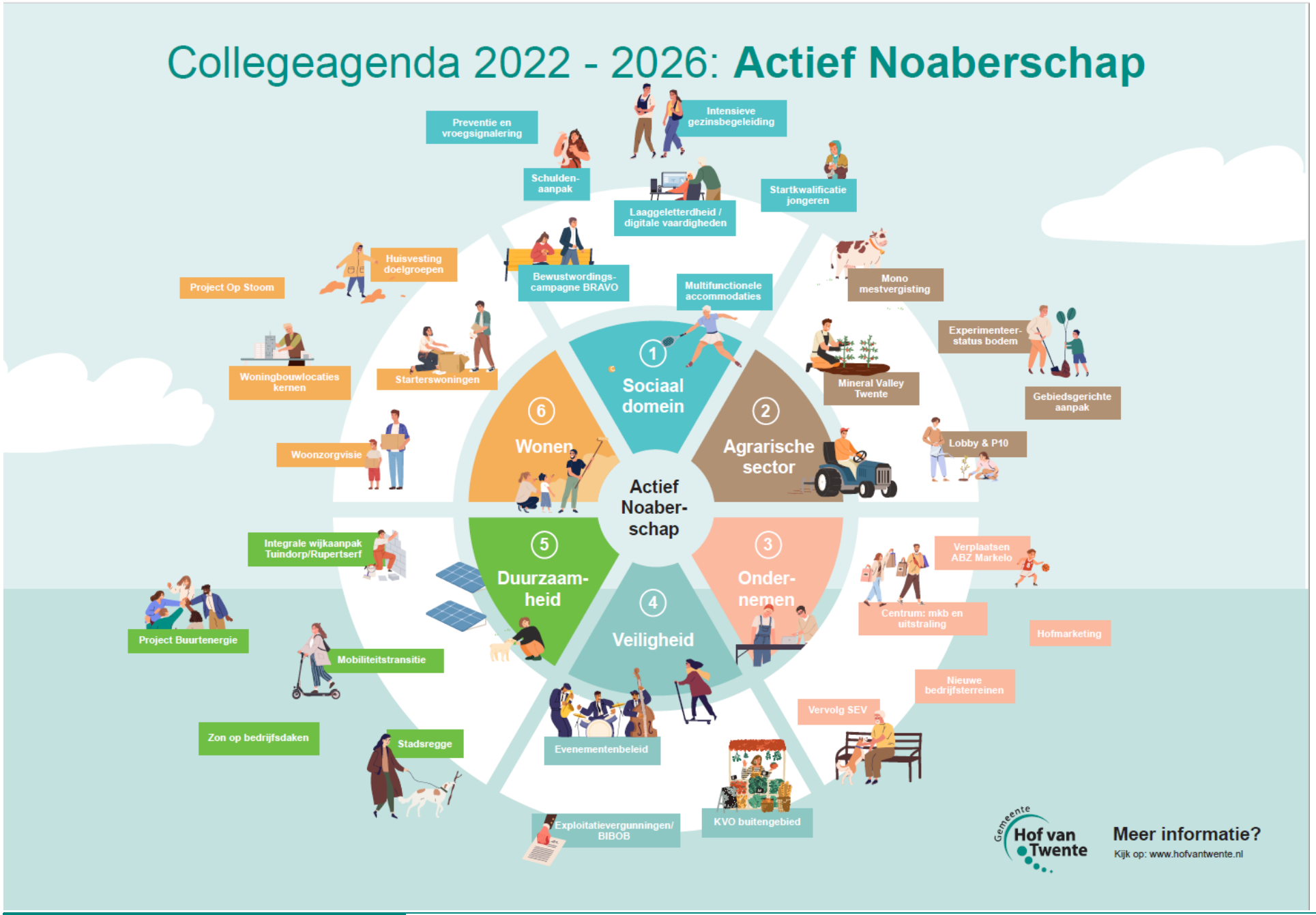
Collegeagenda 2022 - 2026: Actief Noaberschap
Actief Noaber-schap
1 Sociaal domein
2 Agrarische sector
3 Onder-nemen
4 Veiligheid
5 Duurzaam-heid
6 Wonen
Preventie en vroegsignalering
Intensieve gezinsbegeleiding
Schulden-aanpak
Laaggeletterdheid / digitale vaardigheden
Startkwalificatie jongeren
Huisvesting doelgroepen
Project Op Stoom
Bewustwordings-campagne BRAVO
Multifunctionele accommodaties
Mono mestvergisting
Experimenteer-status bodem
Mineral Valley Twente
Gebiedsgerichte aanpak
Lobby & P10
Woningbouwlocaties kernen
Starterswoningen
Woonzorgvisie
Integrale wijkaanpak Tuindorp/Rupertserf
Verplaatsen ABZ Markelo
Centrum: mkb en uitstraling
Hofmarketing
Nieuwe bedrijfsterreinen
Vervolg SEV
Project Buurtenergie
Mobiliteitstransitie
Zon op bedrijfsdaken
Stadsregge
Evenementenbeleid
Exploitatievergunningen/ BIBOB
KVO buitengebied
Gemeente Hof van Twente
Meer informatie?
Kijk op: www.hofvantwente.nl

Thema 1: Sociaal domein

De afgelopen jaren is vanuit de visie “De Gezonde Verbinding” (visie op het sociaal domein) gestart met het werken aan het geluk en het welzijn van inwoners in onze gemeente. Hiervoor hanteren wij vier themalijnen:

1) Kansrijk Opgroeien,
2) Gezonde Leefstijl,
3) Vitaal Ouder Worden en
4) Iedereen Doet Mee.

Preventief werken, positieve gezondheid en eigen verantwoordelijkheid van inwoners zijn hierbij belangrijke uitgangspunten. Dit mede omdat huidige vormen van zorg en ondersteuning steeds moeilijker houdbaar worden als steeds meer inwoners hier een beroep op moeten doen.

Preventie en bewustwording hebben echter tijd nodig en zijn een zaak van intensief overleg en samenwerking met partners. Bijvoorbeeld met betrekking tot ouderen, maar ook rondom de samenwerking met onderwijs en welzijn als het gaat om onze jeugd. En bij schuldenproblematiek is vroeg signalering belangrijk om problemen eerder in beeld te krijgen en op te lossen.

Dit alles vraagt om een investering in financiële zin die verder gaat dan de mogelijkheden die we de afgelopen jaren hadden. Dit besef dringt ook op landelijk niveau door, bijvoorbeeld bij het Integraal Zorgakkoord op grond waarvan het Rijk ook financiële middelen aan gemeenten beschikbaar stelt voor preventie.

Wij willen niet afwachten maar handelen met (aanvullende) financiering uit eigen middelen. Voor uitvoering van projecten door samenwerkings-partners en voor de eigen organisatie om deze plannen en projecten mede vorm te geven, te begeleiden en te monitoren. In elk geval gaan we aan de slag met een wijkgerichte aanpak, de woonzorg visie, inzet op laaggeletterdheid, een lange termijn aanpak voor Gezonde Leefstijl en een intensievere samenwerking met het onderwijs.

Daar waar de situatie urgent is, wachten we hier niet op maar acteren we nu al. Bijvoorbeeld als het gaat om de aanpak van armoede als gevolg van de energiecrisis en de opvang en huisvesting van vluchtelingen en statushouders.

Thema 2: Agrarische sector

Door gerichte pilots en projecten gaan we onze agrariërs helpen om kansen te benutten gericht op nieuwe verdienmodellen zoals mono-mestvergisting. Voor deze laatste is er concrete belangstelling en worden gesprekken met ongeveer 15 agrariërs gevoerd. Vrijwillige kavelruil en de Toekomst Gerichte Erven aanpak zetten we door, waarbij we samen met de provincie de inzet van erfcoaches blijven faciliteren.

Met het project Mineral Valley stimuleren we vernieuwing in de landbouw en zorgen we ervoor dat de bodemkwaliteit verbeterd. Wij hebben een experimenteer-status om bodemkwaliteit te verbeteren. Door gericht projecten met agrariërs uit te voeren kunnen we in de praktijk meten wat werkt.

Met lobby en inzet in P-10 (het samenwerkingsverband tussen de grootste plattelandsgemeenten) willen we kennis delen, vergroten en financiële middelen ophalen om in te zetten in verbetering van de mogelijkheden voor mens, landbouw en natuur.

Veel van deze zaken lopen al meerdere jaren en willen we doorzetten om zo resultaat te kunnen boeken. Maatwerk en mogelijkheden voor de agrarische sector in samenhang met andere thema’s zoals klimaatverandering, biodiversiteit en energietransitie zijn belangrijk. Ook gaan we door met de LEADER-aanpak. LEADER is een Europees subsidieprogramma, waarmee we samenwerking en innovatie van onderop stimuleren en de leefbaarheid en de economie op het platteland versterken en verder ontwikkelen.

Thema 3: Ondernemen

De afgelopen jaren is de Sociaal Economische visie de basis geweest waarvan economische ontwikkeling gestimuleerd is. Samen met ondernemersverenigingen zijn projecten geïnitieerd en uitgevoerd. Voor de komende 5 jaar willen we opnieuw uitvoering geven aan de doelstellingen uit de sociaal economische visie:

Ruimte geven voor bedrijven en ondernemers om zich te vestigen en uit te breiden. Ook willen we investeren in nieuwe initiateven en vooruitstrevende ideeën op het gebied van, ondernemen, werkgelegenheid, centrumgebieden en vrijetijdseconomie.

In de centrumgebieden willen we verder met kwaliteitsverbetering door samenwerking met de ondernemers en verbetering van de uitstraling openbare ruimte.

Voor de Vrijetijdseconomie willen we met nieuw beleid beter sturen op nieuwe ontwikkelingen op de juiste plek. Hofmarketing blijft de komende vijf jaar de belangrijke partner die uitvoering moet geven aan de marketing op dit gebied.

Er is behoefte aan uitbreiding van bedrijventerreinen. We merken dat de huidige terreinen vol zitten en dat er nieuwe terreinen ontwikkeld moeten worden om aan de lokale behoefte te voldoen. Hiervoor lopen nu trajecten in Markelo, Hengevelde en Goor.

In Markelo is ABZ gelegen in het centrum. Er wordt al meerdere jaren gesproken over verplaatsing uit het centrum. Voor de komende periode willen we de mogelijkheden voor verplaatsing concreet in beeld hebben en daarin stappen zetten.

We willen met innovatie als thema ontwikkelingen in de maatschappij: technologisch en organisatorisch volgen en toepassen in onze manier van werken. Door te blijven innoveren ontstaan kansen om ons werk anders en beter te laten aansluiten bij de behoeften buiten.

Thema 4: Veiligheid

Ons uitgangspunt is dat wij een veilige en leefbare gemeente zijn waar inwoners, ondernemers en bezoekers zich veilig voelen. De aanpak van ondermijnende criminaliteit en high impact crimes zoals woninginbraken staan hoog op de agenda. Een effectieve aanpak van onder andere huiselijk geweld, kindermishandeling, jeugdoverlast, personen met verward gedrag en zorgfraude is alleen mogelijk door goede samenwerking. Programmatisch geven we integrale veiligheid een vervolg met aandacht voor ondermijning.

Hof van Twente is een gemeente waar criminelen geen vaste voet aan de grond krijgen. We streven naar een reductie van het aantal delicten en een vergroting van het veiligheidsgevoel. Dat doen wij onder meer via een vraaggerichte aanpak waarbij wij intensief samen werken met onze maatschappelijke en justitiële partners. We borgen een integraal karakter op zowel beleidsmatig als uitvoerend met onder meer het sociale en economische domein.

Onze aanpak is zowel gebiedsgericht (bv buitengebied, bedrijventerreinen en de woonomgeving) als persoonsgericht (aanpak verwarde personen, veelplegers, jeugd). Hierdoor garanderen we een eerlijk speelveld voor ondernemers en voorkomen uitbuiting of misbruik van kwetsbare personen door criminelen. Zowel binnen onze organisatie als ook in de samenwerking met externe partners voorkomen wij dat wij transacties (bv subsidies of vergunningen) doen met criminelen. Ieder signaal van ondermijning pakken wij op en leidt tot een herleidbaar besluit.

Thema 5: Duurzaamheid

De Transitievisie Warmte en de Routekaart energieneutraal 2035 geven richting in de gewenste ontwikkeling op het gebied van duurzaamheid.

We gaan de komende 5 jaar werken aan 2 pilot-wijken, Rupertserf (Delden) en Tuindorp (Goor), om met een integrale aanpak oplossingen te vinden voor sociale, fysieke en duurzaamheidsopgaven. Zo bekijken we bijvoorbeeld welke mogelijkheden er zijn voor alternatieve bronnen voor aardgas. Hiervoor is inzet in projectleiding en expertise op verduurzaming nodig. Ook blijven we nadrukkelijk inzetten op individuele ondersteuning van inwoners door inzet van energiecoaches en door concrete voorlichting over subsidiemogelijkheden via o.a. ww.duurzaambouwloket.nl.

Het project buurtenergie biedt buurtschappen en kernen de mogelijkheid om zelf projecten te doen die duurzame energie opwekken. Er is een start gemaakt met drie locaties. De lokale aanpak willen we ook voor andere locaties mogelijk maken. Hiervoor zijn middelen nodig.

Wij zien nog verdere kansen voor opwek van zonne-energie in de bebouwde omgeving. Bijvoorbeeld op bestaande en nieuw aan te leggen bedrijfsterreinen. De mogelijkheden, zoals verplichting in het omgevingsplan, financiële regelingen e.d. worden onderzocht en uitgevoerd.

Ten aanzien van mobiliteit zien we een grote opmars van elektrische voertuigen. Dit vraagt om slimme manieren om laden te organiseren. Zeker in wijken waar veel gebruik gemaakt wordt van openbaar parkeren is een goed plan nodig om overlast te voorkomen. Ook andere mobiliteitsoplossingen, zoals deelauto’s, fietssnelwegen ed. krijgen aandacht.

Duurzaamheid en groene inrichting hebben onderlinge relatie. In de openbare ruimte willen we mogelijkheden koppelen en projecten uitvoeren die bijdragen aan de vier grote opgaven waar we landelijk voor staan: klimaatadaptatie, energietransitie, verandering in de landbouw en biodiversiteit. De onderlinge samenhang tussen deze opgaven willen we in projecten verbinden zoals bij het terugbrengen van de Stadsregge en de herinrichting van pleinen. Projecten waar proces en uitvoering om middelen vragen.

Thema 6: Wonen

Eind 2021 is de woonvisie en het woningbouwprogramma vastgesteld, met zes overkoepelende ambities voor wonen in Hof van Twente.

Voor de periode tot 2030 gaan we uit van een behoefte aan 675 - 730 toe te voegen woningen, om in voldoende woonruimte te kunnen voorzien voor onze eigen inwoners. Om te zorgen dat voldoende woningen gerealiseerd worden is het nodig om extra woningen te programmeren. Binnen de Regionale Woonagenda Twente hebben we afgesproken 130% te programmeren, dat komt neer op 850 - 900 woningen. Deze gaan we zo snel mogelijk realiseren.

Vanuit de Nationale Woon- en Bouwagenda sluiten we binnen Twente een Regionale Woondeal. Hierin komen afspraken over het toevoegen van woningen voor de bovenlokale behoefte en voor het aantal betaalbare woningen. In de sociale huursector moet iedere gemeente een ‘fair share’ nemen. De uitvoering van de Regionale Woondeal heeft effect op ons woningbouwprogramma en vraagt extra personeelscapaciteit.

De visie ‘Actief Noaberschap’ zet in op ontwikkelruimte voor woningbouw in alle kernen. Voor buurtschappen is meer maatwerk nodig. Om daar mee aan de slag te kunnen is mankracht nodig.

We zetten in op extra woningen voor starters, ouderen, bijzondere doelgroepen zoals statushouders, asielzoekers, woonwagenbewoners. Voor spoedzoekers willen we met flexwoningen een woonruimte kunnen bieden. Het gaat daarbij om complexe projecten.

Om deze projecten te doorlopen hebben we extra inzet van personeel nodig. We willen daarbij extra aandacht besteden aan participatie. Wel is van belang dat er snel en slagvaardig gehandeld wordt om zo voor 2030 de gewenste resultaten te bereiken.

De grootste locatie voor woningbouwontwikkeling is Op Stoom. Hier komt ruimte voor meer dan 300 woningen in verschillende prijsklassen in huur en koop. Het project kent een lange doorlooptijd.

Visie Actief Noaberschap

In de visie “Actief Noaberschap 2022-2026” is een richting gepresenteerd in de aanpak van de maatschappelijke opgaven voor de komende vier jaar. Actief Noaberschap betekent hierbij het streven naar een gezonde sociale verbinding in combinatie met een duurzame leefomgeving.

De vijf hoofdthema’s die in de Visie worden onderscheiden worden niet begrensd binnen de genoemde periode van vier jaar. Zij zijn gekoppeld aan een langetermijnperspectief van tien tot twintig jaar. Met de gemeenteraad willen we een gezamenlijk perspectief ontwikkelen voor de langere termijn. In de Collegeagenda 2022-2026 hebben we de vijf thema’s (sociaal domein, wonen, ondernemen, agrarische sector en duurzaamheid) aangevuld met een zesde thema: veiligheid.

Vorming Collegeagenda 2022-2026

De afbeelding op de vorige pagina toont de structuur van de Collegeagenda 2022-2026. Hierin benoemen wij de maatregelen en projecten die uit de visie “Actief Noaberschap” voortvloeien. Dit is een proces waar wij de afgelopen periode aan hebben gewerkt, maar dat ook in de komende maanden een vervolg zal krijgen. Inmiddels hebben wij gesprekken gevoerd met onder meer de fracties uit de raad en verkenningen gedaan binnen de verschillende beleidssectoren. Dit alles heeft geleid tot een Collegeagenda 2022-2026 op hoofdlijnen, die nauw aansluit bij de thema’s uit de coalitievisie. Wij gaan deze collegeagenda de komende maanden verder verfijnen.

Nieuw beleid in deze programmabegroting

Dit proces betekent dat wij de collegeagenda voor een deel al concreet hebben vertaald naar voorstellen voor nieuw beleid in deze begroting. Zie hiervoor de navolgende tabel Nieuw beleid. In de kolom ‘Progr.’ is een verwijzing opgenomen naar desbetreffende programma of paragraaf. Het gaat om onderwerpen variërend van extra uitgaven voor veiligheidsbeleid tot budgetten voor de vervanging van kunstgrasvelden of de instelling van een noodfonds armoedebestrijding. Bovendien zijn er ook investeringen voorzien zoals voor het zwembad Markelo waar een investering in het buitenbad wordt voorbereid.

Nieuw beleid via Themanotities

Daarnaast hebben wij voor een ander deel van de collegeagenda voorstellen in de maak per thema. Daar zijn ook (incidentele) middelen aan gekoppeld,

die wij willen onttrekken aan de algemene reserve, maar dan indicatief van aard. Het gaat in totaal om plusminus € 8,6 miljoen. Zie daarvoor onderstaande tabel “Thema’s collegeagenda”. Met de vaststelling van deze programmabegroting worden deze middelen nog niet beschikbaar gesteld.

Het is onze bedoeling om hiervoor begin 2023 een aantal themanotities aan te bieden aan de raad waarin projecten en andere voorstellen worden omschreven, voorzien van ramingen. Hierover willen we in het eerste kwartaal van 2023 met de raad in gesprek. De besluitvorming over die themanotities leidt dan tot wijziging van de programmabegroting 2023.

Thema's college agenda	
Sociaal domein	4.400.000
Agrarische sector	1.000.000
Ondernemen	1.000.000
Veiligheid	250.000
Duurzaamheid	1.000.000
Wonen	1.000.000
Totaal	**8.650.000**

In de visie “Actief Noaberschap” is het voornemen uitgesproken om de komende vier jaar € 15 miljoen te investeren in de ambities op de 6 thema’s. Dit vraagt ook om een investering in menskracht van plm. 10%, omdat onze organisatie deze ambities niet vanuit het bestaande takenpakket kan waarmaken. Met het geschetste proces willen we hier tezamen met de gemeenteraad een realistische invulling aan geven.

Burgemeester en wethouders,

de secretaris,	de burgemeester,
Dennis Lacroix	Ellen Nauta

Voorstellen Nieuw beleid en Dekkingsmaatregelen

	Omschrijving	Progr.	2023	2024	2025	2026
	Programma 1 Bestuur en veiligheid					
1	Agenda voor Twente	1.1.4	-350.000	-350.000	-350.000	-350.000
2	Ondersteuning samenwerkingsverbanden Europa/P10	1.1.3	-120.000	-120.000	-120.000	
3	Communicatie	1.3	-270.000	-270.000	-270.000	-270.000
4	Digitale dienstverlening	1.4	-40.000	-40.000	-40.000	-40.000
5	Informatiebeheer, afsluiten voormalige archief	1.6	-60.000			
6	Technische installaties raadzaal *	1.8		-11.092	-10.936	-10.780
7	Veiligheidsbeleid	1.9.1	-75.000	-75.000	-75.000	-75.000
	Programma 2 Wonen en werken					
8	Routenetwerken (VTE en Beheer)	2.6	-25.000	-25.000	-25.000	-25.000
9	(Voorbereiding) verplaatsing ABZ Markelo	2.9	-50.000			
	Programma 3 Leefomgeving					
10	Vitale kernen (Rupertserf en Tuindorp)	3.6	-50.000			
11	Duurzame leefomgeving	3.7	-100.000			
	Programma 4 Sport, cultuur en onderwijs					
12	Onderzoek multifunctionele accommodaties (Diepenheim en Markelo)	4.2	-80.000			
13	Uitstel bezuiniging welzijnssubsidies (3 jaar)	4.4		-450.000	-450.000	-450.000
14	Onderzoek cultuur en welzijnssector	4.4.3	-100.000			
15	Kunstgrasvelden, aanvulling reserve vervanging	4.6	-746.000			
15	Kunstgrasvelden, storting in reserve vervanging, dekking vanuit de algemene reserve	4.6	746.000			

	Omschrijving	Progr.	2023	2024	2025	2026
16	Zwembad Markelo, bergingen en parkeerterrein *	4.7		-18.060	-17.851	-17.643
16	Zwembad Markelo, bergingen en parkeerterrein, dekking kapitaallasten via vorming afschrijvingsreserves	4.7	-300.000	18.060	17.851	17.643
	Programma 5 Maatschappelijke ondersteuning					
17	Schuldhulpverlening, dienstverlening Stadsbank	5.6.5	-36.000	-36.000	-36.000	-36.000
18	Vroegsignalering schulden	5.6.6	-80.000			
19	Heronderzoeken en systeeminrichting	5.6.7	-100.000			
20	Noodplan energie-armoede	5.6.8	-225.000			
21	Beleidscapaciteit Jeugd	5.6.9	-70.000			
	Programma 6 Algemene dekkingsmiddelen, overhead					
22	Hybride werken, investeringen *	Par. 5	-33.177	-32.729	-32.282	-31.834
23	Hybride werken, thuiswerkvergoeding	Par. 5	-110.000	-42.000	-42.000	-16.000
24	Impact inflatie/prijsontwikkeling 2023	Inleiding	-1.000.000			
25	Toeristenbelasting	Par. 1	29.000	29.000	29.000	29.000
26	Gemeentefonds, indicatieve raming extra middelen	6.1.2		495.000	455.000	310.000
27	Rijksbijdrage gemeentefonds 2026	6.1.3				1.550.000
	Totaal		**-3.245.177**	**-927.821**	**-967.218**	**584.386**

** Investeringen: raadzaal € 70.000, zwembad/parkeerterrein € 300.000 en hybride werken € 287.000.*
In het budgettair perspectief zijn de jaarlijkse kapitaallasten die voorvloeien uit de investeringen opgenomen.

Budgettair Perspectief programmabegroting 2023

Perspectief begroting 2023	2022	2023	2024	2025	2026
Programmabegroting 2022	988.869	675.919	241.721	174.800	-946.967
1e bestuursrapportage 2022	1.099.274	76.471	220.626	197.814	290.314
Nieuw beleid zomerbrief 2022*	-213.000	-266.000	-266.000	-266.000	-266.000
Perspectief zomerbrief 2022*	1.875.143	486.390	196.347	106.614	-922.653
2e bestuursrapportage 2022	1.615.604	3.194.759	4.457.594	5.655.970	-398.144
Nieuw beleid en dekking begroting 2023		-3.245.177	-927.821	-967.218	584.386
Perspectief begroting 2023	3.490.747	435.972	3.726.120	4.795.366	-736.411
Waarvan incidentele baten en lasten	-871.326	-130.118	-114.200	-89.447	-64.609
Structureel saldo begroting 2023	**2.619.421**	**305.854**	**3.611.920**	**4.705.919**	**-801.020**

** Nieuw beleid zomerbrief en saldo zomerbrief 2022 exclusief hybride werken (amendement). Is onderdeel van nieuw beleid begroting 2023.*

Doorrekening reserves weerstandsvermogen

bedragen x € 1.000

Algemene Reserve	Rek. 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand per 1 januari	**11.256**	**17.085**	**13.986**	**6.905**	**6.913**	**6.920**
Saldo onttrekkingen en toevoegingen *	5.829	-3.099	1.569	8	7	7
Stand per 31 december	**17.085**	**13.986**	**15.555**	**6.913**	**6.920**	**6.927**
Inzet thema's college agenda (themanotities) **			-8.650			
Stand per 31 december, inclusief inzet thema's			**6.905**	**6.913**	**6.920**	**6.927**
Totaal risico's conform berekening weerstandsvermogen	4.461	4.007	4.357	4.357	4.357	4.357
Nader te besteden	**12.624**	**9.979**	**2.548**	**2.556**	**2.563**	**2.570**

* *In 2023 is in de doorrekening het begrote resultaat 2022 meegenomen.*

** *In deze doorrekening van de algemene reserve anticiperen wij op de inzet van de € 8,65 miljoen op basis van de themanotities over de 6 thema's. Begin 2023 worden deze notities ter besluitvorming voorgelegd aan de raad. De onttrekking uit de algemene reserve volgt dus nog niet uit vaststelling van deze programmabegroting.*

PROGRAMMA 1: BURGER EN VEILIGHEID

Hof van Twente werkt op verschillende manieren samen met andere gemeenten. Dat kan gaan om bedrijfsvoering of uitvoering, maar ook inhoudelijke samenwerking op het gebied van beleidsvoorbereiding of strategie. We gaan uit van onze eigen kracht, maar staan open voor de kansen die samenwerking kan bieden; de kwaliteit van de dienstverlening vergroten, kwetsbaarheid verkleinen en kosten verlagen. Vanuit een heldere communicatievisie en via nieuwe communicatiekanalen werkt de gemeente samen met onze inwoners/ ondernemers aan een fijne woon- en leefomgeving. Daar waar mogelijk bieden wij onze dienstverlening digitaal aan. We geven ook persoonlijke aandacht waar dat nodig is. De ontwikkeling van de digitale dienstverlening de afgelopen jaren geeft ons ook die ruimte.

Per januari 2023 treedt de Omgevingswet in werking. Dat betekent minder en overzichtelijker regels, meer ruimte voor initiatieven, lokaal maatwerk en vertrouwen. We bereiden ons daar organisatiebreed op voor.

Hof van Twente is een gemeente waar criminelen geen vaste voet aan de grond krijgen. We streven naar een reductie van het aantal delicten en een vergroting van het veiligheidsgevoel. Dat doen wij onder meer via een vraaggerichte aanpak waarbij wij intensief samen werken met onze maatschappelijke en justitiële partners. We borgen een integraal karakter op zowel beleidsmatig als uitvoerend met onder meer het sociale en economische domein.

Kaderstelling:

- Communicatievisie 2018
- Actief Noaberschap
- P10
- Regiodeals
- Plan van aanpak ondermijnende criminaliteit en veiligheid 2019-2020
- VTH-beleid Hof van Twente 2019
- Welstandsnota 2012
- Algemene plaatselijke verordening Hof van Twente 2021
- Richtlijn Bouw- en Sloopveiligheid
- Integraal Veiligheidsbeleid 2021-2024

Onze aanpak is zowel gebiedsgericht (bv buitengebied, bedrijventerreinen en de woonomgeving) als persoonsgericht (aanpak verwarde personen, veelplegers, jeugd). Hierdoor garanderen we een eerlijk speelveld voor ondernemers en voorkomen uitbuiting of misbruik van kwetsbare personen door criminelen. Zowel binnen onze organisatie als ook in de samenwerking met externe partners voorkomen wij dat wij transacties (bv subsidies of vergunningen) doen met criminelen. Ieder signaal van ondermijning pakken wij op en leidt tot een herleidbaar besluit.

Om de fysieke leefomgeving optimaal te beschermen en duurzaam te benutten, willen wij het volgende bereiken:

- Voor inwoners en ondernemers zijn we een deskundige gesprekspartner. Wij zoeken naar mogelijkheden en bieden ondernemers ruimte en kansen, binnen de regels. We zijn duidelijk over wat kan, waar nodig treden we op en werken proactief aan een duurzame ontwikkeling;
- Wij staan voor goede uitvoeringskwaliteit van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Door een goede belangenafweging willen we de kwaliteit in onze leefomgeving verbeteren.
- Ketenpartners ervaren ons als een betrouwbare en rolvaste partner die transparant werkt, hoge kwaliteit biedt, open overlegt en samenhang brengt in tal van regels en maatregelen.

Prioriteiten en aandachtspunten

Onderwerpen	Resultaten 2023
1.1 Bestuur en samenwerking	1.1.1 Ondersteuning bestuurlijke samenwerking We zoeken als gemeente steeds meer de samenwerking op met andere gemeenten en in Europa. De problemen waar we in onze samenleving voor staan vragen ook steeds meer samenwerking. Alleen kunnen wij deze niet oplossen. Bovendien kunnen we daarmee richting Rijk maar ook in Europa onze zorgen op tafel leggen en zijn wij een volwaardige gesprekspartner. Ook voor krijgen van subsidies is deze samenwerking noodzakelijk. Dit vraagt wel extra ambtelijke ondersteuning. Zie daarvoor onderdeel P10 (nr. 1.1.3).
	1.1.2 Europese samenwerking De burgemeester is voorzitter van de Nederlandse gemeentelijke delegatie van het Comité van de Regio's (CvdR). Dit orgaan is de spreekbuis voor lokale en regionale overheden binnen de Europese Unie. Hierbij zal zij zich als voorzitter van de Nederlandse delegatie met name richten op de belangenbehartiging van lokale overheden in de brede zin. Het Comité zorgt ervoor dat decentrale overheden worden betrokken bij de totstandkoming van het Europese wetgevingsproces. Verder is zij lid van de VNG-commissie 'Europa en Internationaal' (deze commissie behartigt de belangen van de Nederlandse Gemeenten in de Europese Unie) en – in Europees verband – van de commissie NAT (Natuurlijke hulpbronnen, met name Plattelandsontwikkeling). Door deze bestuurlijke

	inspanning kunnen de standpunten van Twente ingebracht worden, met name op het gebied van platteland/landbouw (speerpunt). Ook wordt daarbij de samenwerking gezocht met het onderdeel P10 (zie onderstaand aandachtspunt).
	1.1.3 P10 We blijven actief betrokken bij het behartigen van de belangen van plattelandsgemeenten via de P10. Wij zitten daarom in het dagelijks- en algemeen bestuur. De P10 is een netwerk van grote plattelandsgemeenten waarin 30 gemeenten samenwerken. We delen kennis met elkaar en werken samen waar dat een meerwaarde oplevert. We trekken ook samen op om gedeelde belangen onder de aandacht te brengen bij de landelijke en Europese politiek. Daarbij wordt er op verschillende dossiers ook samengewerkt met de VNG. Door de ontwikkelingen en opgaven rondom stikstof, water, natuur en broeikasgassen liggen er flinke uitdagingen bij de ontwikkeling van het platteland. De P10 pleit voor een zorgvuldige integrale aanpak (en niet alleen het terugbrengen van de stikstofuitstoot) waarbij ruimte is voor innovatie, combineren van meerdere functies en diensten bij landbouwbedrijven en maatwerk. Uitgangspunt van de P10 is dat het platteland kan bijdragen aan oplossingen en dat het stedelijke gebied en het platteland elkaar nodig hebben. De P10 zal in het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied veel aandacht vragen voor de leefbaarheid van het platteland, met goede voorzieningen voor jong en oud en perspectief voor de landbouw. Hiervoor is, in combinatie met de ondersteuning voor de Europese samenwerking -zie 1.1.1, voor de jaren 2023, 2024 en 2025 een bedrag van € 120.000 opgenomen.

	1.1.4 Agenda voor Twente We werken in regionaal verband verder aan het vervolg op de huidige de Agenda voor Twente, die eind 2022 afloopt. Deze nieuwe Investeringsagenda is opgesteld door de TwenteBoard, het samenwerkingsverband tussen de drie O's (Overheid, Ondernemers en Onderwijs). De veertien Twentse gemeenten werken hierin samen met ondernemers en onderwijsinstellingen, waardoor ook het eigenaarschap niet meer geheel bij de gemeenten ligt. Deze vijfjaren agenda (2023-2027) is de uitwerking om het Bruto Twents Geluk te vergroten. Dit vraagt om een bijdrage van €350.000 per jaar.
1.2 Omgevingswet	1.2.1 Programma Omgevingswet De Omgevingswet treedt naar verwachting per 1 januari 2023 in werking. Om de organisatie goed voor te bereiden op de komst van de Omgevingswet is in 2019 een programma gestart. Naar verwachting zal het programma ook nog voor een deel doorlopen in 2023, maar we werken ernaar toe om de werkzaamheden geleidelijk over te dragen naar de "lijn" afdelingen. Vanuit het programma werken we in drie deelsporen verder aan de wettelijke opgaven:

	1. Wet: We ronden de Omgevingsvisie in 2023 af (wettelijke verplichting is voor 2025). Daarnaast werken we aan het Omgevingsplan dat we in 2026 willen opleveren (wettelijke verplichting is voor 2030). 2. Omgevingsgericht werken: hiermee wordt het werken “in de geest van de Omgevingswet” bedoeld. Inmiddels zijn de nieuwe werkprocessen beschreven, in 2023 gaan we deze verder implementeren en werken we -nog meer dan nu al het geval is- omgevingsgericht(er) en integraal. 3. Digitaal stelsel: er komt één landelijk digitaal stelsel Omgevingswet (DSO). De gemeentelijke systemen moeten hier tijdig en goed op worden aangesloten. Het landelijke DSO zal naar verwachting per 2023 nog niet geheel af zijn. Wij hebben als gemeente geen invloed hierop. Wij anticiperen vroegtijdig op de ontwikkelingen.
	1.2.2 Voorbereiding gemeenteraad In 2023 gaan we werken volgens de Omgevingswet, en bereiden we ons verder voor. De Omgevingswet is nieuw en daarom is het goed om werkenderwijs ervaring op te doen en samen te leren hoe we op een zo goed mogelijke manier kunnen werken volgens deze wet. De voorbereiding van de raadsavonden gebeurt telkens door de Raadswerkgroep Omgevingswet: ván en vóór de raad.
1.3 Communicatie	Goede communicatie draagt bij aan verbinding in onze gemeente Er zijn een aantal ontwikkelingen in de samenleving die vragen om meer of betere communicatie. Door digitale dienstverlening en toename van social mediagebruik communiceren we anders met inwoners. Ook de crisissen waar we mee te maken hebben, maken duidelijk dat transparante pro-actieve communicatie naar inwoners steeds belangrijker

	wordt. Daarnaast zijn in de Visie Actief Noaberschap belangrijke thema's benoemd waarbij communicatie met onze inwoners van groot belang is: gezond gedrag, duurzaamheid en energie-opwek en invoering van de Omgevingswet zijn hier een paar voorbeelden van. Vanuit de raad en de coalitievisie is aangegeven dat participatie een belangrijke manier is om deze opgaven te kunnen realiseren. Hier willen we – intern en extern - meer handen en voeten aan geven. Om deze communicatiebehoefte goed te kunnen ondersteunen is een heldere communicatiestrategie nodig. Die strategie is met u gedeeld tijdens de introductie van de nieuwe raad op 13 april 2022. De strategie heeft drie pijlers: • Het verhaal van de Hof: Het vertrouwen in de gemeente vergroten door steeds vanuit één herkenbaar verhaal te communiceren, zowel intern als extern, zodat een betrouwbaar en consistent beeld van de gemeente ontstaat. • Digitaal gezien, gehoord en geholpen: Digitaal waar het kan, persoonlijk waar het beter past. Gericht op optimalisering van onze online dienstverlening. En online verbinding maken met onze inwoners. • Participatieve organisatie: Kennis en input uit de samenleving gebruiken, zodat er beter afgewogen besluiten genomen kunnen worden. Om de communicatie naar inwoners goed uit te voeren en toekomstbestendig vorm te geven, is een structurele investering nodig van € 270.000. Deze investering is nodig voor zowel menskracht als uitvoering. Het geld wordt ingezet om Het Verhaal van Hof van Twente op

	te stellen en blijvend te implementeren, de digitale dienstverlening door te ontwikkelen, te zorgen dat collega's participatie kunnen toepassen bij hun projecten en gemeentelijke communicatie verder te verbeteren zodat inwoners goed geïnformeerd blijven. Daarnaast worden lopende en nieuwe projecten voorzien van een advies over communicatie en participatie.
1.4 Dienstverlening	1.4.1 Digitale dienstverlening verder uitbouwen Via een pilot digitale dienstverlening namen we al diverse stappen in het uitbouwen van de digitale dienstverlening. Diverse producten in de website zijn geoptimaliseerd. De pilot heeft ons geleerd dat inwoners behoefte hebben aan het digitaal aanvragen van producten. Door de hack zijn deze ontwikkelingen tot stilstand gekomen. Hier willen we en moeten we meer structureel op inzetten. Daarnaast zijn er diverse wetten die ons dwingen om het digitale kanaal actiever te ondersteunen en/of door te ontwikkelen. Denk hierbij aan de Wet Modernisering Elektronisch Bestuurlijk Verkeer (WMEBV), de wet Digitaal Toegankelijke Overheid (DTO) en de Europese wet Single Digital Gateway (SDG: Europese centrale digitale poort). Deze wetten verplichten ons onder andere om onze website transparant en voor iedereen toegankelijk te krijgen en te houden. Daarnaast om onze producten nog meer via het digitale kanaal aan te bieden. En inwoners kunnen van hun gemeente eisen dat zij digitaal benaderd worden. Al deze ontwikkelingen vragen structureel inspanning van ons als gemeente. Deze structurele inspanning is niet meer binnen het huidige takenpakket op te vangen. Het is daarom noodzakelijk hiervoor formatie beschikbaar te stellen. Hiervoor is structureel € 40.000 opgenomen.

	Verdere kosten voor de implementatie WMEBV zijn nog niet concreet te maken.
	1.4.2 Visie op dienstverlening actualiseren We gaan de visie op dienstverlening actualiseren. De laatste versie is van 2015. De maatschappij is zo veranderd dan het noodzakelijk is om deze te actualiseren zodat we beter aansluiten op de behoefte van inwoners.
	1.4.3 Digitale informatievoorziening verder professionaliseren Op 5 oktober 2021 stelde de raad de visie "regievoering I&A" vast. Doel van deze visie is om informatisering en automatisering te professionaliseren. Dit is noodzakelijk om onze (digitale) producten richting inwoners op een veilige en goede (digitale) manier te kunnen leveren. Onze inwoners mogen deze kwaliteit van onze dienstverlening verwachten. Met de vaststelling van de visie "regievoering I&A” zette uw raad de lijn uit om de professionalisering vorm te geven. Als eerste zijn we gestart met het opzetten van een "regiebureau I&A". Dit bureau is de intermediair tussen leveranciers en de interne klant. Wanneer de intermediair-functie professionaliseert, zal ook de interne klant, moeten professionaliseren. In 2023 brengen we aan de hand van een risicoanalyse in kaart wat precies nodig is voor de verdere professionalisering bij de interne klant. We willen weten waar we nu staan en wat we nodig hebben om op het gewenste niveau te komen. Deze professionaliseringsslag vindt op dit moment bij alle gemeenten plaats.

	De ICT-benchmark onder gemeenten bevestigt deze ontwikkeling. Elke gemeente weet ondertussen dat informatisering de ruggengraat van de dienstverlening is. Willen we onze inwoners van dienst blijven, dan moeten we hierin blijven investeren.
1.5 Verkiezingen	Op 15 maart 2023 vinden tegelijkertijd de Provinciale statenverkiezing en de waterschapsverkiezingen plaats.
1.6 Informatiebeheer	Het gemeentelijk archief heeft te maken met een oranje beoordeling voor het Interbestuurlijk Toezicht (IBT), zoals onder andere ook benoemd in het jaarverslag archiefzorg en -beheer 2020 en 2021. De verbeterpunten worden in een jaarplan gebundeld en uitgevoerd, zodat we op de lange termijn een duurzame ontwikkeling kunnen waarborgen en teruggaan naar een groene beoordeling voor het IBT. Per 2022 zijn wij begonnen met het formeel overbrengen van de archieven van de vijf voormalige gemeenten, waarbij Goor als eerste is aangepakt. Het overbrengen van archieven ouder dan 20 jaar is een verplichting vanuit de archiefwet en de archiefinspecteur heeft de gemeente hier ook op gewezen in het archiefjaarverslag van 2019. In 2023 willen wij de volgende voormalige gemeente Ambt Delden aanpakken. Kosten hiervoor bedragen € 60.000. Met dit bedrag kan er aangetoond worden dat er stappen gezet worden om alle archieven ouder dan 20 jaar over te brengen en dat zal onze beoordeling door de archiefinspecteur ten goede komen."

1.7 Wet open overheid	Per 1 mei 2022 is de Wet open overheid (WOO) in werking getreden. De WOO is de opvolger van de WOB en het primaire doel is om de transparantie van overheden te vergroten. De WOO wijkt op enkele punten af van de Wob. Nieuw is bijvoorbeeld de verplichte actieve openbaarmaking. Dat wil zeggen dat bestuursorganen uit eigen beweging informatie openbaar maken. Onder de actieve openbaarmaking vallen elf informatiecategorieën. De gemeente moet deze informatie openbaar maken via het Platform Open Overheidsinformatie (PLOOI). Omdat PLOOI niet gereed is treden de verplichtingen omtrent de actieve openbaarmaking niet direct in werking, maar gefaseerd in de komende jaren. De gemeente stelt al veel informatie beschikbaar voor inwoners. Denk hierbij aan jaarstukken, raadstukken en besluitenlijsten van B&W. De komende jaren kunnen we volgens plan uitvoering geven aan fase 2. Op deze manier zorgen we dat we voldoen aan wet- en regelgeving. Het Rijk heeft hiervoor budget beschikbaar gesteld.
1.8 Technische installaties raadzaal	De huidige technische installaties zijn aan vervanging toe. Dit betreft een reguliere vervanging van € 70.000.
1.9 Veiligheidsbeleid	1.9.1 Uitbreiding Veiligheidsdomein Het veiligheidsdomein is de laatste jaren fors uitgebreid zoals door de verbreding van het bestuurlijk instrumentarium en de aanpak van ondermijning. De juridische component zowel bij de opstellen van beleid alsmede in de uitvoering met name bij de toepassing van het bestuurlijk instrumentarium in de aanpak van ondermijning (bv sluiten panden) leiden tot een noodzakelijke uitbreiding van de (juridische) formatie en een verhoging van de competentie-eisen. Structureel € 75.000.

	1.9.2 Geregistreerde criminaliteit In 2026 is het aantal geregistreerde delicten met 10% gedaald ten opzichte van 2019. We willen het aantal geregistreerde delicten door de politie terugbrengen. We hanteren als basis jaar 2019 omdat de afgelopen 2 jaren vanwege COVID niet representatief waren. Via diverse gebieds- dan wel persoonsgerichte projecten proberen we onder meer preventie te vergroten, samenwerking met partners te intensiveren met als doel een reductie van het aantal delicten.
	1.9.3 Veiligheidsgevoel In 2026 is het veiligheidsgevoel met 10% gestegen ten opzichte van 2023. Het veiligheidsgevoel is een belangrijke indicator voor de veiligheid. We meten dit gevoel in 2023 en via diverse gebieds- dan wel persoonsgerichte projecten proberen we het veiligheidsgevoel van inwoners te vergroten
	1.9.4 Ondermijning In 2026 eindigen we in de weerbaarheidsscan ondermijning van het RIEC minimaal in fase 4. In de weerbaarheidsscan van het RIEC worden 5 fasen onderscheiden. De scan geeft een breed en objectief beeld over de wijze waarop de gemeente ondermijning aanpakt. Uitgangspunt is dat we geen zaken (vergunning verlenen, grond kopen/verkopen) doen met criminelen en samen met partners interventies legen zodra daartoe mogelijkheden bestaan. Dat vraagt om een weloverwogen aanpak.

	1.9.5 Kamerverhuur We nemen een besluit tot invoering van een vergunning voor kamerverhuur. De huisvesting van kwetsbare groepen is in toenemende mate een punt van zorg. We willen onderzoeken of een vergunning voor kamerverhuur een nuttig instrument is om tot een verbetering van de woonsituatie te komen c.q. misstanden in kamerverhuur te voorkomen.
	1.9.6 Exploitatievergunning We nemen een besluit tot invoering van de exploitatievergunning. Een exploitatievergunning biedt de mogelijkheid om bij verstoring van de leefbaarheid of bij overlast de exploitatie te beëindigen. We willen een afweging maken of dit instrument van toegevoegde waarde is.
	1.9.7 Evenementenbeleid We stellen een nieuw evenementenbeleid vast. De bestaande regels zijn verouderd en bieden zowel organisatoren als gemeente onvoldoende waarborgen om tot goede vergunningverlening en uitvoering daarvan over te gaan.
	1.9.8 Paracommercie We stellen regels vast met betrekking tot paracommercie. Wij willen een eerlijk speelveld voor de horeca realiseren door goede afspraken te maken over activiteiten buiten de reguliere horeca waar alcohol wordt geschonken.

1.10 Capaciteit toezicht en handhaving	We stellen een onderzoek vast naar de capaciteit van toezicht en handhaving. Al langere tijd bestaat een sterke indruk dat de formatie voor toezicht en handhaving onder de maat is. Wij voeren een onderzoek uit naar de vereiste behoefte waarbij we ook een vergelijk maken met drie referentiegemeenten.
1.11 APV	We actualiseren de APV. Jaarlijks actualiseren wij de APV op grond van wijzigingen in wetgeving of nieuwe wetgeving die een vertaling in de APV behoeven.
1.12 Programma toezicht en handhaving.	We stellen het uitvoeringsprogramma toezicht en handhaving 2024 vast. Om sturing te geven aan de inzet van de beschikbare capaciteit en te verdelen over de gemeentelijke prioriteiten stellen wij een programma op.

Reguliere taken

Onderwerpen	Toelichting reguliere taken
IBT	In het kader van interbestuurlijk toezicht (IBT) houdt de Provincie Overijssel toezicht op zes beleidsdomeinen bij gemeenten: Wabo, Wro, financiën, Monumenten, huisvesting statushouders en het archief. We streven ernaar om in 2023 wederom een groen totaalbeeld te behalen.
Bedrijfsvoering	Binnen de afdeling bedrijfsvoering levert het cluster burgerzaken diverse diensten aan inwoners. Cluster Serviceteam staat inwoners te woord die contact met ons opnemen. Verder verzorgen wij de offline en online communicatie voor onze inwoners over alle gemeentelijke onderwerpen die onze inwoners aangaan. Tot slot faciliteren en adviseren wij raad & bestuur en afdelingen op het gebied van communicatie, financiën, inkoop, gebouwen, juridische zaken en informatiebeheer. Ontwikkelingen die te maken hebben met deze faciliterende/adviserende rol lichten wij toe in paragraaf 5 Bedrijfsvoering.
Vergunningverlening	De gemeente verleent omgevingsgunningen voor verschillende activiteiten zoals bouw, sloop, kap, aanleg van een inrit of verbouwen van een monument. Bij meervoudige aanvragen met een milieucomponent vragen wij advies van de Omgevingsdienst Twente.

	Daarnaast worden vergunningen verleend op basis van de Algemene Plaatselijke Verordening, de Drank- en Horecawet en bijzondere wetten.
Toezicht	Wij houden in 2023 toezicht op de uitvoering van verleende vergunningen en rechtstreeks geldende regels. Daarbij volgen wij het vastgestelde VTH-beleid en de prioriteiten die in het jaarlijks VTH-takenuitvoeringsprogramma zijn aangegeven.
Omgevingsdienst Twente	De ODT voert sinds 2019 milieutaken uit voor de Twentse gemeenten. Belangrijke ontwikkelingen rondom de OD Twente in 2023 zijn de invoering van de Omgevingswet en de introductie van outputfinanciering waardoor de gemeente gaat betalen voor het aantal afgenomen diensten. De OD Twente is ook in de afgelopen tijd geconfronteerd met een aanhoudend hoge toestroom van aanvragen voor vergunning- en adviesproducten vanuit Hof van Twente. Deze grote vraag en de invoering van de outputfinanciering en de aanhoudend hogere vraag en productie over de afgelopen jaren kan leiden tot hogere jaarbijdrage dan begroot. Dit is in de 2e bestuursrapportage meegenomen. In 2023 blijven wij de kwaliteit van de dienstverlening aan inwoners en ondernemers monitoren en verbeteren in de rol van accounthouder. We zullen de processen zorgvuldig monitoren en bijstellen waar nodig, op basis van de geldende dienstverleningsovereenkomst.
VTH-beleid	In 2019 is op lokaal en regionaal niveau VTH-beleid vastgesteld. Door de regionale afstemming van het beleid voeren wij de VTH-taken steeds meer op een gelijke wijze uit als de andere Twentse gemeenten. Dit vergt een goede monitoring en afstemming met de andere gemeenten.

Regionale en lokale VTH-takenuitvoeringsprogramma	Jaarlijks wordt het VTH Takenuitvoeringsprogramma opgesteld. Het regionale uitvoeringsprogramma wordt in overleg met de ODT samengesteld. De naleving en uitvoering van beide programma's wordt gemonitord en bijgesteld waar nodig. Interbestuurlijk toezicht van de provincie Overijssel ziet hierop toe.

Hoe meten we dat?

Voor de verplichte beleidsindicatoren verwijzen wij naar bijlage 1 van deze programmabegroting. Voor programma één zijn er nog geen aanvullende indicatoren geformuleerd. In samenwerking met de raad zal gekeken worden welke indicatoren relevant en bruikbaar zijn.

Wat gaat dit kosten?

Bedragen x € 1.000

1 Bestuur en veiligheid		Rek.2020	Rek.2021	2022	2023	2024	2025	2026
01001	Bestuur	1.901	2.475	2.028	2.225	2.229	2.229	2.107
01002	Burgerzaken	858	1.208	1.073	919	957	958	967
01101	Crisisbeheersing en brandweer	2.631	2.609	2.642	2.795	2.795	2.795	2.795
01102	Openbare orde en veiligheid	1.422	741	734	780	779	773	774
01704	Milieubeheer	1.013	1.049	1.208	1.381	1.381	1.381	1.381
	Totaal lasten	**7.826**	**8.083**	**7.685**	**8.100**	**8.141**	**8.136**	**8.024**
01001	Bestuur	81	138	75	75	75	75	75
01002	Burgerzaken	325	470	335	325	463	466	466
01101	Crisisbeheersing en brandweer	3	9	3	3	3	3	3
01102	Openbare orde en veiligheid	28	122	49	51	51	51	51
01704	Milieubeheer							
	Totaal baten	**438**	**740**	**462**	**455**	**592**	**595**	**595**
	Saldo van baten en lasten	**-7.387**	**-7.342**	**-7.223**	**-7.645**	**-7.549**	**-7.541**	**-7.429**
01010	Mutaties reserves (stortingen)	925	968					
01010	Mutaties reserves (onttrekkingen)	1.149	1.457	274				
	Saldo mutaties reserves	**223**	**489**	**274**				
	Resultaat na bestemming	**-7.164**	**-6.853**	**-6.949**	**-7.645**	**-7.549**	**-7.541**	**-7.429**

Toelichting (grootste) mutaties programma 1		
01001	Bestuur	In 2021 is de pensioenvoorziening voor wethouders op peil gebracht a.g.v. de wet aanpassing APPA. In 2023 extra kosten voor de Agenda voor Twente en ondersteuning samenwerkingsverbanden Europa/P10, deze vervalt weer in 2026.
01002	Burgerzaken	In 2021 zijn extra kosten gemaakt voor verkiezingen i.v.m. corona, is gecompenseerd via de Algemene Uitkering. Tevens hogere kosten kadaster in 2021 a.g.v. beheer BGT en basisregistratie ondergrond. In 2021 zijn meer reisdocumenten verstrekt. Vanaf 2023 is de bezuiniging op het serviceteam/burgerzaken verwerkt.
01101	Crisisbeheersing en brandweer	In 2023 verhoging van de bijdrage aan de Veiligheidsregio.
01102	Openbare orde en veiligheid	In 2020 zijn de lasten opsporing en ruiming van conventionele explosieven (bommenregeling) verantwoord. Compensatie via het gemeentefonds. In 2021 is een rijksbijdrage ontvangen voor ondersteuning naleving controle toegangsbewijzen.
01704	Milieubeheer	In 2022 en 2023 verhogingen van bijdrage aan omgevingsdienst Twente.
01010	Mutaties reserves	Mutaties in de reserves hangen samen met de uitgaven op de andere taakvelden. Een specificatie van de mutaties per programma is opgenomen in de financiële bijlagen (specificaties incidentele baten/lasten en structurele resultaatbestemming).

PROGRAMMA 2: Wonen en werken

Hof van Twente is een veelzijdige plattelandsgemeente met veel aandacht voor de omgeving waarin inwoners ruimte hebben om te wonen, werken en ontspannen.

Onze aandacht richt zich op goed wonen en leven voor iedereen. We werken aan het toevoegen van woningen op passende locaties, zowel in de kernen als in de buurtschappen. We overleggen met onze inwoners hoe we de individuele woningbouwlocaties goed kunnen inrichten. Daarnaast stimuleren we de realisatie van projecten, zodat de druk op de woningmarkt wordt verlicht.

Aantrekkelijke centra en ruimte om te ondernemen zijn belangrijk. We werken hierbij samen met onze ondernemers en zoeken samen naar kansen. Op bedrijventerreinen streven we naar een passende balans tussen vraag en aanbod van de beschikbare ruimte.

We willen onze gemeente verder vergroenen door projecten op het gebied van duurzaamheid, biodiversiteit en klimaat. Daarnaast zetten wij ons in voor energie-opwekking en -besparing. Samen met agrariërs verkennen we de mogelijkheden voor een passende toekomst.

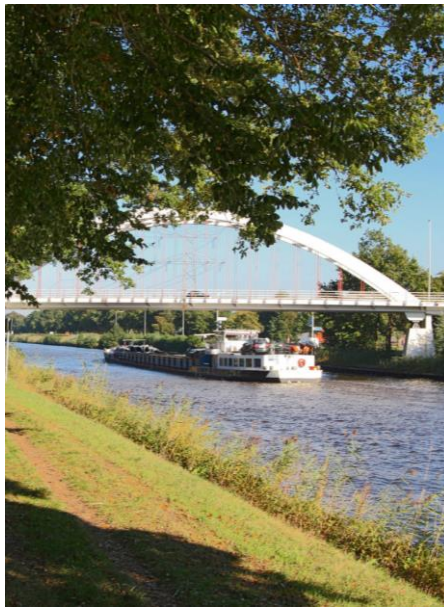

Kaderstelling:

- Grond voor gebruik
- Structuurvisie landelijk gebied
- Sociale Economische Visie
- Woonagenda 2016-2020
- Woonprogramma 2018-2027
- Bestemmingsplannen

Prioriteiten en aandachtspunten	
Onderwerpen	**Resultaten 2023**
2.1 Plattelandsontwikkeling	Door gerichte pilots en projecten willen we onze agrariërs helpen om kansen te benutten gericht op kringlooplandbouw, CO2-vastlegging en mono-mestvergisting. Ook blijven we inzetten op vrijwillige kavelruil en op sociale begeleiding van ondernemers en gezinnen via ons platform Stil Leed. De Toekomst Gerichte Erven aanpak zetten we door, waarbij we samen met de Provincie de inzet van erfcoaches blijven faciliteren. Met het ingezette plattelandsbudget hebben we de afgelopen jaren, door ontvangen cofinanciering, een multiplieereffect gerealiseerd van gemiddeld 2,5. Ook voor de komende jaren streven we ernaar om de plattelandsmiddelen in te zetten als cofinanciering. Daarbij zetten we in op samenwerking met ondernemers en het maximaal benutten van beschikbare middelen vanuit Europa, de provincie en het Rijk.
2.2 LEADER	Via LEADER wakkeren we lokale initiatieven aan en ondersteunen we deze door cofinanciering. In 2022 is er een nieuwe Lokale Ontwikkel Strategie (LOS) opgesteld. Dit vormt de basis voor de nieuwe LEADER-aanvraag voor de periode 2023-2027.
2.3 Gebiedsgerichte aanpak	Op de “landbouwbijeenkomst” van 1 juli 2022 hebben we enkele actuele landbouwthema’s besproken met onze boeren. Als vervolg op deze

	bijeenkomst gaan we met agrariërs aan de slag voor een toekomst bestendig buitengebied. Gezien alle onrust op het gebied van stikstofbeleid bekijken wat we in 2023 gaan oppakken
2.4 SEV	De afgelopen jaren is de Sociaal Economische Visie vastgesteld op basis waarvan economische ontwikkeling gestimuleerd kon worden. Initiatieven van onder andere ondernemersverenigingen konden hieruit gefinancierd worden. Voor de komende vijf jaar willen we nieuwe middelen beschikbaar krijgen ten behoeve van uitvoering van sociaal economische ontwikkeling.
2.5 Hofmarketing	De doorontwikkeling van HofMarketing wordt onderdeel van de themanotitie Ondernemen. Naast de reguliere budgetten van Vrijetijdseconomie is na vaststelling van de notitie jaarlijks een extra budget beschikbaar voor wonen, werken en recreëren in onze gemeente.
2.6 Routenetwerken (VTE en Beheer)	Vanuit de Regio Twente is een visie op (toeristische) routenetwerken opgesteld. Onderdeel hiervan is het centraal georganiseerde onderhoud aan deze routes. Hiervoor willen we een structurele bijdragen leveren van € 25.000 per jaar.
2.7 Uitvoering Routekaart Energieneutraal / Transitievisie Warmte	In 2023 wordt verder uitvoering gegeven aan onze Routekaart. Projecten die een bijdrage leveren aan besparing van energie of duurzame opwek kunnen opgepakt of ondersteund worden. Afhankelijk van de aard en omvang wordt bekeken welke ambtelijke ondersteuning geboden kan worden. Inzet wordt in ieder geval gepleegd op mono-mestvergisting en op Buurtenergie, waarbij buurtschappen de ruimte krijgen om zelf een

	energieproject op te pakken. Daarnaast worden in relatie tot de in 2022 vastgestelde Transitievisie Warmte, wijkuitvoeringsplannen opgesteld. Hiermee geven we uitvoering aan de ambities die op hoofdlijnen zijn vastgelegd. Succesvolle projecten als Hofpower en Duurzaam Bouwloket worden gecontinueerd. Om op een adequate manier invulling te kunnen geven aan deze ambities, is aanvullende personele inzet en/of externe inhuur noodzakelijk Dit najaar gaan we taken en de gewenste bezetting in beeld brengen, zodat de beoogde meerkosten zichtbaar worden gemaakt.
2.8 Wonen	2.8.1 Woningmarkt In Hof van Twente is sprake van grote krapte op de woningmarkt. Het onderwerp ‘wonen’ heeft dan ook voor een groot deel betrekking op het toevoegen van woningen. In alle segmenten is tekort, waardoor met name starters en mensen met lagere inkomens moeite hebben met het vinden van een passende en kwalitatief goede woning. Dat willen we aanpakken, en snel, in een tijd van schaarste op het gebied van menskracht en grondstoffen. Dat maakt dat van de woningbouwopgave een forse uitdaging. De belangrijkste uitdaging is zorgen voor kwalitatief goede woningen voor iedereen op de juiste plek. Dit betekent dat er meer bijgebouwd moet worden, in de juiste segmenten. Voor elk plan maken we hiervoor een zorgvuldige afweging. Verder kijken we naar nieuwe concepten zoals flexwonen om een buffer te creëren voor ‘spoedzoekers’ en we hiermee ook op andere vlakken de druk kunnen verlichten. Denk hierbij aan, mensen in een echtscheidingssituatie, statushouders, arbeidsmigranten en andere mensen die om wat voor reden dan ook op een korte termijn een woning nodig hebben.

	Momenteel zijn meerdere plannen in voorbereiding of uitvoering in verschillende kernen.
	2.8.2 Buurtschappen In de buurtschappen bekijken we de kansen en verkennen samen met de provincie de mogelijkheden om deze buurtschappen leefbaar te houden. Los van deze plannen zijn we alert op kansen om de woningbouwopgave verder te versnellen en passen die toe.
2.9 Verplaatsing ABZ Markelo	Midden in het dorpscentrum van Markelo zit het bedrijf ABZ Diervoeding. Het bedrijf is hier historisch gegroeid en verweven, maar inmiddels qua functie én ruimtelijke uitstraling niet meer passend op deze plek. Vandaar dat de gemeente in samenwerking met de Dorpsraad Markelo en de provincie Overijssel in overleg is om de diervoederfabriek ABZ te verplaatsen uit Markelo. Het bedrijf zelf is hier ook bij betrokken en bereid om te verhuizen, om de leefbaarheid van de kern Markelo te vergroten en zelf beter te kunnen produceren zonder overlast. Om concrete stappen te zetten en verdere onderzoeken te kunnen doen waardoor verplaatsing (met de financiële steun van provincie Overijssel) realistisch in beeld komt, is eenmalig € 50.000 in de begroting opgenomen.

Reguliere taken	
Onderwerpen	**Toelichting reguliere taken**
Kavelverkoop	Bij nieuwbouwprojecten worden de kavels op basis van de kavelinschrijflijst toegekend.
Verkoop restgrond	Gemeentelijke gronden die vallen onder de criteria van restgronden kunnen worden verkocht.
Bestemmingsplannen	De ruimtelijke procedure kan op verzoek van een initiatiefnemer worden opgestart en doorlopen
Begeleiding ondernemers	Middels bedrijfscontactfunctionaris, ondernemersfonds en economische werkgroep.
Prestatieafspraken woningbouwcorporaties	Jaarlijks komen tot afspraken met woningbouwcorporaties over de woningvoorraad en beschikbaarheid van doelgroepen.

Hoe meten we dat?

Voor de verplichte beleidsindicatoren verwijzen wij naar de bijlage van deze programmabegroting. Voor programma twee zijn er nog geen aanvullende indicatoren geformuleerd. In samenwerking met de raad zal gekeken worden welke indicatoren relevant en bruikbaar zijn.

Wat gaat dit kosten?

Bedragen x € 1.000

2 Wonen en werken		Rek.2020	Rek.2021	2022	2023	2024	2025	2026
02003	Beheer overige gebouwen en gronden	7.046	1.276	1.686	1.752	1.736	1.736	1.736
02204	Economische havens en waterwegen	249	266	278	280	278	276	276
02301	Economische ontwikkeling	1.054	974	1.572	548	547	522	523
02302	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	91	36	33	33	33	33	33
02303	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	92	48	165	89	90	90	90
02304	Economische promotie	361	446	423	456	447	447	447
02505	Cultureel erfgoed	430	183	245	206	206	206	206
02801	Ruimtelijke ordening	717	975	1.103	604	585	605	606
02802	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	1.041	835	1.058	198	199	200	200
02803	Wonen en bouwen	1.635	1.978	3.244	1.564	1.563	1.566	1.566
	Totaal lasten	**12.715**	**7.018**	**9.807**	**5.729**	**5.684**	**5.681**	**5.683**
02003	Beheer overige gebouwen en gronden	6.368	1.336	1.603	1.659	1.659	1.659	1.659
02204	Economische havens en waterwegen	85	51	86	90	90	90	90
02301	Economische ontwikkeling	379	555	0	0	0	0	0
02302	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	128	171	31	31	31	31	31
02303	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	82	60	71	74	75	75	75
02304	Economische promotie	4	33	5	5	5	5	5
02505	Cultureel erfgoed	2	3	6	6	6	6	6
02801	Ruimtelijke ordening	144	203	889	172	172	172	172
02802	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	1.535	1.064	998	151	152	153	153
02803	Wonen en bouwen	1.476	1.372	1.004	947	946	945	945
	Totaal baten	**10.203**	**4.847**	**4.692**	**3.135**	**3.136**	**3.135**	**3.135**
	Saldo van baten en lasten	**-2.512**	**-2.171**	**-5.115**	**-2.594**	**-2.548**	**-2.546**	**-2.548**
02010	Mutaties reserves (stortingen)		828	733	9	8	7	7
02010	Mutaties reserves (onttrekkingen)		1.098	2.875	176	157	157	157
	Saldo mutaties reserves		**270**	**2.142**	**167**	**149**	**149**	**150**
	Resultaat na bestemming	**-2.512**	**-1.900**	**-2.973**	**-2.427**	**-2.400**	**-2.396**	**-2.398**

Toelichting (grootste) mutaties programma 2		
02003	Beheer overige gebouwen en gronden	In 2020 is de aankoop van het TSB terrein verantwoord. Dit veroorzaakt vanaf 2021 hogere lasten (exploitatie), hiertegenover staan huurinkomsten.
02301	Economische ontwikkeling	De plattelandsprojecten worden in werkelijkheid (rekening) verantwoord als lasten en baten, in begroting als saldo op de lasten. De toename in 2022 wordt veroorzaakt door diverse budgetoverhevelingen uit reserves o.a. budgetten plattelandsontwikkeling en aanleg glasvezel buitengebied. De werkelijke kosten biodiversiteit komen ten laste van de reserve, deze kosten worden niet geraamd.
02302	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	Fluctuaties worden veroorzaakt door de mutaties in de verliesvoorziening Ontwikkelingsmaatschappij Zenkeldamshoek (OMZ).
02303	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	Verhoging van de raming in 2022 betreft de budgetoverheveling actieplan retail t.l.v. de reserve ESP.
02505	Cultureel erfgoed	In 2020 extra lasten a.g.v. vorming voorziening groot onderhoud monumentenzorg n.a.v. vrijval bij jaarrekening 2019.
02801	Ruimtelijke ordening	Betreft mutaties inzake omgevingswet en verkoopopbrengsten t.b.v. project Spoorpark.
02802	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	Betreft mutaties (winst- en verliesnemingen) diverse grondexploitaties.
02803	Wonen en bouwen	In 2020 en 2021 hogere lasten WABO en hogere baten bouwleges. In 2021 extra lasten gemaakt voor transitievisie warmte. In 2022 zijn incidentele budgetten opgevoerd voor o.a. energietransities, buurtschapszonneparken en actieplan duurzaamheid.
02010	Mutaties reserves	Mutaties in de reserves hangen samen met de uitgaven op de andere taakvelden. Een specificatie van de mutaties per programma is opgenomen in de financiële bijlagen (specificaties incidentele baten/lasten en structurele resultaatbestemming).

PROGRAMMA 3: Leefomgeving

Dit programma omvat het onderhoud van de openbare ruimte voor de onderdelen milieu, bodem en asbest, verkeersveiligheid en duurzame mobiliteit, wegen, bruggen en straatmeubilair, groen en speelplekken, begraafplaatsen, afval, riolering en water en gemeentelijke gebouwen. Steeds meer is de openbare ruimte een verlengstuk van de **huiskamer** geworden, waar mensen samenkomen voor **ontmoeting en recreatie**. Beheer is gericht op het **in stand houden en verbeteren** (waar mogelijk samen met inwoners) van de duurzame leefomgeving.

Keuzes bij inrichting en beheer worden de komende jaren integraal benaderd volgens het **Integraal Beheerplan voor de Openbare Ruimte (IBOR).** De keuzes passen binnen de financiële kaders en dragen bij aan maatschappelijke opgaven.

We bekijken ook wat er nodig is om het IBOR goed uit voeren. Het gaat hierbij om interne en externe samenwerking, de organisatie van beheer en de financiën. Ook is er aandacht voor **communicatie en participatie en monitoring en sturing**. Resultaten van het IBOR kunnen op een aantal aspecten getoetst worden, namelijk: inwonertevredenheid, beeldkwaliteit, financiën en bijdragen aan thematische doelstellingen **(gezondheid, veiligheid, duurzaam en klimaatopgave).**

Kaderstelling:

- Milieubeleidsplan incl visie 2011-2020
- Masterplan Asbest 2017-2024
- Bodemkwaliteitskaart
- Gemeentelijk Mobiliteitsplan 2016-2020
- Beheerplan Wegen 2013
- Beleidsplan Openbare Verlichting 2013-2018
- Beleidsnotitie verduurzamen Openbare 2021 Verlichting
- Beheerplan Bermen en sloten 2016
- Plan van aanpak Ecologisch beheer bermen en sloten 2022
- Beheren op Beeldkwaliteit 2013
- Groenbeheerplan 2015-2025
- Besluiten Algemene begraafplaatsen
- Gemeentelijk Rioleringsplan t/m 2024
- Afvalbeleidsplan 2015-2030
- Gebouwenbeheervisie 2015-2019
- Integraal Beheerplan Openbare Ruimte 2022-2026
- Integrale laadvisie Hof van Twente zaak 217219

Prioriteiten en aandachtspunten

Onderwerpen	Resultaten 2023
3.1 Algemeen	3.1.1 Omgevingsvisie De Omgevingswet treedt naar verwachting per 1 januari 2023 in werking. De voorbereidende werkzaamheden met betrekking tot de milieuthema's geluid, water, bodem, etc., zullen voor een deel doorlopen in 2023. Vanuit het programma Omgevingswet worden werkzaamheden geleidelijk overgedragen naar de 'lijn'. Zie verder Programma 1 'Burger en veiligheid'.
3.2 Herstructurering Openbare Ruimte	3.2.1 Herstructurering Openbare Ruimte en IBOR In 2022 zijn aanbevelingen gedaan in het opgestelde Programma Herstructurering Openbare Ruimte en vaststelde Integraal Beheerplan voor de Openbare Ruimte (IBOR). Deze worden in 2023 verder geïmplementeerd. In het programma is de begroting doorgerekend en ingericht volgens IBOR en volgens de BBV. Dagelijks onderhoud, groot onderhoud en vervangingsinvesteringen zullen op termijn duidelijk in de begroting worden verwerkt. Kostenverhoging door hogere indexen worden gedekt uit de hiervoor opgenomen post van € 1 miljoen zoals die in de inleiding is genoemd.

3.2.2 Anders werken

Anders werken, op het gebied van beheer en onderhoud in de openbare ruimte, richt zich met name op de vraag “waarom” we de maatregelen nemen zoals we die nemen en de vraag of andere keuzes een betere (toegevoegde) bijdrage kunnen leveren aan de leefomgeving. De huidige keuzes uiteraard ook gemaakt op basis van efficiency en toegevoegde waarde, maar het kan mogelijk wel meer integraal.
Daarnaast wordt het werken ook beïnvloed door andere ontwikkelingen in de organisatie, zoals in onderstaande figuur is weergegeven.

3.2.3 Beheer en onderhoud

Het beheer en onderhoud in de openbare ruimte wordt uitgevoerd volgens het Integraal Beheerplan voor de Openbare Ruimte (IBOR). In

	dit plan zijn de eerder opgelegde bezuinigingen gerealiseerd en is een nieuwe manier van werken geïntroduceerd. Het onderhoud wordt volgens beeldkwaliteit C uitgevoerd. Evenals in 2022 is voor 2023 incidenteel extra budget beschikbaar gesteld om knelpunten van de bezuinigingen voor onderhoud openbare ruimte te verzachten of anders op te lossen. Hiermee wordt ook in 2023 een extra ronde onkruidbestrijding uitgevoerd. Daarnaast wordt er extra onkruid verwijderd nabij ‘pareltjes’ in de gemeente: mooie plekken waarbij onkruid een negatief effect heeft op de uitstraling. Ook wordt gezocht naar manieren om inwoners meer te betrekken bij het groenonderhoud. 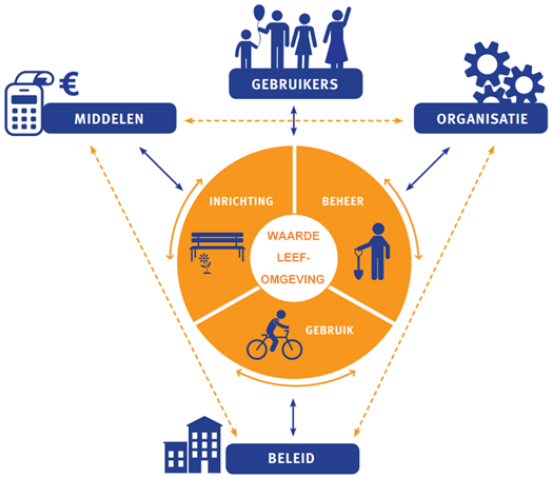
	3.2.4 Koppeling met beheerplannen Onder het IBOR hangen beheerplannen per discipline. Hierin wordt de vertaling gemaakt vanuit het IBOR bijvoorbeeld de disciplines wegen of groen. Voor een aantal disciplines zijn al beheerplannen, maar niet voor allemaal (zie paragraaf onderhoud kapitaalgoederen verder op in deze

	begroting). Alle beheerplannen worden op basis van dit IBOR opgesteld dan wel bijgesteld.
3.3 Bodem & Asbest	3.3.1 Omgevingswet en Bodem Naar verwachting treedt de Omgevingswet op 1 januari 2023 in werking. Hiermee wordt de wettelijke taak van de provincie voor het opruimen van verontreinigingen overgedragen aan de gemeente.
	3.3.2 Asbestarme gemeente in 2025 – Masterplan asbest De doelstelling van het Masterplan asbest, om te komen tot een asbestarme gemeente, is onveranderd. De gemeente ontvangt hiervoor budget van het Rijk. Dat budget is voor de jaren 2023 en verder nog niet definitief. Dit zullen we in 2023 verder uitwerken. Projectbureau BodemAsbestSanering (BAS) voert de asbestbodemsaneringen uit. Op dit moment is nog niet duidelijk over hoeveel budget BAS de komende jaren beschikt. Dit heeft mogelijk ook (financiële) gevolgen voor de gemeente Hof van Twente (lagere of geen bijdrage in projecten).
3.4 Verkeersveiligheid en (duurzame) mobiliteit	NABO's Hof van Twente investeert samen met ProRail (Ministerie van IenW) en de provincie Overijssel in de sanering van de 8 NABO's. De realisatie van deze maatregelen zal plaatsvinden in 2022 en 2023.
3.5 Riolering en water	Klimaat Het gemeentelijke rioleringsplan (GRP) 2021-2024 biedt de basis voor het huidige beleid. We hebben daarbij aandacht voor het veranderende

	klimaat en zetten in op klimaatadaptatie (ten aanzien van wateroverlast, verdroging, hittestress en overstromingen). Op basis van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) worden maatregelen uitgevoerd om de gemeente klimaatbestendig en water robuust in te richten. Binnen de uitvoeringsprojecten in de openbare ruimte wordt klimaatadaptatie standaard in de afwegingen meegenomen. We zetten in op de aanleg van zogenaamde blauwe aders, waarbij het hemelwater separaat wordt ingezameld en afgevoerd naar oppervlaktewater c.q. wordt geïnfiltreerd in de ondergrond. Voor particuliere terreinen is een stimuleringsregeling aanwezig voor de aanschaf van een regenton, het afkoppelen van hemelwater en aanleg van groenblauwe daken. De kosten van de water-gerelateerde werkzaamheden voor klimaatadaptatie worden gedekt via de rioolheffing. Hieronder vallen bijvoorbeeld projecten zoals Spoorpark en Stadsregge Goor en Rupertserf Delden.
3.6 Vitale kernen	Vanuit een integrale aanpak tussen duurzame leefomgeving en gezonde verbinding willen we met twee voorbeeldprojecten aan de slag. Het betreft Rupertserf in Delden en Tuindorp in Goor. Beide wijken kunnen een impuls gebruiken in het kader van klimaat en duurzaamheid maar ook op het gebied van de gezonde verbinding. Om die integrale projectopdrachten helder te krijgen hebben we een voorbereidingsbudget in de begroting opgenomen van € 50.000. Voor de daadwerkelijke uitvoering van deze projecten gaan we kijken in hoeverre we dit uit bestaand beleid kunnen bekostigen en in hoeverre we hierin moeten investeren vanuit de Visie Actief Noaberschap.
3.7 Duurzame leefomgeving	Duurzaamheid en groene inrichting hebben onderlinge relatie. In de openbare ruimte willen we mogelijkheden koppelen en projecten uitvoeren

	die bijdragen aan de vier grote opgaven waar we landelijk voor staan: klimaatadaptatie, energietransitie, verandering in de landbouw en biodiversiteit. De onderlinge samenhang tussen deze opgaven willen we in projecten verbinden zoals bij het terugbrengen van de Stadsregge en de herinrichting van pleinen. Projecten waar proces en uitvoering om middelen vragen. Voor een eerste aanzet daartoe hebben wij een bedrag van € 100.000 opgenomen in de begroting.
Reguliere taken	
Onderwerpen	**Toelichting reguliere taken**
Milieu	In het voorjaar van 2023 beginnen we met de saneringswerkzaamheden wegverkeerslawaai van ongeveer 115 woningen in Goor Door het aanbrengen van b.v. dubbel glas en gevelisolatie wordt de te hoge geluidbelasting door wegverkeer verminderd. Op verzoek van een aantal bewoners, eigenaren, wordt dit gecombineerd met het verder verduurzamen (treffen van aanvullende energie besparende maatregelen) van die woningen. Dit is een grote uitdaging omdat maatregelen gericht op beperking van geluid door het Rijk worden vergoed en kosten van maatregelen die extra energie besparen voor rekening van de bewoners zelf komen.
Aanpak asbestbodem	Het projectbureau Bodem Asbestsanering (BAS) gaat verder met de aanpak van de asbestbodemopgaven (onderdeel van Masterplan

	Asbest). Het Projectbureau voert diverse projecten uit in Hof van Twente. Het projectbureau doet een voorstel voor een programma, begroting en verantwoording via de stuurgroep (provincie en de zeven deelnemende gemeenten).
Aanpak asbestdaken	Hof van Twente zet zich in voor het landelijke lobbydossier asbest richting politiek Den Haag. De gemeente neemt op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau deel aan regionale en landelijke overleggen over de asbestdakenproblematiek. We proberen hiermee voor elkaar te krijgen dat er een landelijke regeling komt voor de aanpak van asbestdaken en dat er (landelijk) opnieuw budget beschikbaar komt om asbestdaken te verwijderen.
Openbare verlichting	De vervanging van openbare verlichting door led-armaturen wordt voortgezet. Dit project loopt tot en met 2032. Hiermee wordt alle openbare verlichting in onze gemeente duurzaam gemaakt.
Wegen, bermen en sloten en kunstwerken	Dit betreft de uitvoering van het jaarlijkse programma groot onderhoud wegen, herstel elementenverharding en straatvegen. Het maaien van bermen en sloten wordt zodanig uitgevoerd dat de biodiversiteit wordt vergroot. De onkruidbestrijding wordt op duurzame wijze uitgevoerd. Aan kunstwerken (bruggen) worden inspecties en noodzakelijk onderhoud uitgevoerd. Hiervoor is al eerder t/m 2024 jaarlijks € 50.000 beschikbaar gesteld.
Verkeersveiligheid en (duurzame) mobiliteit	Dit betreft de uitvoering van het Gemeentelijk Mobiliteitsplan, o.a. door het realiseren van aanvullende snelheid- remmende maatregelen op

	gemeentelijke wegen in 30 en 60 km zones in combinatie met wegonderhoud. We gaan de gedragsbeïnvloedingsmaatregelen voortzetten en maken daarbij onderscheid in voorlichting, educatie, ‘verleiden’ en handhaving. In 2023 gaan we verder met het plaatsen van openbare laadpunten in de kernen van onze gemeente.
Groen en bomenbeheer en speelvoorzieningen	Het groenbeheer wordt zodanig uitgevoerd dat de biodiversiteit zal toenemen. Bomenbeheer wordt uitgevoerd op basis van meldingen en incidenten. De schade aan het openbaar groen als gevolg van de extreme droogte afgelopen jaren blijft zichtbaar. Speeltoestellen worden in stand gehouden op plekken waar dat echt nodig is. Daarnaast zullen we het beleid herzien en speeltoestellen passend vervangen. Hiervoor is voor de komende jaren t/m 2024 al eerder incidenteel € 200.000 beschikbaar gesteld.
Eikenprocessierups en exoten	De bestrijding van de eikenprocessierups gebeurt door het besproeien van eiken met aaltjes. De hardnekkigste locaties (die we nu goed in beeld hebben) worden behandeld met biologisch middel Xentari. Door de verbinding met programma biodiversiteit zetten we ook in op meer natuurlijke vijanden van de rups, zoals vogels en andere insecten. Daarvoor zal met name de beplanting in bermen en groenvakken geschikt gemaakt worden. Hiermee proberen we de overlast door eikenprocessierups voor onze inwoners zo goed mogelijk te beperken. We gaan door met de bestrijding van de Japanse Duizendknoop. Deze invasieve soort vormt een bedreiging voor de biodiversiteit. Door de bestrijding goed op te pakken op gemeentelijke grond hopen we de

	uitbreiding te kunnen stoppen en inwoners te bewegen om op particuliere grond hetzelfde te doen.
Wijkbeheer: Jij en wij(k) aan zet	Wij stimuleren bewonersinitiatieven, zodat inwoners zelf de kwaliteit van hun directe woonomgeving kunnen verhogen. Wij faciliteren en stimuleren samen met andere maatschappelijke organisaties ideeën van inwoners waarbij spelen, ontmoeten, vergroenen en verduurzamen centraal staan. Door uw raad zijn hiervoor incidentele middelen beschikbaar gesteld voor 2023 en 2024. Op verzoek van stads- en dorpsraden voeren we wijkschouwen uit.
Afvalinzameling	Onze gemeente is per 1 juli 2022 overgegaan op een ander inzamelschema voor de inzameling van afval (2-, 3- 4 inzamelsysteem). Hiermee gaan we in 2023 door. Dit doen we omdat het afval steeds beter gescheiden wordt. Daardoor is er veel minder restafval. Omdat de wagens van Twente Milieu minder vaak rijden en dus minder CO2 uitstoten, is het ook duurzamer. Daarnaast houdt dit schema de inzameling betaalbaar. Tot slot komen we hiermee dichter bij de doelstelling om in 2030 minder dan 50 kg restafval per inwoner te produceren.
Riolering en water	Dit betreft de uitvoering van de gemeentelijke watertaken voor afvalwater, hemelwater en grondwater. Met beide waterschappen is een gezamenlijke en gemeenschappelijke wateragenda en waterprogramma opgesteld om ambities, activiteiten en investeringen op elkaar af te stemmen. Dit mede vanuit het oogpunt van de klimaatopgaven die liggen bij de gemeente en waterschappen.

Gebouwen	We benutten kansen om gemeentelijk vastgoed verder te verduurzamen in combinatie met groot onderhoud. We bekijken per object welke maatregelen we kunnen treffen om minder energie te verbruiken of om energie op te wekken. Uitvoering vindt plaats volgens het meerjarig onderhoudsplan. Daarmee wordt ook voldaan aan de per 2023 geldende duurzaamheidseisen voor gebouwen. Daar waar gemeentelijke gebouwen hun huidige functie verliezen, of gebruikt worden door andere partijen, bekijken we of we deze gebouwen kunnen verkopen of privatiseren. Het beheer en de exploitatie laten we waar mogelijk over aan de maatschappij, we nemen hier als gemeente een faciliterende rol in. Overtollig vastgoed stoten we af.

Hoe meten we dat?

Voor de verplichte beleidsindicatoren verwijzen wij naar de bijlage van deze programmabegroting.
De gemeente Hof van Twente heeft voor programma 3 vier aanvullende beleidsindicatoren geformuleerd.
Deze betrekken we bij de algehele discussie over beleidsindicatoren.

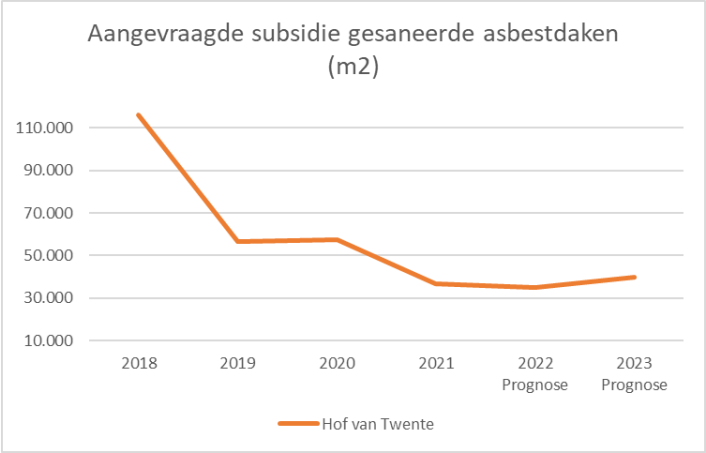

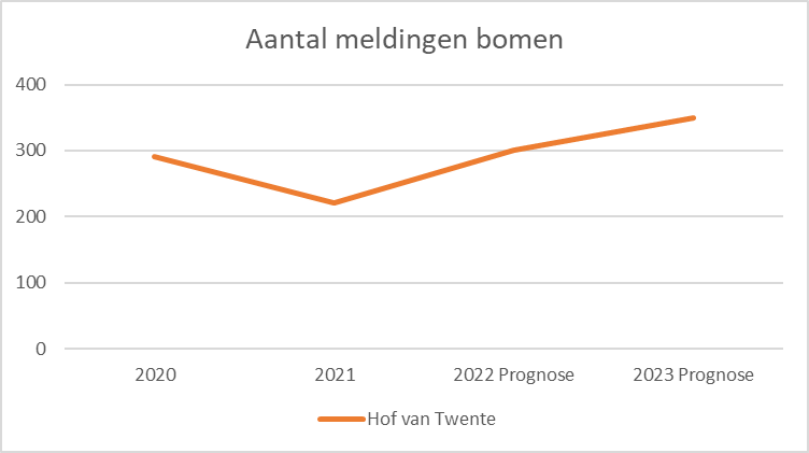

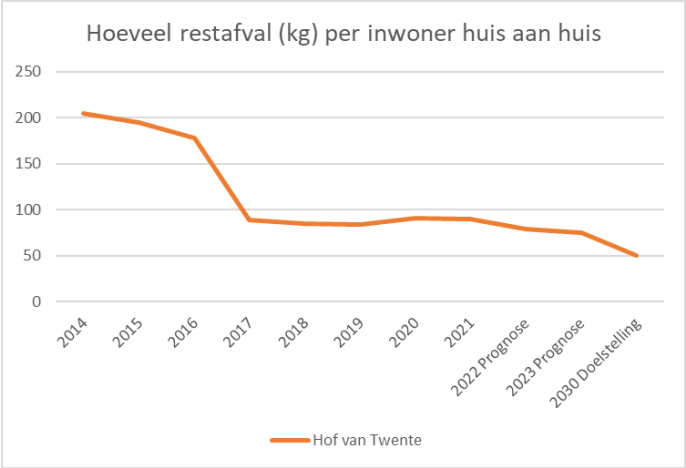

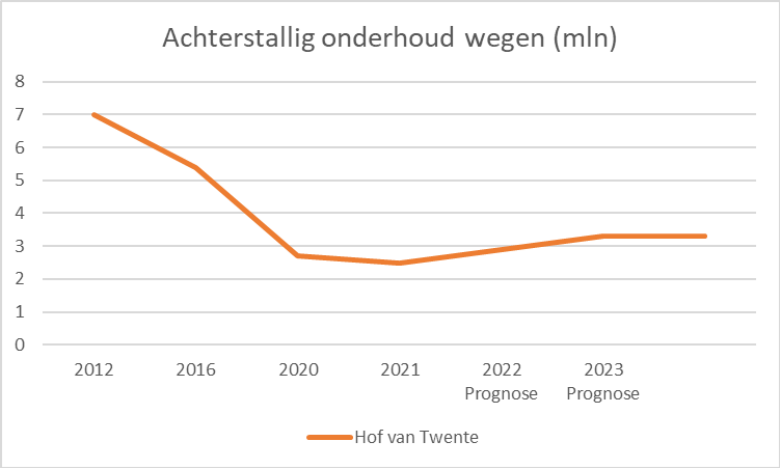

Wat gaat dit kosten?

Bedragen x € 1.000

3 Leefomgeving		Rek.2020	Rek.2021	2022	2023	2024	2025	2026
03201	Verkeer en vervoer	4.606	4.319	4.945	5.238	4.939	4.915	4.908
03204	Economische havens en waterwegen	54	51	51	50	50	49	49
03205	Openbaar vervoer	20	16	21	21	21	21	21
03507	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	2.609	2.773	2.878	2.987	2.697	2.595	2.595
03702	Riolering	4.039	4.086	4.346	4.441	4.483	4.524	4.525
03703	Afval	3.383	2.899	3.037	3.382	3.382	3.382	3.383
03704	Milieubeheer	8.639	8.567	2.513	447	446	447	448
03705	Begraafplaatsen en crematoria	361	360	319	299	298	298	298
	Totaal lasten	**23.711**	**23.069**	**18.110**	**16.864**	**16.316**	**16.232**	**16.229**
03201	Verkeer en vervoer	769	308	365	342	342	342	342
03204	Economische havens en waterwegen							
03205	Openbaar vervoer							
03507	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	15	21	21	22	22	22	22
03702	Riolering	4.844	4.915	5.149	5.400	5.445	5.489	5.491
03703	Afval	4.246	3.626	3.900	4.290	4.291	4.292	4.293
03704	Milieubeheer	6.955	7.321					
03705	Begraafplaatsen en crematoria	285	273	234	243	243	243	243
	Totaal baten	**17.114**	**16.464**	**9.669**	**10.297**	**10.343**	**10.388**	**10.391**
	Saldo van baten en lasten	**-6.597**	**-6.605**	**-8.441**	**-6.567**	**-5.973**	**-5.843**	**-5.838**
03010	Mutaties reserves (stortingen)	1.956	19	2.373	185	23	23	23
03010	Mutaties reserves (onttrekkingen)	2.097	1.821	5.681	869	387	278	269
	Saldo mutaties reserves	**141**	**1.802**	**3.309**	**685**	**364**	**255**	**246**
	Resultaat na bestemming	**-6.456**	**-4.803**	**-5.132**	**-5.883**	**-5.609**	**-5.588**	**-5.592**

Toelichting (grootste) mutaties programma 3		
03201	Verkeer en vervoer	Lagere lasten in 2021 voor groot onderhoud wegen en maaien bermen en sloten. De verhoging in 2023 wordt veroorzaakt door afkoop onderhoud nabo's. In 2020 hogere inkomst a.g.v. degeneratievergoedingen.
03507	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	Er is extra budget beschikbaar gesteld om in 2022 en 2023 de knelpunten van de bezuinigingen voor onderhoud openbare ruimte te verzachten of anders op te lossen.
03702	Riolering	Lagere kapitaallasten in 2020 en 2021 a.g.v. vertraging investeringsprojecten. Rioolheffing wordt jaarlijks conform GRP verhoogd met € 5.
03703	Afval	De verlaging van de lasten en baten vanaf 2021 is het gevolg van de invoering van diftar. De verhoging van de lasten en baten per 2023 is het gevolg van de actualisatie van de afvalbegroting.
03704	Milieubeheer	De lasten voor het integraal uitvoeringsprogramma asbestsanering inclusief het projectbureau BAS (uitvoeren BAS projecten) worden jaarlijks bij de jaarrekening verrekend met de daarvoor ingestelde reserve en de proviciale bijdrage. In 2022 is het restant budget, welke ten laste komt van de reserve via budgetoverheveling, weer opgevoerd.
03010	Mutaties reserves	Mutaties in de reserves hangen samen met de uitgaven op de andere taakvelden. Een specificatie van de mutaties per programma is opgenomen in de financiële bijlagen (specificaties incidentele baten/lasten en structurele resultaatbestemming).

PROGRAMMA 4: SPORT, CULTUUR EN ONDERWIJS

In onze Visie Gezonde Verbinding staan de inwoners van de gemeente Hof van Twente centraal. We gaan er van uit dat iedereen in Hof van Twente de drive heeft om mee te tellen in de samenleving. Wij geloven dat meedoen waarde heeft en geeft aan de persoon zelf (meer autonomie, zelfvertrouwen, gezondheid, minder eenzaamheid) en voor onze samenleving (minder zorgkosten, beter voor de economie, etc.).

Het is de normale gang van zaken dat mensen in eerste instantie hun problemen zelf oplossen, al dan niet met inzet van hun netwerk. Hof van Twente is een gemeente waarin gemeenschapszin groot is. Mensen kijken om naar elkaar. Veel informele en maatschappelijke organisaties helpen mee of willen meehelpen om de zelf- en samenredzaamheid van inwoners te vergroten. Dit is ons maatschappelijk kapitaal. Onze uitdaging is dat we deze organisaties willen blijven faciliteren en stimuleren, ook nu onze financiële middelen beperkter worden.

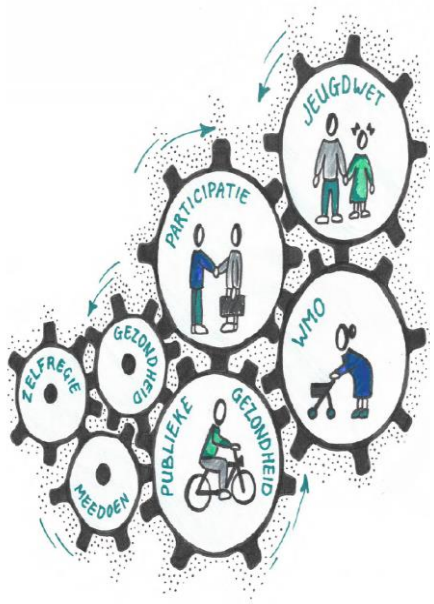

Kaderstelling:

- Visiedocument Gezonde Verbinding
- Basisinfrastructuur Hof van Twente 2018 – 2022

Prioriteiten en aandachtspunten	
Onderwerpen	**Resultaten 2023**
4.1 Cultuurnota	In 2022 is een concept Cultuurnota aangeboden aan de Raad. Deze nota is participatief tot stand gekomen na gesprekken met instellingen en verenigingen in het veld. De nota is nog niet vastgesteld omdat de inhoudelijke dialoog tussen raad en college nog niet afgerond is. Wij gaan er van uit dat dit gaat gebeuren in het 4e kwartaal 2022 of 1e kwartaal 2023 en dat dit leidt tot vaststelling van een Cultuurnota. Aan deze nota wordt vervolgens in 2023 en daarna uitvoering gegeven.
4.2 Accommodaties	4.2.1. Multifunctionele accommodaties Onder andere in Markelo, Diepenheim, Hengevelde en Goor (sportpark Heeckeren) zijn er al flinke stappen gezet om te komen tot clustering van sportaccommodaties. Bij voorkeur resulterend in multifunctionele accommodaties overeenkomstig de uitgangspunten uit de Visie 2022-2026 Actief Noaberschap en mede gebaseerd op de recent in gebruik genomen multifunctionele accommodatie de Mors in Delden. Aan deze planvorming gaat veel onderzoek vooraf. Wij willen hierin het particulier initiatief ondersteunen en samenwerken om tot adequate en duurzame oplossingen te komen. In de Zomerbrief 2022 is hiervoor gemeentelijk een onderzoeksbudget beschikbaar gesteld voor Heeckeren en voor Hengevelde. Dit jaar willen we ook een onderzoekbudget beschikbaar

	stellen voor onderzoek naar vergelijkbare mogelijkheden in Diepenheim en Markelo (€ 80.000). We hopen samen met de lokale samenwerkingspartners in 2023 te komen tot uitgewerkte plannen op hoofdlijnen. Bij groen licht willen we, in de begroting 2024 passende budgetten ramen.
	4.2.2 Buitensportaccommodaties In 2022 zijn door prijsstijgingen de kosten voor het (reguliere) onderhoud van de sportvelden en de vervanging van kunstgrasvelden exorbitant gestegen. Samen met verenigingen gaan we onderzoeken in hoeverre deze financiële consequenties ook gedeeltelijk aan de gebruikers kunnen/moeten worden doorberekend. Relatief gezien zijn de huurtarieven in Hof van Twente niet hoog. Maar de verenigingen steken ook zelf bovengemiddeld de handen uit de mouwen op basis van ons Hof van Twente model. Afspraken over verhoging van huurtarieven moeten recht doen aan beide uitgangspunten.
4.3 Gezondheidsbevordering, sport- en beweegstimulering	Al jaren zetten wij combinatiefunctionarissen (buurtsportcoaches) in om sporten en bewegen te bevorderen. Dit draagt bij aan een goede gezondheid van onze inwoners. Het afgesloten Hofbeweegakkoord en het Lokaal Preventie akkoord werken beide aan deze doelstelling, versterken elkaar en hebben geïnspireerd tot meer lokale samenwerking. Het rijk gaat in 2023 waarschijnlijk de tot nu toe gescheiden financiering bundelen. Dat zou betekenen dat gemeenten één uitkering krijgen voor de thema’s Sport en Bewegen, Gezondheid en Sociale Basis. Wij zien dit als een extra stimulans voor een brede en integrale aanpak. Zie ook hoofdstuk 5.3 Gezonde Leefstijl.

4.4 Subsidies	4.4.1. Korting op Welzijnssubsidies Per 1 januari 2024 krijgen verenigingen en instellingen met een structurele subsidie van € 25.000 of meer te maken met een korting van 10%. Hierover zijn we met hen in gesprek. Wij zien de worsteling die partijen hebben met het invullen van deze bezuinigingen. Ook vinden wij het belangrijk om het niveau van onze welzijnsvoorzieningen op peil te houden. Dit draagt bij aan leefbaarheid en gezondheid van inwoners. Tegelijkertijd is onze financiële positie op de langere termijn zorgelijk en moeten in structurele zin vasthouden aan deze bezuiniging. We zien wel mogelijkheden om voor de jaren 2024, 2025 en 2026 de bezuiniging te dempen. Hiervoor hebben we aanvullend per jaar € 450.000 in de begrotingen voor deze periode geraamd. We blijven met verenigingen en instellingen in gesprek om te kijken op welke manier zij (nog meer) kunnen bijdragen aan onze beleidsdoelstellingen uit Actief Noaberschap.
	4.4.2 Basisinfrastructuur Individuele subsidies worden gebaseerd op subsidieregels. Subsidieregels zijn gebaseerd op door de Gemeenteraad vastgesteld beleid: de Basisinfrastructuur 2018-2022. In het eerste kwartaal van 2023 leggen wij een nieuw voorstel voor de Basisinfrastructuur aan de Raad voor. Op dit moment verwachten we dat hierbij geen ingrijpende wijzigingen aan de orde zijn.
	4.4.3 Onderzoek cultuur en welzijnssector In 2023 gaan we verder aandacht schenken aan het actualiseren van het beleid op het gebied van kunst en cultuur. Ook willen we, in relatie tot ons

	collegeprogramma, nader inhoud geven aan de Basis Infrastructuur (BIS). Informatie vanuit uw raad en onze insteek vanuit Actief Noaberschap zijn hierbij het vertrekpunt. Hiervoor zullen wij aanvullende ondersteuning nodig hebben, reden om een eenmalig budget op te nemen van € 100.000.
4.5 Onderwijs	4.5.1 Onderwijshuisvesting De Whee in Goor Voor 2022 was een onderzoek gepland naar de onderwijshuisvesting (inclusief gymzaal) in de wijk De Whee in Goor. Dit onderzoek is enigszins vertraagd en wordt in het eerste kwartaal van 2023 afgerond. Dit onderzoek is nodig om de daadwerkelijke behoefte in beeld te brengen, waarbij gebruik wordt gemaakt van de meest recente leerlingenprognoses. Doel is de realisatie van een goede toekomstbestendige onderwijsvoorziening zoals ook opgenomen is in de Scholenvisie basisonderwijs 2022/2032.
	4.5.2 Landelijke ontwikkelingen Het rijk heeft de al voor 2022 verwachte wetgeving ten aanzien van onderwijshuisvesting uitgesteld naar 2024. Onderdeel hiervan is de verplichting om een integraal onderwijshuisvestingsplan te hebben. Een dergelijk plan stellen wij op in 2023.
	4.5.3 Voor- en vroegschoolse educatie De gemeente ontvangt rijksmiddelen voor het uitvoeren van de voorschoolse educatie in de kinderopvangvoorzieningen. Samen met betrokken partijen kijken wij hoe de signalering, overdracht van de voorschoolse educatie naar onderwijs en ouderbetrokkenheid vergroot kan worden. Om inzicht te krijgen in het gebruik van voorschoolse

	educatie maken we nu gebruik van een monitor van de GGD. In 2023 ronden wij het onderzoek af naar de verbetering van de monitoring. Dit kan betekenen dat we een andere monitor gaan gebruiken waarvoor de verordening moet worden aangepast.
4.6 Renovatie kunstgrasvelden	In 2022 is een tweetal kunstgrasvelden gerenoveerd bij voetbalvereniging VV Twenthe in Goor. De totale kosten blijken significant hoger dan de reservering die hiervoor wordt gedaan in onze begroting. Voor (toekomstige) renovaties van kunstgrasvelden is, overeenkomstig de gemaakte afspraken met de verenigingen per veld € 200.000 beschikbaar. De kosten bedragen inmiddels bijna € 250.000 per veld. Daarnaast verwachten we dat vanaf 2028 Europese wetgeving ertoe gaat leiden dat het gebruik van rubbergranulaat infill in kunstgrasvelden (SBR) niet meer is toegestaan. Kunstgrasvelden met alternatieve infill zijn aanmerkelijk duurder. Reden om voor te stellen de reservering te verhogen. Tot aan 2028 gebaseerd op € 250.000 per veld en vanaf 2028 € 300.000 per veld. Per saldo (eenmalig) een storting in de bestemmingsreserve van € 746.000.
4.7 Zwembad Markelo	De voormalige kleedgebouwen van het buitenbad van zwembad verkeren in slechte staat. Het naastgelegen (openbaar) terrein dient ook opgeknapt te worden en er is behoefte op deze locatie aan extra parkeergelegenheid. In overleg met Sportfondsen Hof van Twente BV, tennisvereniging MTV 1965 en Dorpsraad Markelo is een verbeterplan ontwikkeld. Dit bestaat uit het slopen van een deel deze buitenbadgebouwen, het opknappen va de zwembad-kiosk inclusief toiletgroep en het realiseren van een “tussenliggende” kleine berging. Het aantal parkeerplaatsen wordt uitgebreid en de openbare ruimte opgeknapt. De tennisvereniging zal in

	deze samenwerking zelf de eigen entree upgraden. We hebben voor deze investeringen € 300.000 begroot. Ter dekking van de kapitaallasten wordt voor dit bedrag een tweetal bestemmingsreserves gevormd.

Reguliere taken

Onderwerpen	**Toelichting reguliere taken**
Subsidies structureel	Wij verlenen een structurele (jaarlijks terugkerende) subsidies op het gebied van kunst, cultuur en welzijn. Soms grote bedragen aan professionele instellingen maar ook veel kleinere bedragen aan tal van verenigingen en stichtingen (vrijwilligers). In beleidsregels is vastgelegd wie die subsidie ontvangt en tot welk bedrag. De gemeente beoordeelt de jaarlijkse aanvragen en kent subsidies wel of niet toe op basis van dit beleid. Voor de subsidies van meer dan € 25.000 per jaar gaat het om ruim 20 verenigingen/ instellingen en om een totaal subsidiebedrag van afgerond € 4,6 miljoen in de beleidsvelden Cultuur, Zorg en Ondersteuning en Accommodaties. De structurele subsidies lager dan €25.000 worden naast de al genoemde beleidsvelden ook verstrekt in de beleidsvelden: Jeugd, Kernen en Buurtschappen, Stads- en dorpsraden en Sport. Voor de structurele subsidies lager dan € 25.000 per jaar gaat het om afgerond € 440.000.

Investeringssubsidies	Verenigingen en stichtingen die investeren in hun accommodatie (duurzaamheid, verbouw, nieuwbouw, onderhoud) kunnen in 2023 een beroep doen op de regeling Investeringssubsidies. Hiervoor is € 112.500 beschikbaar.
Combinatiefunctionarissen	In 2023 worden bij tal van verenigingen en organisaties combinatiefunctionarissen ingezet, de zogenaamde buurtsportcoaches.
Sport	Ook in 2023 ondersteunen en begeleiden we sportverenigingen bij vragen over onder meer accommodaties.
Onderwijs	Op verschillende manier werken wij samen met Onderwijs, schoolbesturen en directies in en buiten Hof van Twente. Die samenwerking gaat over inhoud en over huisvesting, met als doel een zo goed mogelijk pedagogisch klimaat te creëren.

Hoe meten we dat?

Voor de verplichte beleidsindicatoren verwijzen wij naar de bijlage van deze programmabegroting. Voor programma vier zijn er nog geen aanvullende indicatoren geformuleerd. In samenwerking met de raad zal gekeken worden welke indicatoren relevant en bruikbaar zijn.

Wat gaat dit kosten?

Bedragen x € 1.000

4 Sport, cultuur en onderwijs		Rek.2020	Rek.2021	2022	2023	2024	2025	2026
04402	Onderwijshuisvesting	839	920	881	863	783	749	749
04403	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	1.924	2.468	2.572	2.546	2.381	2.377	2.372
04501	Sportbeleid en activering	197	217	266	233	155	156	156
04502	Sportaccommodaties	3.731	3.678	3.725	3.816	3.815	3.792	3.792
04503	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en	2.060	1.999	2.044	2.217	2.013	2.010	2.010
04504	Musea	77	56	59	60	59	59	59
04506	Media	756	745	758	785	785	784	784
	Totaal lasten	**9.584**	**10.082**	**10.306**	**10.521**	**9.992**	**9.926**	**9.922**
04402	Onderwijshuisvesting	3	22	24	24			
04403	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	295	604	519	441	319	319	319
04501	Sportbeleid en activering	21	41	1	1	1	1	1
04502	Sportaccommodaties	359	343	338	329	294	294	294
04503	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en	412	157	76	45	45	45	45
04504	Musea	10	10	10	11	11	11	11
04506	Media	75	50	52	54	54	54	54
	Totaal baten	**1.174**	**1.227**	**1.021**	**905**	**724**	**724**	**724**
	Saldo van baten en lasten	**-8.409**	**-8.855**	**-9.286**	**-9.616**	**-9.268**	**-9.202**	**-9.198**
04010	Mutaties reserves (stortingen)	1.993	393	928	1.342	168	168	168
04010	Mutaties reserves (onttrekkingen)	3.197	1.535	2.248	2.576	1.569	1.569	1.569
	Saldo mutaties reserves	**1.204**	**1.142**	**1.320**	**1.234**	**1.401**	**1.401**	**1.401**
	Resultaat na bestemming	**-7.205**	**-7.713**	**-7.966**	**-8.382**	**-7.867**	**-7.800**	**-7.797**

Toelichting (grootste) mutaties programma 4		
04403	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	De lasten en baten nemen in 2022 en 2023 toe a.g.v. het Nationaal Programma Onderwijs. Wij ontvangen hiervoor gelden van het ministerie OCW om deze in te zetten voor kinderen om onderwijsvertraging, a.g.v. Corona, in te lopen. Tevens is er structureel meer geld beschikbaar gesteld voor preventie jeugd.
04501	Sportbeleid en activering	In 2022 en 2023 is een bedrag opgevoerd t.b.v. onderzoek mulitfuncitonele sportaccomodaties. Tevens is vanaf 2023 de taakstelling sportstimulering ingevuld.
04502	Sportaccommodaties	Verhoging van de lasten wordt veroorzaakt door verhoging lasten onderhoud sportvelden, m.n. door werkwijze Green Deal en zorgplicht onderhoud en inrichting kunstgrasvelden.
04503	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	Voor 2023 zijn extra lasten begroot voor onderzoek cultuur en welzijnssector en voor duurzame leefomgeving. In 2020 extra baten a.g.v. vorming voorziening groot onderhoud Reggehof n.a.v. vrijval bij jaarrekening 2019. Dit betrof een negatieve voorziening.
04010	Mutaties reserves	Mutaties in de reserves hangen samen met de uitgaven op de andere taakvelden. Een specificatie van de mutaties per programma is opgenomen in de financiële bijlagen (specificaties incidentele baten/lasten en structurele resultaatbestemming).

PROGRAMMA 5: MAATSCHAPPELIJKE ONDERSTEUNING

In onze visie staan de inwoners van de gemeente Hof van Twente centraal. We gaan er van uit dat iedereen in Hof van Twente de drive heeft om mee te tellen in de samenleving. Wij geloven dat meedoen waarde heeft en geeft aan de persoon zelf (meer autonomie, zelfvertrouwen, gezondheid, minder eenzaamheid) en voor onze samenleving (minder zorgkosten, beter voor de economie, etc.).

In de eerste plaats zijn onze inwoners zelf verantwoordelijk voor onder andere hun gezondheid, levensonderhoud, betaalde of zinvolle dagbesteding. Het is de normale gang van zaken dat mensen in eerste instantie hun problemen zelf oplossen, al dan niet met inzet van hun netwerk. Daar waar dit tijdelijk of structureel niet lukt, ondersteunen wij inwoners met individuele voorzieningen.

Meedoen, erbij horen, participeren en je verbonden voelen zijn allemaal termen die duiden op zaken die belangrijk zijn in ons menselijke bestaan. Ze geven zin aan en kwaliteit van leven. Wij hebben als gemeente een faciliterende en verbindende rol.

Kaderstelling:

- Visiedocument Gezonde Verbinding
- Beleidsplan re-integratie/participatie “Slim (samen)werken
- Actieplan Minimabeleid
- Beleidsplan schuldhulp-verlening 2021-2024
- Visie en aanpak beschermd Wonen en maatschappelijke opvang

Prioriteiten en aandachtspunten	
Onderwerpen	**Resultaten 2023**
5.1 Gezonde Verbinding	5.1.1 Het visiedocument “De gezonde verbinding, sociaal domein in beweging” behoeft uitbreiding met het thema “iedereen doet mee”. Het visiedocument “De gezonde verbinding, sociaal domein in beweging” dateert van 2018 maar is nog volop actueel. Immers een visie wijzigt niet van het ene op het andere jaar. Onze kijk op het terrein van werk en inkomen is gebaseerd op dezelfde visie maar was tot nu toe niet expliciet onderdeel van de Gezonde Verbinding. Daarom hebben we dit thema toegevoegd en we werken de komende jaren met de volgende thema’s: ○ Kansrijk opgroeien ○ Gezonde Leefstijl ○ Vitaal Ouder Worden ○ Iedereen doet mee Daarnaast werken we met onze partners wijkgericht indien de situatie daarom vraagt. Zo mogelijk nog in 2022 maar uiterlijk in het eerste kwartaal 2023 bieden wij de Raad een nieuwe versie van het visiedocument aan ter bespreking en ter vaststelling. Op deze vaststelling lopen we nu enigszins vooruit.

	5.1.2 Verbinding versterken tussen het sociaal en het fysieke domein. De Gezonde Verbinding gaat niet alleen voor de verbinding binnen het sociaal domein. Het is belangrijk om ook de verbinding met het ruimtelijk domein goed neer te zetten. Hiervoor hebben we georganiseerd dat de gezonde verbinding onderdeel is van de voorbereiding van Omgevingswet en omgevingsvisie. Ook bij de toetsing van ruimtelijke plannen en initiatieven wordt de gezonde verbinding als afwegingskader meegenomen en participeren adviseurs Sociaal Domein. Ook bij de verdere ontwikkeling van Op Stoom is Sociaal Domein aangehaakt. In 2023 zullen we deze werkwijze intensiveren door nog meer de samenwerking tussen fysiek en sociaal op te zoeken. In 2023 willen we experimenteren met een integrale wijkgerichte aanpak rondom de thema's armoede en duurzaamheid (zie ook 5.5.2).
	5.1.3. Samenwerken met inwoners, partners en stakeholders. We blijven op onderwerpniveau participatief samenwerken met inwoners, partners en stakeholders bij concrete beleidsonderwerpen op de manier zoals vastgesteld in het gemeentelijk participatiebeleid.
	5.1.4 In 2023 werken we verder aan integraal werken. Beleid kan alleen tot gewenste resultaten leiden wanneer aan zekere organisatorische randvoorwaarden wordt voldaan. Per 1 april 2021 is een afdeling sociaal domein gevormd waarin beleid en uitvoering bij elkaar zijn gebracht. Integraal werken is speerpunt om onze inwoners optimaal van dienst te zijn en te werken aan een effectievere zorg. In 2023 werken we verder aan de in 2022 gestarte trajecten op het gebied van Integrale Front Office, Opdrachtgever- Opdrachtnemerschap en professioneel samenwerken.

	We gaan ervan uit dat we in 2023 de laatste gevolgen van de cyberaanval het hoofd hebben geboden.
5.2 Kansrijk Opgroeien	5.2.1 Wat willen we bereiken (doelen) Wij vinden het belangrijk dat alle jeugd gezond en zelfredzaam is en kan meedoen in Hof van Twente. Hiervoor werken we aan de volgende doelen: 1. het realiseren van een **stabielere thuissituatie** voor de jeugdige en 2. het beperken / **terugdringen van de risicofactoren** voor de jeugdige. Een stabielere thuissituatie proberen we te bereiken via 1.1 het bevorderen/faciliteren van een constructieve tijdsbesteding 1.2 positieve opvoedondersteuning 1.3 een gevarieerd aanbod aan voorzieningen De risicofactoren voor Jeugd zijn onder andere: armoede, psychiatrische problematiek en aanwezigheid jeugdbeschermingsmaatregelen We proberen de risicofactoren, voor zover door ons te beïnvloeden te beperken en terug te dringen door: 1.4 een gezondere financiële situatie in het gezin 1.5 een veiligere situatie in het gezin 1.6 kansrijker ontwikkelen.
	5.2.2 Wat gaan we in 2023 doen Veel van wat te doen in 2023 vindt zijn basis in beleid dat al in 2022 of daarvoor is ingezet. Daarnaast gaat in 2023 specifiek de aandacht uit naar de volgende zaken.

	We verlengen de pilot Jeugd Hulp Team. Het gaat om collectief gearrangeerde zorg in onderwijstijd op de meest zorgintensieve scholen (speciaal onderwijs) in Hengelo. We intensiveren de sturing en de monitoring op deze pilot om een goed beeld te krijgen van de voordelen van deze manier van werken: minder verwijzingen, lagere kosten, verbeterde kwaliteit voor de jeugdigen en hun gezin, ondersteuning dichterbij de natuurlijke omgeving van de jeugdige en zijn gezin. Naast deze intensieve samenwerking met het speciaal onderwijs, gaan we ook intensiever samenwerken met het reguliere onderwijs binnen onze eigen gemeentegrenzen. Op een 3-tal scholen, gaan onze consulenten nauwer samenwerken met deze scholen in de zorg voor de leerlingen. In het voorliggend veld hebben we een groot preventief aanbod. Dit aanbod willen we, in samenwerking met de partijen die werkzaam zijn in dat voorliggend veld, beter op elkaar laten aansluiten. We willen de samenwerking stimuleren zodat het preventieve aanbod verder verbetert. In veel gezinnen speelt naast jeugdzorgproblematiek ook andere problematiek, zoals schulden. Soms is deze andere problematiek zelfs de oorzaak van de opvoedproblemen. Om deze problemen bij de kern aan te pakken is het nodig om binnen het sociaal domein over de verschillende wetten heen met elkaar samen te werken. Dit vraagt een andere aanpak. Dit gaan we binnen onze organisatie verder uitwerken met elkaar. Het gaat hier vooral om integrale en multidisciplinaire benadering van complexe cliëntsituaties.

	Tot slot zijn er landelijke plannen voor grote wijzigingen binnen het jeugddomein. Er wordt een toekomstscenario uitgewerkt voor het gedwongen kader en de keten die daaraan raakt (Gecertificeerde Instelling, Veilig Thuis en de Raad voor de Kinderbescherming, gemeentelijke toegang). Ook wordt de Hervormingsagenda binnenkort opgeleverd waarmee het landelijk beleid (en wetgeving) zal wijzigen. Implementatie van deze ontwikkelingen vraagt (naar verwachting) veel tijd.
5.3 Gezonde Leefstijl	5.3.1 Wat willen we bereiken (doelen) Binnen het thema Gezonde leefstijl willen we dat alle inwoners gezond blijven door hun gezondheid te bevorderen en te beschermen. Immers gezonde inwoners zijn over het algemeen zelfredzame inwoners die kunnen participeren. De doelen die wij hieraan verbinden zijn: ○ Inwoners zijn zich meer dan nu bewust van de mogelijkheden die men heeft om de gezondheid te bevorderen en ○ Inwoners beschikken meer dan nu het geval is over gezondheidsvaardigheden. We gebruiken de BRAVO methode: ○ **B**ewegen: stimuleren ○ **R**oken: ontmoedigen en voorkomen ○ **A**lcohol: overmatig alcoholgebruik voorkomen (drugs wordt toegevoegd) ○ **V**oeding: gezonde voeding stimuleren ○ **O**ntspanning: faciliteren van voldoende ontspanningsmogelijkheden

	5.3.2 Wat gaan we in 2023 doen Als vervolg op het lokaal preventie akkoord in samenwerking met uitvoeringspartners, hebben we in 2022 een Uitvoeringsplan Lokaal Preventieakkoord vastgesteld. In dit plan wordt verbinding gemaakt met het Hof Beweegakkoord, programma JOGG en het preventie- en handhavingsplan alcohol- en middelengebruik. Hieraan geven we in 2023 en volgende jaren uitvoering samen met verschillende partners. De coördinatie wordt uitgevoerd door onze brede Welzijnsinstelling Salut. Wij kiezen een kerngerichte en gefaseerde benadering. Doen wat kan binnen de beschikbare tijd van ons en onze partners. Het Uitvoeringsplan bestaat uit de volgende drie Programma's met bijbehorende thema's: **Programma 1: Gezonde leefstijl** Voeding ○ Jong Leren Eten ○ Groente en fruit Hof van Twente ○ Gezondheidsweek Bewegen ○ Valpreventie ○ Gecombineerde leefstijl interventie **Programma 2 Gezonde Leefomgeving** ○ Gezonde sportlocatie ○ Gezonde scholen ○ Gezonde groene ontmoetingsplekken

	Programma 3 Terugdringen Middelengebruik ○ Bewustwording ▪ Bewustwording Jeugd ▪ Bewustwording Ouders ○ Uitwerking Integrale Aanpak Middelengebruik ○ Regionale Samenwerking en Verkenning We sluiten aan bij landelijke en regionale acties zoals de Week voor de Gezonde Jeugd, de drinkwatercampagne en de campagnes gericht op terugdringen middelengebruik: Ik Pas-campagne, NIX 18-campagne, Stoptober Campagne. In samenhang met het Uitvoeringsplan blijven we ook deelnemen aan in 2022 of eerder gestarte regionale projecten: Elke Tukker Bewust Gezond, Gezonde Leefstijl – Gecombineerde Leefstijlinterventies, Valpreventie en Nationale Diabetes Challenge en de werkgroepen Terugdringen Alcoholgebruik en Continuering Gezonde School Aanpak. De activiteiten worden voor een belangrijk deel gefinancierd uit rijksmiddelen: Sportakkoord, Preventie akkoord en Buurtsportcoaches. Deze middelen zijn tijdelijk en het is nog onduidelijk of en hoe het Rijk financieel blijft bijdragen aan preventie. Mogelijk komt hiervoor er een brede specifieke uitkering. In 2023 zullen we ook een voorstel doen voor structurele financiering van succesvol gebleken preventieactiviteiten. Verder werken we in 2023 aan een visie voor de langere termijn op Gezonde Leefstijl. Hierbij komt prominent de vraag aan de orde welke rol wij als gemeente voor ons weggelegd zien, bijvoorbeeld op het gebied van middelengebruik. Willen we als gemeente het stoppen faciliteren, stimuleren

	en voorlichten of willen we ook reguleren en handhaven? En kunnen we dit ook waarmaken?
5.4 Vitaal Ouder Worden	5.4.1 Wat willen we bereiken (doelen) In Hof van Twente komen steeds meer ouderen. Deze ouderen worden ook steeds ouder (dubbele vergrijzing). Het is een grote uitdaging om voor deze groter wordende groep in de toekomst een adequaat voorzieningenniveau te behouden. Ook behoud van huidig voorzieningenniveau kan in dit perspectief al een forse uitdaging zijn. Hoe zorgen we ervoor dat ook de ouderen van de toekomst vitaal ouder kunnen worden, zelfredzaam kunnen blijven en kunnen blijven meedoen? Om dit mogelijk te maken werken we aan de volgende doelen: ○ Meer ouderen zijn in staat eigen regie te voeren ○ Meer ouderen wonen prettig in de eigen kern ○ Voorzieningen blijven beschikbaar voor wie het nodig heeft ○ De samenleving is klaar voor meer ouderen.
	5.4.2 Wat gaan we in 2023 doen Samen met een aantal partners voeren we in Markelo de pilot Goodgoan fase II uit. In het eerste kwartaal van 2023 evalueren we deze pilot en maken we een plan voor hoe we hiermee verder gaan: verbreding naar andere kernen in de gemeente, verdieping ten aanzien van de samenwerking of beiden. Het in 2022 gestarte project Welzijn op Recept met Salut en Deldense huisartsen wordt medio 2023 geëvalueerd. Ook hier zal de evaluatie aanzet zijn tot een plan voor een structurele werkwijze in Delden en mogelijk andere kernen in onze gemeente.

	In het tweede kwartaal 2023 bieden we aan de Raad ter vaststelling de Woon Zorg Visie aan waaraan we in 2022 en begin 2023 samen met partners op het gebied van wonen en zorg hebben gewerkt. In de loop van 2023 en daarna werken we aan de concrete uitwerking van deze Woon Zorg Visie. Na de implementatie van de Algemene Voorziening Was zijn we in 2022 gestart met onderzoek naar het nog meer inzetten van Algemene Voorzieningen. We willen experimenteren om, waar het kan, de vervoersvoorziening niet individueel te verstrekken maar gezamenlijk gebruik door inwoners te bevorderen. Eerste onderzoek laat zien dat er mogelijkheden zijn om met Salut en zorginstellingen afspraken te maken over duo fietsen. In 2023 onderzoeken we de verdere mogelijkheden bijvoorbeeld ten aanzien van scootmobielen. Het eind 2022 aflopende Actieplan Een Tegen Eenzaamheid willen we verlengen. In 2023 gaan we samen met Salut en andere partners verder met het organiseren van workshops en trainingen over het signaleren en bespreken van eenzaamheid, voor professionals, vrijwilligers en in buurthuizen. We willen onderzoeken of het huidige activiteitenaanbod ook geschikt is voor mensen die eenzaam zijn. Er komt een doorlopende informatiecampagne met daarin o.a. tips wat je kan doen als je eenzaamheid signaleert. Ook werken we in 2023 verder aan het actieplan Hof van Twente Dementievriendelijk. We organiseren trainingen voor ondernemers, verenigingen en op scholen over hoe dementie te herkennen en hiermee om te gaan; we ondersteunen mantelzorgers die voor mensen met dementie zorgen; we onderzoeken uitbreiding van het Alzheimercafé naar andere

	kernen en we promoten de Dementheek. Het actieplan Dementievriendelijk komt voort uit de begin 2020 opgestelde lokale agenda Hof van Twente “iedereen doet mee”. Een scala aan partners heeft een manifest ondertekend. Toegankelijkheid openbare ruimte, toegankelijke gemeentelijke website, begrijpelijke brieven en inclusief sporten zijn opgenomen in dit manifest. Door Corona is de uitvoering wat achterop geraakt. We gaan in 2023 hier meer aandacht aan besteden. Hierbij willen we ook inclusiethema’s cultuur en gender meer aandacht geven. Hierbij onderzoeken we de mogelijkheden van de provinciale initiatieven op dit terrein. Belangrijk is bewustwording bij inwoners. Bewustwording over het gegeven dat ouder worden eisen stelt aan wonen bijvoorbeeld. Dat men hier zelf een verantwoordelijkheid in heeft en actie kan ondernemen. Daarnaast bewustwording dat voorzieningen (met name de huishoudelijke ondersteuning) niet zomaar beschikbaar zijn vanwege de toenemende doelgroep en de arbeidsmarktproblematiek en dat de komende jaren meer een beroep gedaan moet worden op het (versterken van) eigen mogelijkheden en op het netwerk. Hier zullen wij in 2023 (te starten al in 2022) veel aandacht besteden. In 2023 ronden wij een onderzoek af naar de toepassingsmogelijkheden van reablement binnen de Wmo. Niet het toekennen van een voorziening (met name huishoudelijke ondersteuning) maar de inwoner in staat stellen zelf meer te doen door nieuwe technieken aan te leren. Hiervoor is samenwerking nodig met fysiotherapeuten/ergotherapeuten. In de zorg in binnen- en buitenland wordt dit principe meer en meer toegepast met goede resultaten. Het is een manier om voorzieningen toekomstig betaalbaar te houden.

5.5. Iedereen Doet Mee	5.5.1 Wat willen we bereiken (doelen) Het gebied werk en inkomen biedt voor onze inwoners diverse uitdagingen als (energie)armoede, schulden, (medische) beperkingen en beperkte basisvaardigheden. We willen de kansen van inwoners vergroten om mee te doen in de Hofse samenleving, ook en juist voor mensen waarvoor meedoen niet vanzelfsprekend is. Om dit mogelijk te maken werken we aan de volgende doelen: ○ Gezonde financiële situatie voor onze inwoners ○ Leven lang ontwikkelen (arbeids)participatie en verminderen laaggeletterdheid ○ Passende ondersteuning aan inburgeraars, statushouders en vluchtelingen (Oekraïners) ○ Verbeteren basisvaardigheden van onze inwoners ○ Investeren in digitale dienstverlening aan onze inwoners
	5.5.2 Wat gaan we in 2023 doen We blijven inzetten op preventie en vroeg-signalering. Dit doen we door verder uitvoering te geven aan de al lopende pilot “vroegsignalering bij schulden (jongeren en derdenbeslag)”. Deze pilot is in 2022 vertraagd als gevolg van prioriteit bij betaling energietoeslag en opvang Oekraïners. Voor meedoen is het essentieel dat inwoners beschikken over leesvaardigheden en digitale vaardigheden. We gaan samen met onze ketenpartners inzetten op basisvaardigheden van die inwoners die hierover nog niet beschikken.

	In 2023 evalueren we het huidige minima- en schuldhulpbeleid op effectiviteit. Indien de evaluatie daartoe aanleiding geeft, komen we met voorstellen ter verbetering. In elk geval zetten we in 2023 nog sterker in op maatwerk en verhogen we indien nodig het hiervoor benodigde budget. We onderzoeken of we in één of twee wijken in onze gemeente een integraal project kunnen opzetten. Hierbij willen we samenwerken met woningcorporaties en andere ketenpartners. Het doel is een structurele verbetering van de financiële situatie van inwoners door het treffen van maatregelen op het gebied van energiebesparing. Hiermee dragen we ook bij aan onze duurzaamheidsdoelstelling. We maken gebruik van middelen die het ministerie van Binnenlandse Zaken beschikbaar stelt voor energiebesparende maatregelen voor huizen van minima.
5.6 Overig	5.6.1 Stoppen met regionale samenwerking vervoer. We stoppen per 1 juli 2023 volledig met de regionale samenwerking op het gebied van vervoer. Het feitelijke doelgroepenvervoer (leerlingenvervoer, dagbestedingsvervoer, regiotaxi) organiseren we als gemeente zelf sinds de aanbesteding van een aantal jaren geleden. Wij participeren nog wel in het regionale ICT Platform (gegevensverzameling) en Callcenter (ritaanname en afhandeling). Hiermee stoppen we per 1 juli 2023. We denken dat we dit beter en goedkoper zelfstandig kunnen uitvoeren samen met onze vervoerders. Dit bereiden we in de eerste helft van 2023 voor.
	5.6.2 Aanbesteding huishoudelijke ondersteuning In 2023 (beginnen in 2022) besteden we huishoudelijke ondersteuning opnieuw aan. De huidige contracten voor deze maatwerkvoorziening op grond van de Wmo lopen af per 31 december 2023. We werken samen met

	een aantal regiogemeenten onder leiding van Enschede. Er is gekozen voor een aanbesteding in dialoogvorm om een gelijkwaardig speelveld te creëren tussen aanbieders en gemeentes bij de ontwikkeling van de visie op huishoudelijke ondersteuning, het gebruik van innovaties en hoe om te gaan met een krappe arbeidsmarkt. Het doel is het blijven voorzien in een maatwerkvoorziening HO en daarbij de eigen kracht van inwoners zoveel mogelijk aanspreken binnen deze voorziening, zodat deze voorziening adequaat en betaalbaar blijft.
	5.6.3 Aanbesteding ambulante hulp WMO Jeugd In 2023 gaan we ons verder voorbereiden op de aanbesteding per 2025 voor ambulante hulp Wmo Jeugd (dagbesteding en begeleiding). Per uiterlijk 2025 moet de zorg opnieuw gecontracteerd zijn, zowel lokaal als regionaal. Wij zijn hiermee al in 2022 gestart, zodat we voldoende tijd hebben dit, samen met de aanbieders, nog beter te doen en een verbeterslag te maken ten opzichte van de huidige contracten. Wij gaan er op dit moment van uit dat wij (net als bij de vorige aanbesteding) een deel lokaal gaan aanbesteden en onderzoeken de mogelijkheden van een sub-regionale aanbesteding met gelijkgestemde gemeenten.
	5.6.4 Woonplaats beginsel Beschermd wonen De invoering van het Woonplaatsbeginsel Beschermd wonen wordt door het Rijk uitgesteld met 1 jaar, naar 1 januari 2024. (Het nieuwe woonplaatsbeginsel kent als woonplaats van een jeugdige de gemeente waar de jeugdige stond ingeschreven direct voorafgaand aan de zorg met verblijf). We hebben met centrumregio Enschede afgesproken dat zij de taken rond beschermd wonen blijven uitvoeren, hier wordt al invulling aangegeven sinds

	1 januari 2022. Ook de nieuwe financiële afspraken tussen rijk en gemeenten die zouden ingaan per 1 januari 2023 worden uitgesteld tot 1 januari 2024.
	5.6.5 Schuldhulpverlening Stadsbank Vanaf 1 januari 2023 werkt de Stadsbank vanuit dienstverleningspakketten. We kiezen ervoor dat de Stadsbank ons zoveel mogelijk ontzorgt op het gebied van schuldhulpverlening. Daar vindt de intake, budgetbegeleiding en de nazorg plaats. Aandacht voor mens, maatwerk, directe financiële rust, versnelde opstart schuldtraject en zicht op de oorzaak van financiële problemen. Wij willen zo snel mogelijk iets aan de schulden van inwoners doen om te voorkomen dat ze verergeren, danwel het voorkomen van een terugval. Wanneer wij alle taken zelf moeten uitvoeren, dan zijn hiervoor de kosten hoger. Vanzelfsprekend is er afstemming met betrekking tot casussen. De keuze voor ontzorging maakt ook dat we beter voorbereid zijn op de groei van de doelgroep in de huidige economische tijden. Dit vraagt om een jaarlijkse bijdrage aan de Stadbank van € 36.000.
	5.6.6 Continuering en uitbreiding van vroeg signalering schulden Schulden vormen een belemmering voor de deelname aan de maatschappij en daarom wordt aan alle inwoners, binnen het gestelde (wettelijke) kader, ondersteuning geboden om een schuldsituatie te voorkomen, op te lossen of beheersbaar te maken. Hierbij staat de zelfredzaamheid van de burger centraal. Vanaf begin 2022 hebben we hier extra op ingezet met tijdelijke middelen en we zien door de huidige crisis een toename van de doelgroep. We willen daarom de inzet continueren en hebben voor 2023 € 80.000 opgenomen in de begroting.

	5.6.7 Heronderzoeken en digitale koppelingen Als gevolg van de hack en de extra regelingen die bij W&I het team Werk en Inkomen worden uitgevoerd (energietoeslag en Oekraïners) is er nog een tweetal onderdelen waarop een tijdelijke investering nodig is. Het betreft het uitvoeren van heronderzoeken voor cliënten en een laatste fase van inrichting van systemen/koppelingen. We hebben hiervoor in 2023 € 100.000 opgenomen in de begroting.
	5.6.8 Noodplan energie-armoede Gezien de dalende koopkracht, mede als gevolg van de energiecrisis en inflatie, verwachten we dat steeds meer inwoners de komende maanden ernstig in financiële problemen komen. Op verzoek van de gemeenteraad is een noodplan uitgewerkt, dat bestaat uit maatwerkbegeleiding, een training financiële zelfredzaamheid en een noodfonds (uitbreiding van het bestaande maatwerkbudget). Voor dit noodplan is in 2023 € 225.000 opgenomen in de begroting.
	5.6.9 Beleidscapaciteit Jeugd De nieuwe aanbestedingsprocedure voor maatwerkzorg op het gebied van Jeugd en Wmo start in 2023. In deze eerste fase is het noodzakelijk dat er extra wordt ingezet op de uitwerking van een inkoopstrategie op de verschillende regionale en lokale zorgcategorieën. We hebben hiervoor in 2023 € 70.000 opgenomen in de begroting.

Reguliere taken

Onderwerpen	Toelichting reguliere taken
Re-integratie en inkomensvoorziening	We geven in 2023 verder uitvoering aan ons re-integratiebeleid. We zetten extra in op jongeren uit het Praktijkonderwijs (PRO) en het Voortgezet Speciaal Onderwijs (VSO) en de zogenaamde Belofte 5 jongeren. Dit zijn jongeren die zonder afgeronde opleiding en zonder uitkering tussen de wal en het schip dreigen te raken. Inwoners die (tijdelijk) niet kunnen werken, ondersteunen we met een periodieke uitkering. Inwoners met een minimuminkomen ondersteunen we met ons minimabeleid.
Wet maatschappelijke ondersteuning	Op basis van de Wmo ondersteunen wij onze inwoners bij maatschappelijke deelname en zelfstandig leven, het hebben van een schoon en leefbaar huis en verstrekken wij waar nodig hulpmiddelen. We doen dit vanuit de gedachte goedkoopst-adequaat. Ook organiseren wij het toezicht op de Wmo en beheren en managen wij alle contracten op dit gebied.
Jeugdzorg	We geven uitvoering aan de Jeugdzorg en ondersteunen kinderen, jongeren en ouders bij opvoed- en opgroeivragen. Daarnaast zorgen we ervoor dat ze de juiste zorg en ondersteuning krijgen. Ook hier hanteren we de gedachte dat we kiezen voor een goedkoopst-adequate oplossing. De contracten die lokaal zijn ingekocht en die betrekking hebben op de ambulante hulpverlening, beheren en managen we ook zelf.

Hoe meten we dat?

Voor de verplichte beleidsindicatoren verwijzen wij naar de bijlage van deze programmabegroting.

Er zijn binnen het sociaal domein veel data. Uitdaging is om de goede eigen indicatoren te kiezen. Duidelijk is ook dat effecten binnen het sociaal domein vaak op de middellange tot lange termijn zichtbaar zijn. Zeker wanneer het gaat om de inzet van preventieve maatregelen. Dit maakt ook dat wij indicatoren kiezen voor deze termijn en zoveel mogelijk gekoppeld aan bestaande onderzoeken (zoals bijvoorbeeld de 4-jaarlijkse Twentse Gezondheidsverkenning).

Indicatoren en doelen voor Kansrijk opgroeien:

- Het percentage inwoners dat deelneemt aan het verenigingsleven
  - 2017: 78% (Nederland 67%)
  - Doel: handhaven op 78%
- Percentage gezinnen met een jeugdbeschermingsmaatregel
  - 2018: 1,1% (Nederland 1,1%)
  - doel: handhaven op 1,1%
- Percentage jongeren met jeugdhulp
  - 2019: 9,4% (Nederland 10,3%)
  - Doel: minimaal handhaven op 9,4%
- Percentage mishandelde kinderen dat is gemeld bij Veilig Thuis
  - 2019: 0,24% (Nederland 0,7%)
  - Doel: handhaven op 0,24%

Indicatoren en doelen voor Gezonde leefstijl (Bron: TGV1):

- Het percentage inwoners dat de gezondheid als goed ervaart is in 2024 gelijk aan 2020.
- In 2024 voldoet 70% van de inwoners van Hof van Twente aan de Beweegnorm (richtlijn gezond bewegen)
- In 2024 starten jongeren uit Hof van Twente gemiddeld 2 jaar later met roken.
- In 2032 heeft minder dan 50% van de inwoners van Hof van Twente overgewicht (nu 54%).

Indicatoren en doelen voor Vitaal Ouder Worden (Bron: TGV)

- Het percentage ouderen (75-84 jaar) dat veel regie op het eigen leven ervaart is gestegen van
  - 2016: 7%
  - 2020: 11% (Twente 9%)
  - 2024: 11%
- Het percentage ouderen dat vindt dat hun woning niet geschikt is om ouder in te worden is in 2028 gelijk aan 2020 (25%)
  - 2016: 25%
  - 2020: 23%
  - 2024: 23%
- Het percentage ouderen dat zich sociaal eenzaam voelt.
  - 2020: 32% (Twente 32%)
  - 2024: 30%

Wat gaat dit kosten?

Bedragen x € 1.000

5 Maatschappelijke ondersteuning		Rek.2020	Rek.2021	2022	2023	2024	2025	2026
05202	Parkeren	12	11	12	13	13	13	13
05601	Samenkracht en burgerparticipatie	4.810	5.381	11.124	6.702	6.694	6.696	6.708
05602	Toegang en eerstelijnsvoorzieningen							
05603	Inkomensregelingen	14.624	10.628	10.420	10.407	10.041	10.063	10.075
05604	WSW en beschut werk	2.727	2.499	2.593	2.521	2.395	2.320	2.200
05605	Arbeidsparticipatie	1.082	1.184	2.032	1.551	1.557	1.567	1.577
05606	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	828	718	760	2.075	2.075	2.096	2.096
05671	Maatwerkdienstverlening 18+	7.506	7.629	7.830				
05671A	Hulp bij het huishouden (WMO)				3.697	3.737	3.781	3.781
05671B	Begeleiding (WMO)				2.305	2.305	2.305	2.305
05671C	Dagbesteding (WMO)				725	765	767	767
05671D	Overige maatwerkarrangementen (WMO)							
05672	Maatwerkdienstverlening 18-	7.809	9.234	8.946				
05672A	Jeugdhulp begeleiding				1.223	1.007	433	435
05672B	Jeugdhulp behandeling				964	964	964	964
05672C	Jeugdhulp dagbesteding				224	224	224	224
05672D	Jeugdhulp zonder verblijf overig				2.754	2.754	2.754	2.754

5 Maatschappelijke ondersteuning		Rek.2020	Rek.2021	2022	2023	2024	2025	2026
05673A	Pleegzorg							
05673B	Gezinsgericht							
05673C	Jeugdhulp met verblijf overig				1.912	1.912	1.912	1.912
05674A	Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf				1.109	1.109	1.079	1.079
05674B	Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf				1.104	1.104	1.104	1.104
05674C	Gesloten plaatsing							
05681	Geëscaleerde zorg 18+	41	101	158				
05681A	Beschermd wonen (WMO)				119	110	110	110
05681B	Maatschappelijke- en vrouwenopvang				46	46	46	46
05682	Geëscaleerde zorg 18-	956	1.042	1.119				
05682A	Jeugdbescherming				592	592	592	592
05682B	Jeugdreclassering				684	684	684	684
05701	Volksgezondheid	1.450	1.455	1.490	1.612	1.612	1.612	1.612
	Totaal lasten	**41.846**	**39.880**	**46.485**	**42.341**	**41.701**	**41.122**	**41.038**
05202	Parkeren	9	7	16	16	16	16	16
05601	Samenkracht en burgerparticipatie	50	271	2.686	66	66	66	66
05602	Toegang en eerstelijnsvoorzieningen							
05603	Inkomensregelingen	12.396	8.429	6.766	6.766	6.766	6.766	6.766
05604	WSW en beschut werk							
05605	Arbeidsparticipatie	5	66					
05606	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	29	37	1	346	346	509	509
05671	Maatwerkdienstverlening 18+	296	398	345				
05671A	Hulp bij het huishouden (WMO)							
05671B	Begeleiding (WMO)							
05671C	Dagbesteding (WMO)							
05671D	Overige maatwerkarrangementen (WMO)							
05672	Maatwerkdienstverlening 18-							
05672A	Jeugdhulp begeleiding							
05672B	Jeugdhulp behandeling							

5 Maatschappelijke ondersteuning		Rek.2020	Rek.2021	2022	2023	2024	2025	2026
05672C	Jeugdhulp dagbesteding							
05672D	Jeugdhulp zonder verblijf overig							
05673A	Pleegzorg							
05673B	Gezinsgericht							
05673C	Jeugdhulp met verblijf overig							
05674A	Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf							
05674B	Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf							
05674C	Gesloten plaatsing							
05681	Geëscaleerde zorg 18+	179	114					
05681A	Beschermd wonen (WMO)							
05681B	Maatschappelijke- en vrouwenopvang							
05682	Geëscaleerde zorg 18-							
05682A	Jeugdbescherming							
05682B	Jeugdreclassering							
05701	Volksgezondheid							
	Totaal baten	**12.964**	**9.322**	**9.813**	**7.194**	**7.194**	**7.357**	**7.357**
	Saldo van baten en lasten	**-28.881**	**-30.558**	**-36.672**	**-35.147**	**-34.507**	**-33.766**	**-33.681**
05010	Mutaties reserves (stortingen)	1.194	68					
05010	Mutaties reserves (onttrekkingen)	1.527	884	3.631	502	52	52	52
	Saldo mutaties reserves	**333**	**816**	**3.631**	**502**	**52**	**52**	**52**
	Resultaat na bestemming	**-28.548**	**-29.742**	**-33.041**	**-34.645**	**-34.455**	**-33.714**	**-33.629**

Toelichting (grootste) mutaties programma 5		
Wijzigingen BBV-voorschriften over de indeling van taakvelden met ingang van 2023		De taakvelden op het gebied van individuele voorzieningen WMO en Jeugdzorg worden opgedeeld en daarmee verschuivingen in de ramingen (05671 A-D, 05672 A-D, 05673 A-C, 05674 A-C, 05681 A-B, 05682 A-B). Verschuivingen schuldhulpverlening van Maatwerkdienstverlening (05671) naar Inkomensregelingen (05603) en (regionale) vervoersvoorzieningen van Maatwerkdienstverlening (05671) naar Maatwerkvoorzieningen (WMO) (05606). Wijziging naam taakveld 05604 Begeleide participatie in WSW en beschut werk.
05601	Samenkracht en burgerparticipatie	In 2022 hogere lasten en baten ten behoeve van coronamaatregelen, investeringsubsidies, frictiebudget welzijn, en soiaal domein. Daarnaast hogere lasten en baten in 2022 voor de opvang van Oekraïners en crisis noodopvang vluchtelingen. Vanaf 2023 een structurele toename van de lasten t.b.v. extra middelen gezonde verbinding en kansrijk opgroeien en daarnaast de invoering van het woonplaatsbeginsel beschermd wonen.
05603	Inkomensregelingen	In 2020 en 2021 hogere lasten en baten in verband met de tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandige ondernemers (Tozo). In 2022 hogere lasten naar aanleiding van de te verstrekken energietoeslagen. In 2023 opgenomen budgetten voor noodfonds armoedebestrijding, vroegsignalering schulden en heronderzoeken en systeeminrichting.
05604	WSW en beschut werk	Hoger lasten compensatie coronamaatregelen aan het sociale werkbedrijf (SWB) in 2020 en 2021.
05605	Arbeidsparticipatie	In 2022 hogere lasten ten behoeve van coronamaatregelen en actieplan arbeidsparticipatie.

05672	Maatwerkdienstverlening 18-	In 2022 wordt er incidenteel meer geld uitgegeven in verband met het opstarten van het jeugdhulpteam. De kosten worden vanaf 2023 structureel gedekt door de besparingen op de maatwerkvoorzieningen. In het kader van de jeugdzorg spelen er een aantal ontwikkelingen als gevolg waarvan de kosten structureel per saldo € 600.000 hoger worden. We zien een toename in het aantal indicaties. Voor een belangrijk deel wordt dit veroorzaakt door na-ijlende Corona effecten. Met name in de GGZ en LTA (zeer gespecialiseerde zorg die landelijk wordt ingekocht). Bij de jaarrekening 2021 was het resultaat nog ruim € 1 miljoen negatief.
05672A	Jeugdhulp begeleiding	Aan het gemeentefonds zijn (indicatief) aanvullende middelen jeugzorg toegevoegd. Daarbij heeft het kabinet ook aanvullende besparingen in het jeugddomein opgenomen vanaf 2025. Het gaat om maatregelen waarbij gemeenten minder middelen nodig hebben of waarbij alternatieve inkomsten gegenereerd worden. Het Rijk is aan zet om de besparing in te vullen met (wettelijke) maatregelen.
05606	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	Vanaf 2025 een hogere raming eigen bijdragen huishoudelijke hulp (maatregel van het Rijk).
05010	Mutaties reserves	Mutaties in de reserves hangen samen met de uitgaven op de andere taakvelden. Een specificatie van de mutaties per programma is opgenomen in de financiële bijlagen (specificaties incidentele baten/lasten en structurele resultaatbestemming).

PROGRAMMA 6: ALGEMENE DEKKINGS-MIDDELEN EN OVERHEAD

Dit programma geeft een overzicht van de algemene dekkingsmiddelen, overhead, onvoorzien en vennootschapsbelasting.

De algemene dekkingsmiddelen zijn die inkomsten waar geen directe dienstverlening en/of bestedingsverplichtingen tegenover staan. Deze middelen worden ingezet als dekking van de lasten en baten in de programma's. De algemene dekkingsmiddelen bestaan uit: lokale heffingen, algemene uitkering gemeentefonds, dividenden en rente (afschrijvings)reserves.

De lasten en baten van overhead en financiering worden afzonderlijk inzichtelijk gemaakt. Deze dienen ter ondersteuning van de programma's.

Prioriteiten en aandachtspunten

Onderwerpen	Resultaten 2023
6.1 Algemene uitkering	6.1.1 Herijking van het gemeentefonds De herijking van het gemeentefonds en de bijstelling van de Rijksuitgaven zijn bij de meicirculaire 2022 verwerkt. Dit heeft tot een positieve aanpassing geleid van de middelen uit het gemeentefonds. Enkele onderdelen vragen nog wel verder onderzoek over de wijze van verdeling. Uitwerking kan de komende jaren leiden tot nieuwe verdeeleffecten. Daarbij wordt ook gekeken naar een toekomstige mogelijke uitbreiding van het lokale belastinggebied vanaf 2026. De invulling moet nog verder worden onderzocht, met daartegenover een lagere uitkering vanuit het gemeentefonds.
	6.1.2 Indicatieve meerjarenraming extra middelen Het Rijk en de VNG werken aan de Hervormingsagenda Jeugdzorg. Voor de jaren 2022 en 2023 zijn (incidenteel) aanvullende middelen toegevoegd aan het gemeentefonds. Daarbij heeft het kabinet ook besloten tot een aanvullende besparing in het jeugddomein van structureel € 500 miljoen vanaf 2025. Het gaat om maatregelen waarbij gemeenten minder middelen nodig hebben of waarbij alternatieve inkomsten gegenereerd worden. Deze besparing is benoemd als een Rijksverantwoordelijkheid. Het Rijk is aan zet om de besparing in te vullen met (wettelijke) maatregelen als aanvulling op Hervormingsagenda.

	Bij de begroting 2022 zijn er afspraken gemaakt omtrent de extra jeugdgelden in de meerjarenbegroting, gemeenten mochten rekening houden met 75% van de bedragen. Voor de programmabegroting 2023 zijn nieuwe afspraken gemaakt waarbij 100% mag worden opgenomen. Voor 2024 een voordeel van € 495.000 aflopend naar € 310.000 in 2026. De stelposten zijn gesplitst opgenomen, een verhoging van de raming van het gemeentefonds en een besparing op de uitgaven. De totale stelpost voor 2024 is per saldo € 1.965.000, aflopend naar € 1.245.000 in 2026. De toegestane werkwijze voor de opstelling van de meerjarenbegroting is nog geen officiële toezegging van een structurele compensatie. Hieraan blijft dus wel een risico verbonden. De toezichthouder staat het opnemen van deze stelposten toe voor de meerjarenraming.
	6.1.3 Rijksbijdrage gemeentefonds 2026 De omvang van het gemeentefonds daalt fors met ingang van 2026. En daarmee ontstaat een knelpunt richting de toekomst voor de gemeenten. Het Rijk werkt aan een nieuwe financieringssystematiek vanaf 2026. In september is duidelijk geworden dat het Rijk in aanloop daarnaartoe in ieder geval eenmalig € 1 miljard extra in 2026 beschikbaar stelt. Verwerking vindt plaats bij de septembercirculaire 2022. In de programmabegroting is deze extra inkomst nu al meegenomen voor een bedrag van € 1,55 miljoen.

Reguliere taken	
Onderwerpen	**Toelichting reguliere taken**
Lokale heffingen	Een nadere toelichting staat in de paragraaf Lokale heffingen.
Algemene uitkering	De gemeente ontvangt een groot deel van haar inkomsten van het Rijk, via de algemene uitkering. De basisraming van de algemene uitkering uit het Gemeentefonds is gebaseerd op de Meicirculaire 2022.
Dividenden	De gemeente ontvangt jaarlijks dividenduitkeringen. Dat is het rendement uit deelname in maatschappelijk kapitaal van instellingen en ondernemingen. Zie ook de paragraaf Verbonden partijen. Op basis van de resultaten uit het verleden en afspraken over mogelijke winstuitkering (dividendbeleid) en ontwikkelingen is bij de deelnemingen een structurele dividenduitkering opgenomen in de begroting 2023 van € 1,9 miljoen.
Onvoorzien	In de begroting is een jaarlijks bedrag voor onvoorziene uitgaven opgenomen van € 25.000. Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) schrijft voor dat er een bedrag opgenomen moet worden voor onvoorziene lasten.
Vennootschapsbelasting	Nederlandse overheidsondernemingen zijn in principe belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting (Vpb). Het doel van de onderliggende wetgeving is een gelijk speelveld creëren tussen overheidsondernemingen en private ondernemingen. Op basis van

	interpretatie van algemene richtlijnen van de Belastingdienst en (voorlopige) aangiftes is de verwachte gemiddelde vennootschapsbelastinglast circa € 23.000 per jaar. Daarvan heeft € 12.000 betrekking op de gemeentelijke deelneming in Zenkeldamshoek en € 11.000 op de gemeentelijke grondexploitaties. De vennootschapsbelasting over de eigen gemeentelijke grondexploitaties komt ten laste van de reserve grondexploitatie.
Rentetoerekening	Rente-omslagpercentage Voor financiering van investeringen passen gemeenten totaalfinanciering toe. Dit houdt in dat alle uitgaven en investeringen gezamenlijk worden gefinancierd, en niet per investering een aparte lening wordt aangegaan en/of geadministreerd. De rentelasten worden procentueel toegerekend aan de totale boekwaarde van de investeringen. De procentuele verhouding tussen de totale boekwaarde en de totale rentelasten wordt het rente-omslagpercentage genoemd. Paragraaf 4 geeft meer inzicht in de financiering.
	Rente afschrijvingsreserves Over de afschrijvingsreserves worden rentelasten berekend. Hierbij wordt de het rente-omslagpercentage gehanteerd. De rente over de afschrijvingsreserves dient tevens als dekking van de rentelasten van de betreffende investeringen.
Overhead	Algemeen Conform de BBV-voorschriften worden kosten zoveel mogelijk direct toegerekend aan de betreffende taken/activiteiten. De lasten en baten van overhead worden centraal begroot en verantwoord.

	De overhead wordt gedefinieerd als het geheel van functies gericht op sturing en ondersteuning van medewerkers in het primaire proces. Het betreft zowel de fysieke componenten, zoals huisvesting en automatisering, als ondersteunende personele inzet. De beleidsindicator overhead is opgenomen in de paragraaf 5 Bedrijfsvoering.
	Heffingen en tarieven De overhead wordt betrokken bij de berekening van kostendekkende heffingen en tarieven. Zie paragraaf 1 lokale heffingen. Het aandeel overhead in de heffingen en tarieven wordt extracomptabel berekend.
	Grondexploitaties Voor de rendabele activiteiten van grondexploitaties maakt de BBV een uitzondering voor wat betreft het centraal begroten en verantwoorden van de overheadkosten. Deze worden wel toegerekend aan het taakveld.
	Verdeelsleutel De toe te rekenen overhead wordt bepaald door de totale lasten van het taakveld overhead te delen door de totale directe personeelskosten (loonkosten en inhuur), verdeeld naar taakveld.
Loon- en prijsontwikkeling	Jaarlijks anticiperen wij op de inflatieontwikkeling in de budgetten voor het nieuwe begrotingsjaar. Tegenover de loon- en prijsstijgingen staat (deels) een compensatie vanuit het gemeentefonds.

	Op basis van de gehanteerde uitgangspunten, gebaseerd op cijfers van het Centraal Planbureau, is de indexering opgebouwd uit meerdere componenten. Uitgangspunten indexering budgetten in de begroting 2023: • Personele kosten 3,6% • Materiële uitgaven is bepaald op 4,5% • Bijdrage gemeenschappelijke regelingen 3,0% • Sociaal domein (vergoedingen Wmo en Zorg) 5,0% • Gewogen gemiddelde 4,1% • Subsidies en inkomsten van leges en belastingen 4,1%

Wat gaat dit kosten?

Bedragen x € 1.000

6 Algemene dekkingsmiddelen en overhead		Rek.2020	Rek.2021	2022	2023	2024	2025	2026
06004	Overhead	13.767	10.795	11.918	11.651	11.491	11.493	11.458
06005	Treasury	-921	-797	-966	-807	-734	-698	-608
06007	Algemene uitkering en overige uitkeringen							
06008	Overige baten en lasten	59	17	322	1.387	390	440	346
06009	Vennootschapsbelasting (VpB)	53	65	23	23	23	23	23
06061	OZB woningen	219	263	248	271	272	273	273
06062	OZB niet-woningen	89	100	86	85	86	86	86
06064	Belastingen overig	95	22	48	50	50	50	50
06304	Economische promotie	14	15	14	14	14	14	14
	Totaal lasten	**13.376**	**10.480**	**11.694**	**12.674**	**11.590**	**11.679**	**11.643**
06004	Overhead	779	1.012	751	773	773	778	778
06005	Treasury	2.417	6.316	2.531	1.984	1.982	1.981	1.322
06007	Algemene uitkering en overige uitkeringen	51.430	53.913	58.005	59.340	60.440	60.780	55.700
06008	Overige baten en lasten	116						
06009	Vennootschapsbelasting (VpB)							
06061	OZB woningen	4.684	5.323	5.412	5.632	5.632	5.632	5.632
06062	OZB niet-woningen	3.017	3.499	3.525	3.670	3.670	3.670	3.670
06064	Belastingen overig	55	173					
06304	Economische promotie	509	494	497	530	530	530	530
	Totaal baten	**63.007**	**70.730**	**70.721**	**71.929**	**73.027**	**73.370**	**67.631**
	Saldo van baten en lasten	**49.632**	**60.250**	**59.027**	**59.254**	**61.436**	**61.691**	**55.988**
06010	Mutaties reserves (stortingen)	1.660	5.616	7.073	238	232	232	232
06010	Mutaties reserves (onttrekkingen)	4.882	1.912	7.597	401	401	377	352
	Saldo mutaties reserves	**3.222**	**-3.704**	**523**	**163**	**169**	**145**	**120**
	Resultaat na bestemming	**52.854**	**56.546**	**59.551**	**59.417**	**61.606**	**61.835**	**56.108**

Toelichting (grootste) mutaties programma 6		
06004	Overhead	Vorming verliesvoorziening cyberaanval in 2020. Vanaf 2022 meerkosten ICT en veiligheid. Incidenteel hogere budgetten in 2022 en 2023 zoals voor afsluiten archieven en thuiswerkvergoeding. Hogere baten in 2021 betreffen verhuur van gebouwen en vergoeding voor (detachering) van personeel.
06005	Treasury	In 2021 een lagere doorbelasting van de rentelasten naar de andere taakvelden dan geraamd als gevolg van een lager totaal aan investeringsbedragen dat is geactiveerd. Het nadeel in doorbelasting hier is een voordeel op de andere programma's en taakvelden. De dividenduitkering in 2021 is met name hoger door een eenmalige extra dividenduitkering van Cogas van bijna € 4 miljoen. Daanaast zijn de uitkeringen t/m 2022 bijgesteld op basis van de daadwekelijke besluiten tot dividenduitkering. Vanaf 2026 daalt de dividenduitkering van Cogas.
06008	Overige baten en lasten	Voor 2023 is een bedrag van € 1 miljoen opgenomen voor loon-/prijsontwikkeling (zie inleiding).
06007	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	De herijking van de verdeling van het gemeentefonds en hogere rijksuitgaven, in combinatie met de (indicatieve) correctie jeugdzorg en de tijdelijke opschorting van de opschalingskorting t/m 2025 leiden tot een positeve bijstelling. Vanaf 2026 daalt de omvang van het gemeentefonds fors, waarbij al rekening is gehouden met een extra bijdrage van € 1,5 miljoen. In 2021 compensatie corona.
06061	OZB woningen	In 2021 is de OZB boveninflatoir verhoogd met 10%.
06062	OZB niet-woningen	In 2021 is de OZB boveninflatoir verhoogd met 10%.
06010	Mutaties reserves	Mutaties in de reserves hangen samen met de uitgaven op de andere taakvelden. Een specificatie van de mutaties per programma is opgenomen in de financiële bijlagen (specificaties incidentele baten/lasten en structurele resultaatbestemming).

Paragraaf 1: Lokale heffingen

Samenvatting

Onroerende-zaakbelasting	- 4,10% inflatoire verhoging
Rioolheffing	- € 5,00 verhoging overeenkomstig GRP - 4,10% inflatoire verhoging - Nieuw tarief € 304,80
Afvalstoffenheffing	- Vast bedrag € 120,75 - Per inzamelmiddel € 30,00 Aanbieding ter lediging: - 140 ltr. grijze container € 7,20 - 240 ltr. grijze container € 12,40 - Ontgr. verz. cont. 30 ltr. € 1,53
Toeristenbelasting	Tarieven met € 0,05 verhogen. Dit geld voor de komende vijf jaar. - Tarief hotel, B&B en pension €1,55 - Tarief overige accommodaties €1,10
Forensenbelasting, lijkbezorgingsrechten, marktgelden en leges	- 4,10% inflatoire verhoging - Inwerkingtreding omgevingswet m.i.v. 1 januari 2023 (incl. milieuleges)
Haven-, kade- en opslaggelden	2,7% inflatoire verhoging
Bedrijveninvesteringszone	- € 10,00 verhoging t/m 2024 - Nieuw tarief € 455,00
Lokale lastendruk	- 140 ltr. cont. huishouden: € 919, 5,39% stijging - 240 ltr. cont. huishouden: € 968, 5,22% stijging
Kwijtschelding	- OZB, rioolheffing en afval. basisbedr.: volledige kwijtschelding mogelijk - Afval. inzamelmiddel: max. 2 inzamelmiddelen - Afval. ledigingen: max. voor € 99,20

De paragraaf lokale heffingen geeft inzicht in de tariefontwikkelingen van gemeentelijke belastingen en rechten, de kwijtscheldingsbeleid, de opbrengsten en de kostendekkendheid van rechten in onze gemeente.

Hieronder wordt per onderdeel van de lokale heffingen informatie gegeven.

Onroerende-zaakbelasting (OZB)

Als gemeente kunnen we de hoogte van de OZB-tarieven in principe zelf bepalen. Voor 2023 zullen de tarieven voor de onroerende-zaakbelasting met 4,10% inflatoir stijgen.
Wat dat betekent voor de hoogte van de tarieven is onder meer afhankelijk van de waardeontwikkeling van woningen en niet-woningen. Dat weten we pas na afronding van de WOZ-waarderingsprognoses. Een definitief voorstel zal daarom pas aan de orde komen bij de behandeling van de verordening OZB in de raadsvergadering van december 2022.

Rioolheffing

De kosten voor het beheren en in stand houden van het rioolstelsel worden met rioolheffing verhaald op gebruikers van woningen en niet-woningen. De

gemeente heeft naast de zorgplicht voor afvalwater en hemelwater ook de zorgplicht
voor grondwater.
Naar aanleiding van de doorrekening van het gemeentelijk rioleringsplan (GRP) wordt het tarief met € 5,00 verhoogd. Daarnaast wordt het tarief met de inflatoire correctie van 4,10% verhoogd. Daarmee komt het voorgestelde tarief rioolheffing 2023 op € 304,80.

Tarief rioolheffing:	2021:	2022:	2023:
Basis (t/m 500 m³):	€ 276,90	€ 287,80	€ 304,80

Afvalstoffenheffing

Afvalstoffenheffing wordt opgelegd bij percelen waar huishoudelijk afval kan ontstaan en waarvoor de gemeente een wettelijke taak heeft dit op te halen om te verwerken.
De tarieven afvalstoffenheffing voor 2023 worden als volgt:

Tarieven afvalstoffenheffing:	2021	2022	2023
Basisbedrag:			
- Vast bedrag per perceel	€ 88,50	€ 105,00	€ 120,75
Containers:			
- Per container	€ 30,00	€ 30,00	€ 30,00
Aanbieding ter lediging:			
- 140 liter grijze container	€ 5,86	€ 6,35	€ 7,20
- 240 liter grijze container	€ 10,06	€ 10,95	€ 12,40
- Verzamelcontainer 30 ltr.	€ 1,24	€ 1,35	€ 1,53
- 140/240 liter GFT-container	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
- verpakkingencontainer	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00

Verwachte aantal gemiddelde aanbiedingen per huishouden voor 2023 t.o.v. 2022 is als volgt:

Aanbieding	2022	2023
140 ltr. cont.	8 x € 6,35 = € 50,80	7 x € 7,20 = € 50,40
240 ltr. cont.	9 x € 10,95 = € 98,55	8 x € 12,40 = € 99,20
Lediging	35 x € 1,35 = € 47,25	32 x € 1,53 = € 48,96

Toeristenbelasting

De toeristenbelasting is een algemene belasting op het bieden van gelegenheid tot overnachting.
De opbrengst wordt onder meer gebruikt om de kosten te financieren van voorzieningen die de gemeente biedt voor de ontwikkeling van het recreatie- en toerismebeleid. Het is echter geen bestemmingsbelasting. De opbrengst komt daarom ten goede aan de algemene middelen.

Het college wil de tarieven voor 2023 met € 0,05 verhogen en deze tarieven voor de komende vijf jaar gelijk houden. De jaarlijkse opbrengst stijgt daardoor met € 29.000.

Of het coronavirus voor 2023 effect zal hebben op het aantal overnachtingen is moeilijk in te schatten. Vooralsnog lijkt het er niet op dat de opbrengsten voor het komende jaar lager zullen uitvallen.

Tarief toeristenbelasting:	2021	2022	2023
- Per overnachting voor hotel, pension of bed en breakfast	€ 1,50	€ 1,50	€1,55
- Per overnachting voor overige accommodaties	€ 1,05	€ 1,05	€1,10

Forensenbelasting

De forensenbelasting is een algemene belasting voor mensen die niet in onze gemeente wonen, maar wel 90 dagen of meer in een woning in onze gemeente verblijven. De inflatoire stijging voor 2023 is 4,10%. Het voorgestelde tarief komt daarmee uit op € 364.

Tarief forensenbelasting:	2021	2022	2023
Per gemeubileerde woning:	€ 343	€ 350	€364

Lijkbezorgingsrechten

De lijkbezorgingsrechten brengen we in rekening om begraafplaatsen in stand te houden. De opbrengst mag niet meer zijn dan kostendekkend. De tarieven voor 2023 worden verhoogd met de inflatoire stijging van 4,10%.

Marktgelden

Marktgelden zijn rechten voor het innemen van standplaatsen op de markt of andere hiervoor aangewezen plaatsen. We hanteren hiervoor de inflatoire stijging voor 2023 van 4,10%. De voorgestelde tarieven bedragen voor 2023:

Tarief Marktgelden:	2021	2022	2023
Markt Delden:	€ 1,40	€ 1,43	€ 1,49
Markt Markelo:	€ 1,40	€ 1,43	€ 1,49
Markt Goor:	€ 1,82	€ 1,86	€ 1,93

Haven-, kade- en opslaggelden

Haven-, kade- en opslaggelden heffen we voor het gebruik van gemeentelijke havendiensten, vaarwater, havens, kaden, etc.
De tarieven zijn uniform met de gemeenten Enschede, Almelo, Hengelo en Lochem.
Het voorstel van het havenbedrijf is om voor 2023 voor de samenwerkende gemeenten een verhoging toe te passen van 2,7%.

Tarieven per geladen en/of geloste ton lading	2022	2023
schepen zonder Green Award-certificaat	€ 0,145	€ 0,149
met een bronzen Green Award-certificaat	€ 0,138	€ 0,141
met een zilveren Green Award-certificaat	€ 0,131	€ 0,134
met een gouden Green Award-certificaat	€ 0,123	€ 0,127
met een platina Green Award-certificaat	€ 0,116	€ 0,119

Bedrijveninvesteringszone

Met ingang van 2020 is de bedrijveninvesteringszone (BIZ) voor het centrum van Goor ingevoerd. Door de invoering van de BIZ betalen alle ondernemers in het centrum van Goor mee aan een beter functionerend centrum. Wanneer een bedrijfspand leegstaat zal de eigenaar de BIZ-bijdrage moeten betalen.

De belastinginkomsten van de BIZ worden uitgekeerd aan de stichting BIZ centrum Goor. De gemeente blijft haar gebruikelijke taken uitvoeren. De BIZ-inkomsten kunnen dus daar bovenop worden uitgegeven door de Stichting.

De tarieven van de BIZ zijn voor de periode 2020 t/m 2024 vastgesteld en kunnen niet worden gewijzigd. De tarieven zijn als volgt

Voor het kalenderjaar:	2020	2021	2022	2023	2024
	€ 425,-	€ 435,-	€ 445,-	€ 455,-	€ 465,-

Leges

Leges zijn vergoedingen die we aan burgers vragen voor diensten of producten die we leveren. Het totaal van de gevorderde leges mag niet hoger zijn dan de kosten die de gemeente in zijn geheel hiervoor maakt. De inflatoire stijging voor 2023 is bepaald op 4,10%.

Omgevingswet

De beoogde inwerkingtreding van de omgevingswet is 1 januari 2023. Momenteel zijn de tarieven berekend voor 2022. Deze tarieven zullen, zoals hierboven aangegeven, met 4,10% worden verhoogd.

Leges voor milieubelastende activiteiten
Met de inwerkingtreding van de omgevingswet is het ook mogelijk leges te heffen voor verzoeken om een omgevingsvergunning die gevolgen heeft voor het milieu. De intentie is om dit gelijk met de inwerkingtreding van de Omgevingswet in te voeren.

Uitstel inwerkingtreding omgevingswet
Het is nog niet zeker of de omgevingswet ook daadwerkelijk per 1 januari 2023 in werking zal treden.
Mocht dat het geval zijn, dan stellen we voor om de oorspronkelijke legesverordening te verhoging met 4,10%. Dat voorstel wordt dan ter vaststelling aan de gemeenteraad aangeboden in de raadsvergadering van december 2022.

Lastendruk Hof van Twente

De gemiddelde woonlasten bestaan uit OZB, afvalstoffenheffing en rioolheffing. De gemiddelde woonlasten voor een huishouden met een 140 ltr. restafvalcontainer en die met een grote 240 ltr. restafvalcontainer komen voor 2023 uit op respectievelijk € 919 en € 968. Daarmee stijgen de totale lasten (gemiddeld) in 2023 met 5,39% (voor huishoudens met een 140 ltr. Restafvalcontainer) of met 5,22% (voor huishoudens met een 240 ltr. Restafvalcontainer)
Voor de volledigheid is het goed om te weten dat deze bedragen en percentages gelden voor eigenaren van een woning. Gebruikers betalen geen OZB.

Lastendruk 2023

	2019 Huish. 140ltr. cont.	2019 Huish. 240ltr. cont.	2020 Huish. 140ltr. cont.	2020 Huish. 240ltr. cont.	2021 Huish. 140ltr. cont.	2021 Huish. 240ltr. cont.	2022 Huish. 140ltr. cont.	2022 Huish. 240ltr. cont.	2023 Huish. 140ltr. cont.	2023 Huish. 240ltr. cont.	2024 Huish. 140ltr. cont.	2024 Huish. 240ltr. cont.	2025 Huish. 140ltr. cont.	2025 Huish. 240ltr. cont.	2026 Huish. 140ltr. cont.	2026 Huish. 240ltr. cont.
OZB	€ 279	€ 279	€ 320	€ 320	€ 360	€ 360	€ 368	€ 368	€ 383	€ 383	€ 383	€ 383	€ 383	€ 383	€ 383	€ 383
Riool	€ 286	€ 286	€ 265	€ 265	€ 277	€ 277	€ 288	€ 288	€ 305	€ 305	€ 310	€ 310	€ 315	€ 315	€ 320	€ 320
Afvalst	€ 192	€ 229	€ 187	€ 227	€ 195	€ 239	€ 216	€ 264	€ 231	€ 280	€ 231	€ 280	€ 231	€ 280	€ 231	€ 280
totaal	**€ 757**	**€ 794**	**€ 772**	**€ 812**	**€ 832**	**€ 876**	**€ 872**	**€ 920**	**€ 919**	**€ 968**	**€ 924**	**€ 973**	**€ 929**	**€ 978**	**€ 934**	**€ 983**

Kwijtschelding

Mensen kunnen voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen in aanmerking komen, als ze een inkomen hebben dat lager is dan de hoogte van een bijstandsuitkering. Voor mensen die een AOW uitkering ontvangen kan die norm wat hoger liggen (bijv. 105 of 110 %). Daarnaast wordt in onze gemeente rekening gehouden met de netto kosten van kinderopvang.

Kwijtschelding kan uitsluitend worden verleend voor:

- OZB woningen (dat komt door afschaffing van het gebruikersdeel nog maar zelden voor);
- rioolheffing voor het basisbedrag;
- afvalstoffenheffing voor het basisbedrag met twee inzamelmiddelen en voor maximaal € 99,20 aan ledigingen.

In 2023 zullen rond de 234 belastingplichtigen ambtshalve kwijtschelding krijgen. Daarnaast verwachten we dat we kwijtscheldingen gaan verlenen aan ongeveer 175 belastingplichtigen die kwijtschelding aanvragen.

Overzicht

In de tabel hierna wordt een totaaloverzicht gegeven van de opbrengsten die door belastingen en rechten worden gegenereerd.

Geraamde inkomsten belastingen en rechten

Bedragen in euro's x 1000

Soort Heffing:	Werkelijk 2021:	Begroting 2022:	Begroting 2023:
Algemene Belastingen:			
Onroerende-zaakbelastingen	8.822	8.883	9.247
Toeristenbelasting	400	408	437
Forensenbelasting	95	88	92
Totaal:	**9.317**	**9.379**	**9.776**
Heffingen:			
Reinigingsheffingen	3.149	3.519	3.746
Rioolheffing	4.518	4.754	5.343
Marktgelden	23	34	36
Scheepvaartrechten	51	86	90
Lijkbezorgingsrechten	216	174	175
Leges *	1.529	1.464	-
Totaal:	**9.486**	**10.031**	**9.390**
Totaal:	**18.803**	**19.410**	**19.166**

(*) In verband met de eventuele invoering van de Omgevingswet worden de begrote inkomsten voor leges ingebracht in de raadsvergadering van december.

Geraamde baten en lasten van rechten die in onze gemeente worden geïnd in 2023

Rechten	Directe kosten	Inkomsten	Netto kosten	Overhead	BTW	Totale toerekenbare kosten	Baten begroot	Dekkings-percentage
Reinigingsheffingen	€ 2.995.266	€ -	€ 2.995.266	€ 151.184	€ 600.000	€ 3.746.450	€ 3.745.460	100,0%
Rioolheffingen	€ 4.591.719	€ 57.633	€ 4.534.086	€ 573.471	€ 235.000	€ 5.342.557	€ 5.342.557	100,0%
Lijkbezorgingsrechten	€ 275.813	€ -	€ 275.813	€ 34.437	€ -	€ 310.250	€ 243.033	78,3%
Marktgelden	€ 48.147	€ -	€ 48.147	€ 549	€ -	€ 48.696	€ 35.544	73,0%
Havengelden	€ 280.273	€ -	€ 280.273	€ 9.300	€ -	€ 289.573	€ 89.773	31,0%
Leges - Titel 1 *	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	0,0%
Leges - Titel 2 *	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	0,0%
Leges - Titel 3 *	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	0,0%
Leges - Totaal generaal *	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	0,0%

(*) In verband met de eventuele invoering van de Omgevingswet worden de geraamde baten en lasten van leges pas bekend in de raadsvergadering van december 2022.

PARAGRAAF 2: WEERSTANDSVERMOGEN EN RISICOBEHEERSING

2.1 Algemeen

Volgens de BBV dient in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing een vaste set financiële kengetallen opgenomen te worden. De bedoeling is dat deze kengetallen meer inzichtelijk maken hoeveel (financiële) ruimte de gemeente heeft om extra structurele of incidentele lasten op te kunnen vangen. De gemeenteraad en externe toezichthouders kunnen deze kengetallen betrekken in, hun beoordeling van de financiële positie van de gemeente. De tabel met de financiële kengetallen en de toelichting daarop is opgenomen in onderdeel 2.2.

Naast de kengetallen wordt in deze paragraaf in onderdeel 2.3 het risicoprofiel opgenomen. In dit onderdeel wordt ook de weerstandscapaciteit beschreven en de ratio weerstandsvermogen bepaald.

2.2. Kengetallen

Kengetal	Jaarrekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Netto schuldquote	40%	75,9%	56,4%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen	35%	71,5%	52,7%
Solvabiliteitsratio	55,3%	47,4%%	49,5%
Grondexploitatie	11,6%	13,1%	9,7%
Structurele exploitatieruimte	2,7%	0,7%	0,3%
Belastingcapaciteit	114%	113%	107%

In de bovenstaande tabel zijn de kengetallen samengevat weergegeven. De kengetallen hebben we beoordeeld aan de hand van de normeringen uit de VNG- uitgave “Houdbare Gemeentefinanciën”. In deze uitgave wordt een beoordeling aanbevolen van de kengetallen in relatie tot de financiële positie van de gemeente.

Dat hebben wij hieronder summier gedaan. Voor een uitgebreidere beoordeling wachten wij de ontwikkelingen af. Hierbij valt te denken aan vergelijking met andere gemeenten, normeringen door provincie Overijssel en ervaringscijfers over meerdere jaren.

Netto schuldquote

Hoe lager, hoe beter

		Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Vaste schulden	**+**	51.099.985	57.587.351	53.638.139	52.808.656	54.947.859	57.007.616
Netto vlottende schulden	**+**	8.394.961	7.450.000	8.510.000	8.510.000	8.510.000	8.510.000
Overlopende passiva	**+**	3.262.758	4.071.001	4.200.000	4.500.000	4.500.000	5.000.000
Totaal FVA (art. 36 onderdelen d, e en f)	**-**	74.692	74.692	1.428.398	1.428.398	1.428.398	1.428.398
Uitzettingen rentetypische looptijd <1 jaar	**-**	16.413.485	1.871.000	5.894.385	6.722.242	5.722.242	7.722.242
Liquide middelen	**-**	297.414	-	510.000	510.000	510.000	510.000
Overlopende activa	**-**	4.232.072	2.200.000	3.000.000	2.500.000	3.500.000	2.000.000
Saldo	**=**	**41.740.041**	**64.962.660**	**55.515.356**	**54.658.016**	**56.797.219**	**58.856.976**
Totaal Baten	**/**	**103.331.213**	**85.567.223**	**98.437.173**	**97.580.030**	**98.000.511**	**92.231.073**
Netto schuldquote	**=**	**40%**	**75,9%**	**56,4%**	**56,0%**	**58,0%**	**63,8%**

Netto schuldquote, gecorrigeerd voor leningen

Hoe lager, hoe beter

		Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Vaste schulden	**+**	51.099.985	57.587.351	53.638.139	52.808.656	54.947.859	57.007.616
Netto vlottende schulden	**+**	8.394.961	7.450.000	8.510.000	8.510.000	8.510.000	8.510.000
Overlopende passiva	**+**	3.262.758	4.071.001	4.200.000	4.500.000	4.500.000	5.000.000
Totaal FVA (art. 36 onderdelen b, c, d, e en f)	**-**	5.608.490	3.886.229	5.110.270	4.956.865	4.802.957	4.647.845
Uitzettingen rentetypische looptijd <1 jaar	**-**	16.413.485	1.871.000	5.894.385	6.722.242	5.722.242	7.722.242
Liquide middelen	**-**	297.414	-	510.000	510.000	510.000	510.000
Overlopende activa	**-**	4.232.072	2.200.000	3.000.000	2.500.000	3.500.000	2.000.000
Saldo	**=**	**36.206.243**	**61.151.123**	**51.833.484**	**51.129.549**	**53.422.660**	**55.637.529**
Totaal Baten	**/**	**103.331.213**	**85.567.223**	**98.437.173**	**97.580.030**	**98.000.511**	**92.231.073**
Netto schuldquote	**=**	**35,0%**	**71,5%**	**52,7%**	**52,4%**	**54,5%**	**60,3%**

Solvabiliteitsratio

Hoe hoger, hoe beter

	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Eigen vermogen +	84.409.153	66.230.903	70.002.004	67.638.234	65.407.217	63.209.038
Totaal vermogen /	152.673.919	139.702.475	141.385.834	138.376.255	138.216.127	138.599.524
Solvabiliteitsratio =	**55,3%**	**47,4%**	**49,5%**	**48,9%**	**47,3%**	**45,6%**

Grondexploitatie

Hoe lager, hoe beter

	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Overige MVA Gronden +	9.598.955	10.053.147	8.425.205	8.425.205	8.425.205	8.425.205
In exploitatie genomen gronden +	2.388.339	1.163.115	1.163.115	1.163.115	1.163.115	1.163.115
Totaal baten /	103.331.213	85.567.223	98.437.173	97.580.030	98.000.511	92.231.073
Grondexploitatie =	**11,6%**	**13,1%**	**9,7%**	**9,8%**	**9,8%**	**10,4%**

Structurele exploitatieruimte

Hoe hoger, hoe beter		Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Totaal structurele lasten (excl. reserves)	-	93.222.997	86.864.448	95.408.943	93.323.882	92.775.851	92.538.924
Totaal structurele baten (excl. reserves)	+	94.332.081	85.478.223	93.741.935	94.954.583	95.508.551	89.772.685
Structurele toevoegingen aan reserves	-	381.322	394.983	394.983	394.983	394.983	394.983
Structurele onttrekkingen aan reserves	+	2.068.057	2.377.353	2.367.845	2.376.202	2.368.202	2.360.202
Saldo	**=**	**2.795.819**	**596.145**	**305.854**	**3.611.920**	**4.705.919**	**-801.020**

Belastingcapaciteit

Hoe lager, hoe beter		Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
OZB-lasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	+	360	368	383	383	383	383
Rioolheffing voor gezin	+	277	288	305	310	315	320
Afvalstoffenheffing voor gezin	+	195	264	280	280	280	280
Eventuele heffingskorting voor gezin	-	-	-	-	-	-	-
Totaal woonlasten voor gezin	=	885	**920**	**968**	**973**	**978**	**983**
Landelijk gem. woonlasten meerpers. huidshouden t-1	/	**776**	**811**	**904**	**904**	**904**	**904**
Belastingcapaciteit	**=**	**114%**	**113%**	**107%**	**108%**	**108%**	**109%**

2.3 Risicoprofiel

In de door de gemeenteraad vastgesteld Nota risicomanagement 2015 is omschreven hoe onze gemeente omgaat met risico's, de bepaling van de weerstandscapaciteit en de ratio weerstandsvermogen.

In overeenstemming met deze nota zijn de risico's in kaart gebracht. Daarbij zijn de risico's onderverdeeld in 4 categorieën: strategische risico's, marktrisico's, schaderisico's en operationele risico's. In aanvulling daarop is ook een 5e categorie benoemd: de coronacrisis.
Binnen het totaal van deze risico's zijn 13 risicosoorten onderscheiden. Deze bestaan elk uit 1 of meerdere dossiers.

Per dossier is het risico beoordeeld. Daarbij wordt de netto omvang van het risico ingeschat. Dit wordt gedaan door de kans, dat een risico zich ook daadwerkelijk gaat voordoen, te vermenigvuldigen met het gevolg van het risico.
Bij het inschatten van deze kans worden 3 categorieën gehanteerd, namelijk 25%, 50% en 75%. In enkele gevallen is de omvang bepaald door gedifferentieerde percentages te gebruiken, voor bepaalde aspecten die betrekking hebben op een risico. In de tabel is dit in de kolom kans aangegeven met G%.
Voor de bepaling van het gevolg van een risico wordt de omvang van de gevolgschade van een risico ingeschat. Indien er al bestaande maatregelen zijn, zoals een voorziening die is getroffen of een verzekering die geldt, dan wordt hier rekening mee gehouden.

Ontwikkelingen

Ten opzichte van het laatst vastgestelde risicoprofiel, opgenomen in het jaarverslag 2021, hebben zich enkele ontwikkelingen voorgedaan. De belangrijkste ontwikkelingen zijn (zie ook de tabel op de volgende pagina's) hieronder beschreven.

Prijsontwikkelingen

Zoals in de inleiding van deze programmabegroting is toegelicht kunnen de prijsontwikkelingen en inflatie grote gevolgen hebben voor de gemeentelijke uitgaven in 2023. Hiervoor is een post in deze begroting opgenomen van € 1 miljoen. Het risico bestaat dat dit bedrag in de praktijk ontoereikend is.

Omgevingswet
De structurele financiële gevolgen ten gevolge van de invoering van de Omgevingswet per 2023 zijn nog onduidelijk. Denk hierbij aan de kosten die we moeten gaan maken voor het opstellen en actueel houden van het Omgevingsplan. Dit is namelijk afhankelijk van toekomstige nog te maken beleidskeuzes in de komende jaren. Bovendien zijn de toekomstige baten, zoals de mogelijkheid tot het heffen van milieuleges, ook nog onzeker.
In de Meicirculaire 2022 staat vermeld dat het Rijk vanuit het gemeentefonds bijdraagt aan de transitiekosten die gemeenten hebben gemaakt in aanloop naar de invoering van de Omgevingswet. Voor Hof van Twente is een indicatief bedrag toegezegd van € 485.000.

Uit ons eigen Financiële overzicht (van de *eenmalige* Invoeringskosten Programma Omgevingswet Hof van Twente) volgt dat we eerder zelf al een totaalbedrag (= eenmalige invoeringskosten) hadden begroot van € 661.600. Hiervoor is reeds dekking gevonden via eerder genomen besluiten. Niet alles daarvan is al uitgegeven.

Daarnaast verwachten we voor 2023 en de jaren daarna ook nog structurele kosten te maken in het kader van de Omgevingswet over de volgende onderwerpen:

1. Structurele kosten omgevingsplansoftware: € 36.500 (al opgenomen in begroting 2022).
2. Overgang bodemtaken van provincie naar gemeenten: verhoging van de post uren ODT (VTH-taken) met € 90.000 en een aparte post voor bodem (niet zijnde asbest) van € 50.000, welke is opgenomen in de 2e berap 2022.
3. Mislopen deel bouwleges: *PM*
4. Opstellen Omgevingsplan: *PM*
5. Lokaal maken van de Bruidsschatregels: *PM*
6. Kosten WKB: *PM*
7. Kosten participatie: *PM*

Van bovenstaande posten 3 t/m 7 is voor nu geen reële, onderbouwde inschatting te maken van de kosten.
We gaan er vooralsnog in de programmabegroting 2023 vanuit dat het in de meicirculaire 2022 toegezegde compensatiebedrag van circa € 485.000 toereikend zal zijn om het risico op financiële tegenvallers als gevolg van de Omgevingswet voor

2023 op te vangen. Zodra de structurele lasten en baten beter in beeld zijn, worden ze meerjarig als zodanig in de begroting verwerkt.

Zenkeldamshoek
Gelet op de stand van zaken met betrekking tot de ontwikkeling van dit bedrijventerrein kan het risico op deze ontwikkeling worden teruggebracht naar nihil.

Omvang risico's

De omvang van de gekwantificeerde risico's (exclusief grondexploitaties) wordt als volgt ingeschat:

Risico	Bedrag
Strategische risico's	€ 1.458.000
Marktrisico's	€ 1.949.000
Schade risico's	€ 150.000
Operationele risico's	€ 800.000
Corona risico's	€ 0
Totaal risico's	€ 4.357.000

De omvang van de gekwantificeerde risico's betreffende de gemeentelijke grondexploitaties bedraagt circa € 1,46 miljoen.

Omvang weerstandscapaciteit

Voor de bepaling van de weerstandscapaciteit richten we ons op de stand van eind 2026, omdat op die manier rekening wordt gehouden met de onttrekkingen c.q. toevoegingen die in de meerjarenbegroting worden voorzien. Hierdoor ontstaat een zo reëel mogelijk beeld.

Het totaal van de weerstandscapaciteit algemeen is eind 2026 circa € 6,98 miljoen (Algemene reserve € 6,93 miljoen en Reserve majeure projecten € 0,05 miljoen).
De reserve grondexploitaties heeft dan (zie paragraaf 7) een omvang van circa € 1,84 miljoen.

Ratio weerstandsvermogen

De ratio weerstandsvermogen algemeen komt uit op een ratio van 1,6 (€ 6,98 / € 4,36 miljoen).
De ratio weerstandsvermogen grondexploitaties komt uit op een ratio van 1,3 (€ 1,84 / € 1,46 miljoen).
De verwachte uitgaven in de komende jaren voor de vennootschapsbelasting hebben op de ratio slechts een marginale invloed.

De ratio weerstandsvermogen algemeen is hoger en de ratio weerstandsvermogen grondexploitatie ligt

tussen de afgesproken bandbreedte van 1,0 tot 1,4.

Risicoprofiel

Op de volgende pagina is het risicoprofiel van de gemeente Hof van Twente weergegeven.
In de kolom “begroting 2023” is het geactualiseerde risicobedrag opgenomen. In de kolom “jaarverslag 2021” is het risicobedrag uit het laatst vastgestelde risicoprofiel vermeld.

Strategische risico's						
Nr.	**Risicosoorten**	**Dossiers**	**Kans (P)**	**Netto omvang risico (PxG) minus getroffen maatregel**		**Toelichting**
				begroting 2023	**jaarverslag 2021**	
1	**Rijksbezuinigingen / Nieuwe wetgeving**	1.1 Kortingen op uitkering gemeentefonds	50%	€ 890.000	€ 890.000	De uitkering uit het Gemeentefonds wordt o.a. beinvloed door de hier benoemde ontwikkelingen. De risicoinschatting heeft betrekking op de totale omvang van het gemeentefonds. Mutaties uitkering Gemeentefonds worden meegenomen in budgetcyclus. De eerste uitkomst van de herijking van mei 2022 is verwerkt in de begroting 2023.
		1.2 Herijking verdeelmaatstaven gemeentefonds				
		1.3 Kortingen op specifieke uitkeringen				
		1.4 Risico invoering Omgevingswet		p.m.	-	ontwikkelingen actief volgen
2	**Bestuurlijke doelen**	2.1 Realisatie taakstellingen	G%	€ 300.000	€ 300.000	In de programmabegroting zijn taakstellingen opgenomen, waarvan bij een aantal nog niet zeker is dat deze geheel gehaald worden.
		2.2 Realisatie bestuurlijke projecten	G%	€ 50.000	€ 50.000	O.b.v. projectrapportages van de bestuurlijke projecten.
3	**Verbonden partijen**	3.1 Samen Twente (voorheen Regio Twente)	50%	€ 18.000	€ 18.000	(Re-)actief volgen verbonden partijen.
		3.2 Veiligheidsregio Twente	50%	€ 28.000	€ 28.000	(Re-)actief volgen verbonden partijen.
		3.3 Omgevingsdienst Twente	50%	€ 12.000	€ 12.000	(Re-)actief volgen verbonden partijen.
		3.4 Zenkeldamshoek	25%	€ 0	€ 104.000	(Re-)actief volgen verbonden partijen.
		3.5 Overige aandeelhouderschappen	25%	€ 160.000	€ 160.000	(Re-)actief volgen verbonden partijen. De dividendafspraken met Cogas lopen t/m 2025.
4	**Krimp**	4.1 Op de lange termijn zal het voorzieningen-/ accommodatie niveau onder druk komen te staan	p.m.	p.m.	p.m.	Continu beleid evalueren en bijstellen.
Subtotaal strategische risico's				**€ 1.458.000**	**€ 1.562.000**	

Marktrisico's						
Nr.	**Risicosoorten**	**Dossiers**	**Kans (P)**	**Netto omvang risico (PxG) minus getroffen maatregel**		**Toelichting**
				begroting 2023	**jaarverslag 2021**	
5	**Grondexploitaties**	5.1 MvA (voorheen NIEGG)	G%	€ 1.235.748	€ 1.235.748	Zie paragraaf grondbeleid
		5.2 Gronden in exploitatie	G%	€ 220.404	€ 220.404	Zie paragraaf grondbeleid
6	**Rente/treasury**	6.1 Aantrekken//uitzetten gelden	25%	€ 35.000	€ 35.000	Gemeente loopt risico op ontwikkelingen marktrente over bedrag financieringsbehoefe.
		6.2 Verstrekte leningen aan verenigingen en stichtingen	25%	€ 52.000	€ 52.000	Periodiek evalueren.
		6.3 Gegarandeerde leningen	25%	€ 119.000	€ 119.000	Periodiek evalueren.
7	**Economische ontwikkelingen**	7.1 Dalende legesinkomsten	50%	€ 21.000	€ 21.000	Sturen op opbrengsten, negatief effect van stikstof-problematiek op legesinkomsten zijn tot op heden meegevallen.
		7.2 Inflatie	G%	€ 750.000	€ 750.000	Ten gevolge van geo-politieke ontwikkelingeni is er een risico op kostenstijgingen die groter zijn dan de in de begroting gehanteerde indexeringsperecentages.
8	**Openeinderegelingen**	8.1 Participatiewet (BUIG)	25%	€ 171.000	€ 171.000	Geen wijziging in het theoretische uitgangspunt dat er een risico is van volumegroei en dit bedrag is inclusief het risico dat wij tgv de hack minder snel een beroep kunnen doen op de vangnet-constructie.
		8.2 Participatie budget - Reïntegratiekosten - Wsw		n.v.t.	n.v.t.	Er wordt verwacht dat de huidige budgetten toereikend zijn.
		8.3 Minimabeleid (waaronder Bijzondere bijstand)	25%	€ 25.000	€ 25.000	Risico door volume groei.Er wordt geen stijging van het gebruik van deze regeling verwacht.
		8.4 Opvang Oekraïners, statushouders en asielzoekers	25%	€ 260.000	€ 260.000	Het bedrag is verhoogd t.o.v. vorig jaar. Het Rijk uitgesproken dat alle kosten worden vergoed. Desondanks sluiten wij niet uit, dat er kosten voor rekening van de gemeente komen.
		8.5 WMO	50%	€ 500.000	€ 500.000	Geen wijziging in het theoretische uitgangspunt dat er een risico is van volumegroei.
		8.6 Jeugdwet				
		8.7 Leerlingenvervoer	25%	€ 11.000	€ 11.000	
		8.8 Aantal lijkbezorgingen van gemeentewege	50%	€ 5.000	€ 5.000	Risico van een toename in het aantal lijkbezorgingen.
Subtotaal strategische risico's (exclusief grondexploitaties)				**€ 1.949.000**	**€ 1.949.000**	

Operationele risico's						
Nr.	**Risicosoorten**	**Dossiers**	**Kans (P)**	**Netto omvang risico (PxG) minus getroffen maatregel**		**Maatregelen**
				begroting 2023	**jaarverslag 2021**	
12	**Bedrijfsvoering**	12.1 Rechtmatigheid legesheffing		€ 550.000	€ 550.000	
		12.2 Debiteurenbeheer				
		12.3 Verplichte betaling dwangsommen bij niet tijdig beslissen				
		12.4 Oninbare vorderingen				
		12.5 Vergoeding bijzondere begraafplaatsen				
		12.6 Stroomuitval, storing, hacken computersysteem				- Er zijn inmiddels middelen gereserveerd voor structurele oplossing van het risico stroomuitval en storing - Beveiliging van website en versleuteling bij versturen van vertrouwelijke gegegevens
		12.7 Wegvallen van medewerkers op kwetsbare posities				- Afspraken taakoverdracht - Formaliseren vervangingsmaatregelen - Interne controle/ VIC/ functiescheiding - Procesbeschrijvingen - Regionale samenwerking
		12.8 Fouten				
		12.9 Toename loonkosten (Fuwa/ premiestijging)				
		12.10 Stijging door kosten door marktontwikkelingen				- Jaarlijks doorrekenen prijzen in tarieven leges - Periodieke rapportage - Budgetbeheer - Mobiliteitsbeleid - Voordelen gezamenlijk inkopen
		12.11 Langdurige uitval door ziekte (door o.a. agressie burgers, werkdruk, niet optimale werkplek) en uitstroom				- VCA certificering - Opleiding agressie en geweld - RIE - Aanpassing werkplekken aan Arbo-eisen
		12.12 Niet afdragen van belastingen waar dat wel had gemoeten (loonheffing, BTW)				Horizontaal toezicht.
		12.13 Extra personeel door o.a. herindicaties				Opgevangen met reserves (o.a. reserve transities).
		12.14 Beëindiging huurcontracten gemeentehuis en niet opnieuw kunnen verhuren				Contracten lopen nog enkele jaren. Continu contract met huurders.
		12.15 Boetes/schadeclaims Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)	25%	€ 250.000	€ 250.000	Jaarlijkse vaststelling Programma Informatieveiligheid & Privacy.
Subtotaal operationele risico's (vast bedrag)				**€ 800.000**	**€ 800.000**	

Schade risico's						
Nr.	**Risicosoorten**	**Dossiers**	**Kans (P)**	**Netto omvang risico (PxG) minus getroffen maatregel**		**Maatregelen**
				begroting 2023	**jaarverslag 2021**	
9	**Fraude**		G%	€ 50.000	€ 50.000	Hiervoor is geen verzekering afgesloten. Er is een frauderisicoanalyse uitgevoerd.
10	**Eigendom**	10.1 Brand, storm, fraude en diefstal	n.b.	n.v.t.	n.v.t.	Risico en omvang worden laag ingeschat i.v.m. dekking door verzekeringen. Maatregelen: - Verzekeringen - Hufterproof investeren - Watermanagement - Meerjarige onderhoudsplannen
11	**contractuele verplichtingen/ aansprakelijkheid-stellingen**	11.1 Aansprakelijkheidstellingen/nadeelcompensatie	G%	€ 100.000	€ 100.000	Voor veel situaties zijn we verzekerd. Voor situaties waarvoor we niet verzekerd zijn wordt een bedrag opgenomen. Zoals naar de raad is gecommuniceerd in de zomerbrief 2021, hebben wij de verwachte kosten voor de cyberaanval in financiële zin gedekt zonder dat daarbij geanticipeerd wordt op de ontvangst van schadevergoeding van externe partijen. Hierdoor is er op dit punt geen sprake van een risico.
Subtotaal schade risico's				**€ 150.000**	**€ 150.000**	

Corona risico's						
Nr.	**Risicosoorten**	**Dossiers**	**Kans (P)**	**Netto omvang risico (PxG) minus getroffen financiele maatregel**		**Toelichting**
				begroting 2023	**jaarverslag 2021**	
13	**Corona**	Totaal corona risico	G%	€ 0	€ 0	Gemeenten zijn tot nu toe door het Rijk gecompenseerd voor mogelijke effecten. Wij gaan er vanuit dat dit ook in de toekomst zo zal zijn.

Doorrekening reserves weerstandsvermogen

bedragen x € 1.000

Algemene Reserve	Rek. 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand per 1 januari	**11.256**	**17.085**	**13.986**	**6.905**	**6.913**	**6.920**
Saldo onttrekkingen en toevoegingen *	5.829	-3.099	1.569	8	7	7
Stand per 31 december	**17.085**	**13.986**	**15.555**	**6.913**	**6.920**	**6.927**
Inzet thema's college agenda (themanotities) **			-8.650			
Stand per 31 december, inclusief inzet thema's			**6.905**	**6.913**	**6.920**	**6.927**
Totaal risico's conform berekening weerstandsvermogen	4.461	4.007	4.357	4.357	4.357	4.357
Nader te besteden	**12.624**	**9.979**	**2.548**	**2.556**	**2.563**	**2.570**

* *In 2023 is in de doorrekening het begrote resultaat 2022 meegenomen.*

** *In deze doorrekening van de algemene reserve anticiperen wij op de inzet van de € 8,65 miljoen op basis van de themanotities over de 6 thema's. Begin 2023 worden deze notities ter besluitvorming voorgelegd aan de raad. De onttrekking uit de algemene reserve volgt dus nog niet uit vaststelling van deze programmabegroting.*

bedragen x € 1.000

Reserve Majeure Projecten	Rek. 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand per 1 januari	**555**	**550**	**50**	**50**	**50**	**50**
Saldo onttrekkingen en toevoegingen	-5	-500	0	0	0	0
Stand per 31 december	**550**	**50**	**50**	**50**	**50**	**50**

bedragen x € 1.000

Reserve Grondexploitatie	Rek. 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand per 1 januari	**2.311**	**1.898**	**1.887**	**1.876**	**1.865**	**1.854**
Saldo onttrekkingen en toevoegingen	-413	-11	-11	-11	-11	-11
Stand per 31 december	**1.898**	**1.887**	**1.876**	**1.865**	**1.854**	**1.843**
Totaal risico's conform berekening weerstandsvermogen	1.456	1.301	1.456	1.456	1.456	1.456
Nader te besteden	**442**	**585**	**420**	**409**	**398**	**387**

Paragraaf 3: Onderhoud kapitaalgoederen

De paragraaf onderhoud kapitaalgoederen gaat in op de duurzame instandhouding van de gemeentelijke fysieke infrastructuur. Uitgangspunt voor het begrotingsjaar 2023 is een sobere en doelmatige aanpak. Onderwerpen hierbij zijn wegen, kunstwerken, bermen en sloten, verlichting, groen, riolering en water en gebouwen. Voor de verschillende onderwerpen zijn plannen opgesteld waarin de beleidskaders openbare ruimte, functie en samenhang kwaliteitsniveau met financiële consequenties zijn opgenomen. De financiële consequenties zijn vertaald in de begroting. Op basis van deze plannen worden het onderhoud en de vervangingen uitgevoerd.

Beleidskader 2023

In 2023 gaan we het onderhoud aan de openbare ruimte uitvoeren volgens het integrale beleid- en beheerplan openbare ruimte (IBOR), dat is vastgesteld in het najaar van 2022. Dit plan wordt uitgewerkt naar diverse beheerplannen voor de verschillende onderwerpen.

De beheerplannen vormen de basis voor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte 2022-2025. Hierin zijn kwaliteitsniveau C en de benodigde middelen in overeenstemming: (structureel € 950.000 inclusief bezuinigingsoperatie). Ook worden indicatoren opgenomen, zodat we uw raad via de reguliere budgetcyclus kunnen informeren over de bereikte resultaten.

Beleidsplan	Vastgesteld	Achterstallig onderhoud
IBOR	2022	
Wegen	2013 (1)	Ja *
Kunstwerken	** (1)	Ja**
Bermen & sloten	2022	Nee
Verlichting	2021	Nee
Groen	2015 (1)	Nee
Riolering & Water	2021	Nee
Gebouwen	2020	Nee

(1) Beheerplannen worden in het kader van IBOR geactualiseerd.
* Verwachte achterstand 2023 bedraagt 3,3 miljoen. Voor het verloop van het achterstallig onderhoud sinds 2014 verwijzen wij u naar de grafiek die opgenomen bij de beleidsindicatoren van programma 3.
** Betreft vervangingen. Hiervoor worden incidentele middelen gezocht. Voor urgent onderhoud is t/m 2024 incidenteel jaarlijks € 50.000 in de begroting opgenomen

Kerncijfers begroting 2022

Beheercategorie	Indicator	Hoeveelheid 2023
Wegen	Aantal kilometers weg inclusief fietspaden	774,4 km
	Oppervlakte wegennet	3.477.063 m2
Water	Lengte watergangen	516 km
Openbare Verlichting	Aantal lichtmasten	7.900
Groen	Oppervlakte openbaargroen Aantal bomen	411,1 ha 31.598
Riolering	Aantal rioolaansluitingen	15.646
Gebouwen	Aantal woningen, sportfaciliteiten, zwembaden, cultuur- en welzijnsaccommodaties in eigendom en/of beheer	35

Financieel overzicht Wegen

Onderwerp		Omschrijving	2021 R	2022	2023	2024	2025	2026
Vegen/onkruidbestrijding		**Klein onderhoud**	**233.832**	**188.599**	**192.586**	**92.586**	**92.586**	**92.586**
Wegen,straten en pleinen ; straatvegen	22380	Cyclisch onderhoud	-	-	-	-	-	-
Wegen,straten en pleinen ; straatvegen	31230	Bijdragen aan Gildebor	165.927	-	-	-	-	-
Wegen ; onkruidbestrijding	22380	Cyclisch onderhoud	67.906	188.599	192.586	92.586	92.586	92.586
Bermen en sloten		**Klein onderhoud**	**491.421**	**533.341**	**478.335**	**478.335**	**478.335**	**478.335**
Wegen ; onderhoud (maaien) bermen en sloten	22370	Niet-cyclisch onderhoud	12.010	33.094	34.583	34.583	34.583	34.583
Wegen ; onderhoud (maaien) bermen en sloten	22380	Cyclisch onderhoud	212.070	272.000	209.000	209.000	209.000	209.000
Wegen ; onderhoud (maaien) bermen en sloten	31230	Bijdragen aan Gildebor	267.342	228.247	234.752	234.752	234.752	234.752
Verkeersborden, bewegwijzering etc.		**Klein onderhoud**	**154.116**	**165.701**	**171.130**	**171.130**	**171.130**	**171.130**
Verkeersborden, bewegwijzering, etc.	22370	Niet-cyclisch onderhoud	30.086	32.475	33.936	33.936	33.936	33.936
Verkeersborden, bewegwijzering, etc.	22380	Cyclisch onderhoud	3.910	10.366	10.832	10.832	10.832	10.832
Verkeersborden, bewegwijzering, etc.	31230	Bijdragen aan Gildebor	120.120	122.860	126.362	126.362	126.362	126.362
Verharding en deklagen		**Totaal**	**839.183**	**2.077.105**	**1.348.055**	**1.069.538**	**1.069.650**	**1.069.650**
Verharding en deklagen		**Klein onderhoud**	180.122	429.000	313.500	313.500	313.500	313.500
Verharding en deklagen		**Groot onderhoud**	487.752	793.105	753.555	756.038	756.150	756.150
Verharding en deklagen		**Vervanging**	171.309	855.000	281.000	-	-	-
		Totaal	**1.718.552**	**2.964.746**	**2.190.106**	**1.811.589**	**1.811.701**	**1.811.701**

Stand reserve onderhoud wegen per 1-1-2023: 597.037

Financieel overzicht civieltechnische Kunstwerken

Onderwerp		Omschrijving	2021 R	2022	2023	2024	2025	2026
Kunstwerken	22370	Klein onderhoud	24.525	86.918	53.870	2.320	-	-
Kunstwerken	31230	Bijdrage aan Gildebor	10.526	10.767	11.074	11.074	11.074	11.074
Kunstwerken		Vervanging	87.791	50.000	50.000	-	-	-
		Totaal	**122.842**	**147.685**	**114.944**	**13.394**	**11.074**	**11.074**

Financieel overzicht Openbare Verlichting

Onderwerp		Omschrijving	2021 R	2022	2023	2024	2025	2026
Verlichting	22370	Klein onderhoud	53.723	60.900	63.388	62.788	62.188	61.588
Verlichting	22380	Groot onderhoud	67.038	40.000	41.199	41.199	41.199	41.199
Verlichting		Vervanging	57.701	192.500	192.500	192.500	192.500	192.500
		Totaal	**178.463**	**293.400**	**297.087**	**296.487**	**295.887**	**295.287**

Stand reserve openbare verlichting per 1-1-2023: 192.116

Financieel overzicht Openbaar Groen

Onderwerp		Omschrijving	2021 R	2022	2023	2024	2025	2026
Groen	22370	Klein onderhoud	93.327	182.152	135.235	135.235	135.235	135.235
Groen	22380	Groot onderhoud	78.375	88.930	92.932	92.932	92.932	92.932
Groen	31230	Bijdrage aan Gildebor	1.771.030	1.585.791	1.527.613	1.527.602	1.527.601	1.527.601
		Totaal	**1.942.732**	**1.856.873**	**1.755.780**	**1.755.769**	**1.755.768**	**1.755.768**

Financieel overzicht Riolering en Water

Onderwerp		Omschrijving	2021 R	2022	2023	2024	2025	2026
Riolering algemeen		Onderzoek	37.119	178.100	186.115	186.115	186.115	186.115
Afvalwater		Onderhoud	751.093	699.142	728.857	728.857	728.857	728.857
Hemelwater		Onderhoud	82.941	99.492	103.970	103.970	103.970	103.970
Grondwater		Onderhoud	12.706	48.353	50.529	50.529	50.529	50.529
Riolering		Vervanging	1.531.617	1.650.000	1.650.000	1.650.000	1.650.000	1.650.000
		Totaal	**2.415.476**	**2.675.087**	**2.719.471**	**2.719.471**	**2.719.471**	**2.719.471**

voorziening riolering per 1-1-2023: 586.664

Financieel overzicht Gebouwen

Onderwerp		Omschrijving	2021 R	2022	2023	2024	2025	2026
Gebouwen		Klein onderhoud	200.606	316.979	503.484	267.535	267.447	267.447
Gebouwen		Meerjarig onderhoud	545.581	711.744	743.842	742.808	741.913	741.913
		Totaal	**746.187**	**1.028.723**	**1.247.326**	**1.010.343**	**1.009.360**	**1.009.360**

Stand voorziening groot onderhoud gebouwen per 1-1-2023: 1.245.117

Paragraaf 4: Financiering

Renteontwikkelingen

In juli van dit jaar heeft de ECB de rente voor het eerst sinds elf jaar verhoogd en de komende maanden zullen er waarschijnlijk nog meer verhogingen worden aangekondigd. Ze doet dit in één klap met een half procentpunt; meer dan in eerste instantie werd aangekondigd. Middels deze verhoging komt er na acht jaar een einde aan een periode van negatieve rente. De ECB wil met deze forse renteverhoging de reeds torenhoge inflatie beteugelen.

Op de geldmarkt resulteert deze renteverhoging in het stijgen van de beleidsrente waardoor het voor banken duurder wordt om geld te lenen. Banken rekenen dit door aan burgers, bedrijven en overheden waardoor sparen aantrekkelijker wordt. Er wordt minder geconsumeerd en geïnvesteerd waardoor de inflatie (in theorie) zou moeten dalen. De ECB ziet een inflatie van 2% als ideaal.

Voor de kapitaalmarkt geldt ook dat de tijden van negatieve rentes voorbij zijn.

Treasuryfunctie

De treasuryfunctie omvat de financiering van de beleidsvoornemens en het uitzetten van geldmiddelen die niet direct nodig zijn. Het beleid van de gemeente voor de treasuryfunctie is vastgelegd in het recentelijk geactualiseerde Treasurystatuut 2021. Financiering met externe middelen wordt zoveel mogelijk beperkt door primair de beschikbare interne financieringsmiddelen aan te wenden. Hierdoor worden renterisico's en het renteresultaat geoptimaliseerd.

Risicobeheer

Het risicobeheer heeft als doel 'het beheersen van de mogelijke risico's die voortvloeien uit de afhankelijkheid van de rentestand op moment van financieren.' Er zijn twee normeringen vastgesteld om het renterisico te kunnen becijferen die als richtlijnen gelden om de renterisico's te beperken. Dat zijn de kasgeldlimiet voor de korte termijn financiering, en de renterisiconorm voor de lange termijn financiering.

Kasgeldlimiet

De gemiddelde vlottende (kortlopende) schuld is voor gemeenten gelimiteerd tot 8,5% van het begrotingstotaal. De kasgeldlimiet bedraagt in 2023 € 8,4 miljoen. Als de omvang van de vlottende schuld

deze limiet structureel benadert, wordt overgegaan tot het aantrekken van een langlopende lening. Bij een positief saldo in rekening-courant wordt het ‘automatisch’ bij de schatkist uitgezet in verband met het verplichte schatkistbankieren.

Renterisiconorm

De renterisiconorm heeft betrekking op het beperken van de gevolgen van een stijgende kapitaalmarktrente op de rentelasten van de lange termijnfinanciering. De jaarlijkse aflossingen en renteherzieningen mogen samen niet meer bedragen dan 20% van het begrotingstotaal; het renterisico. Voor 2023 is de norm vastgesteld op € 19,6 miljoen.

NR. + omschrijving	2023	2024	2025	2026
1. Begrotingstotaal	98.437	97.580	98.001	92.967
2. Wettelijk percentage	20%	20%	20%	20%
3. Renterisiconorm (1x2)	19.687	19.516	19.600	18.593
4. Renteherziening	-	-	-	-
5. Aflossing	2.589	2.686	2.739	2.892
6. Renterisico (4+5)	2.589	2.686	2.739	2.892
7. Ruimte vs norm (3-6)	17.100	16.830	16.861	15.701

Bedragen x € 1.000

Leningenportefeuille

De omvang van de huidige leningenportefeuille bedraagt begin 2023 € 48,6 miljoen. Op basis van de financieringsbehoefte kan de omvang van de leningenportefeuille gewijzigd worden.

Kredietrisicobeheer

Het uitzetten van middelen in het kader van treasury is alleen nog toegestaan binnen de kaders van de ‘Regeling schatkistbankieren decentrale overheden’ waardoor zich geen kredietrisico’s voordoen. Bij het verstrekken van leningen of garanties uit hoofde van de publieke taak worden, indien mogelijk, zekerheden of garanties gesteld.

Verstrekte leningen en garanties	1-1-2023	31-12-2023
Leningen aan verenigingen en stichtingen	3.829	3.694
Leningen aan financiële instellingen/ verbonden partijen	75	75
Hypotheekregeling	135	120
Deelnemingen	2.936	2.936
Totaal verstrekkingen	**6.975**	**6.825**
Garanties Woningcorporatie/stichting	8.638	8.180
Garanties WSW (achtervang)	30.659	30.659
Totaal garanties	**39.079**	**38.560**

Bedragen x € 1.000

Rente (resultaat)

Voor de financieringsbehoefte houden we rekening met een rentepercentage van 3,5% voor langlopende financieringen. Voor de interne doorberekening van de netto rentekosten naar de investeringen hanteren we een omslagpercentage van 1,56%.

Renteresultaat taakveld Treasury		Balans	%	2023	2024	2025	2026
Externe rentelasten over de korte en lange financiering		59.098		1.273	1.306	1.290	1.379
Externe rentebaten verstrekte leningen	-/-			-51	-49	-48	-46
Saldo rentelasten en rentebaten		59.098		1.222	1.256	1.243	1.333
Diirberekening rente grondexploitatie	-/-	3.808	1,12%	-43	-43	-44	-44
Saldo toe te rekenen externe rente		55.290		1.179	1.213	1.199	1.289
Rente over eigen vermogen:							
- Algemene reserve		15.846	0,00%				
- Bestemingsreserves		7.211	0,00%				
- Afschrijvingsreserves		49.898	1,56%	778	754	720	686
Rente over voorzieningen		5.204	0,00%				
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente		133.448	1,47%	1.958	1.967	1.919	1.975
De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	-/-	133.448	1,56%	-2.082	-2.041	-1.989	-1.986
Renteresultaat op het taakveld treasury				-124	-74	-70	-11

Bedragen x € 1.000

Paragraaf 5: Bedrijfsvoering

Personeelsbeleid

Gezonde en vitale medewerker

We willen meer inzetten op duurzame inzetbaarheid van alle medewerkers. Gezondheid en vitaliteit zijn belangrijke factoren hiervoor. Gezonde en vitale werknemers zijn productiever en minder vaak ziek. Werknemers met een gezondere leefstijl die goed in hun vel zitten, kunnen voor de werkgever daarom waardevol en efficiënter zijn in hun werk. Vanuit sociaal domein zijn wij bezig met beleid voor het lokaal preventieakkoord voor onze inwoners waarin aandacht wordt besteed aan de BRAVO-thema's (bewegen, roken, alcohol, voeding en ontspanning). Deze thema's zetten wij ook intern in.

Daarnaast willen we ervoor zorgen dat wij als gemeente bijdragen aan duurzaamheidsambities. Dit willen we doen door hybride werken. Dat zal leiden tot minder CO2-uitstoot.

Digitaal vaardig en digitaal veilig werken

Onze organisatie gaat investeren in digitale vaardigheden en bewustwording op het gebied van digitale veiligheid. Om mee te kunnen in de tijd van digitale transformatie en alle technische ontwikkelingen die daarbij horen, is een bepaalde digitale volwassenheid nodig in de organisatie. Die volwassenheid wordt bepaald door het niveau van digitale vaardigheden en de veranderbereidheid en veranderkunde bij medewerkers. Daarnaast is het van belang om het risico op een nieuw beveiligingsincident zoveel mogelijk te beperken. Dat doen we naast technische maatregelen – door actief te werken aan bewustwording op het gebied van digitale veiligheid (gegevensbescherming) binnen de hele organisatie.

Hybride werken

Hybride werken staat voor het flexibel kiezen van de tijd, locatie en de wijze waarop het werk plaatsvindt. Het is een hedendaagse ontwikkeling die past bij een flexibele, wendbare en moderne werkgever die nog beter wil worden in haar dienstverlening richting inwoners. Daarnaast het is belangrijk om een goede en gezonde balans te houden tussen werk en privé. Hof van Twente wil graag een aantrekkelijke werkgever blijven en dat is ook nodig in deze krappe

arbeidsmarkt. Daarom investeren we in het aanpassen van de werkomgeving.
2023 is het jaar waarin we dit gezamenlijk in de organisatie verder vormgeven.

Wat betekent dit voor het werken vanuit het gemeentehuis?
De inrichting in het gemeentehuis moet aangepast worden aan de uitgangspunten en randvoorwaarden van hybride werken. “Eigen” werkplekken worden minder door ruimte te maken voor onder anderen videowerkplekken en stilteplekken. Dit heeft als gevolg dat we flexibele werkplekken moeten inrichten.
Om te ontdekken wat het beste past in onze organisatie starten we met een fase om dit gezamenlijk met de collega’s aan te kleden. Daarom investeren we aan de voorkant zo minimaalmogelijk in de inrichting.
Dit vraagt om een incidenteel budget van € 287.000 grotendeels bedoeld voor investeringen in flexibele-kantoorinrichting (hoog/laagbureaus en meubilair voor stilte/videowerkplekken). De kapitaallasten hiervan bedragen circa € 32.000.
Na deze fase komt er een nieuw wegingsmoment voor de raad.

Wat betekent dit voor het werken vanuit huis?
Om de collega’s goed en veilig thuis te laten werken is er concept regeling tijds-en plaatsonafhankelijk werken opgesteld. Hierin is vastgelegd dat er middelen beschikbaar worden gesteld om je werk goed en veilig vanuit huis te organiseren. De verwachte kosten zijn incidenteel circa € 110.000. Dit bedrag is bestemd voor de inrichting van de thuiswerkplek waarbij een maximale vergoeding van €700 per werknemer wordt verstrekt op basis van het overleggen van de factuur. De structurele lasten zijn in 2024 en 2025 € 42.000 en vanaf 2026 € 16.000 per jaar.

Integriteit

Onze organisatie voldoet aan de basisvoorwaarden voor een goed integriteitsbeleid (tevens onderdeel van het organisatiebesluit 2015). Denk hierbij aan het hebben van vertrouwenspersonen, een gedragscode voor ambtenaren en bestuurders én een klokkenluidersregeling. Eind 2022 wordt er een start

gemaakt met de actualisatie van het organisatiebesluit.

Inkoop- en aanbesteding

De gemeente wil inkoopmanagement/ opdrachtgeverschap richting leveranciers professionaliseren. Dit is ook een doel vanuit het verbeterplan hack. Goed leveranciersmanagement is voor een gemeente, die samenwerkt met veel leveranciers, belangrijk. Voortdurend toets je of de dienst of het product bijdraagt aan de doelen die de gemeente wil realiseren. De keten van inkoop, aanbesteding, contractbeheer en contractmanagement moet daarom vloeiend verlopen. Binnenkort komt er een advies hoe we dit binnen onze gemeente willen vormgeven en welke planning daarbij hoort.

Informatievoorziening en automatisering

Organisatieplan I&A

Het organisatieplan I&A (wat een vervolg is op de visie Regievoering I&A door de gemeenteraad op 5 oktober 2021 vastgesteld) is vastgesteld. Het heeft als doel om de taken en rollen te beschrijven die nodig zijn voor de invulling en inrichting van ICT-beheer. In juni 2022 is gestart met het nieuwe regiebureau. Deze organisatie-eenheid valt direct onder de gemeentesecretaris met aansturing door de nieuwe Manager Regiebureau I&A. In het raadsvoorstel bij de visie Regievoering I&A is reeds aangekondigd, dat hiervoor een structurele budgetverhoging nodig is voor I&A. Bij de zomerbrief 2022 is hiervoor € 266.000 beschikbaar gesteld.

Regiebureau I&A

Het regiebureau I&A zijn we aan het inrichten in lijn met de eerder vastgestelde visie Regievoering I&A. Vanaf midden augustus is de werving gestart voor meerdere functies binnen het regiebureau. Helaas is de ICT-arbeidsmarkt erg krap. We hopen dat we vaste medewerkers kunnen aantrekken. Mocht dat lukken, dan zullen we (langer) externe expertise moeten inhuren. Dit zal tot hogere kosten gaan leiden.
Na de wederopbouw zien we 2022/2023 als een periode waarin we stabiliteit en inzicht creëren. Het regiebureau I&A is nieuw en er zal verdere invulling/uitvoering moeten worden gegeven aan de visie op regievoering. Belangrijke doelen zijn

stabiliteit, structuur aanbrengen, inzicht in de financiën en de personele bezetting op orde krijgen.

Rekenkamercommissie

De Rekenkamercommissie wil in 2023 twee onderzoeken en twee brieven/quickscans aan de gemeenteraad aanbieden. Daar waar mogelijk sluit de Rekenkamercommissie ook aan bij initiatieven van de gezamenlijke Twentse rekenkamercommissies. We zullen in elk geval aansluiten bij de quickscan van de gezamenlijke Twentse rekenkamercommissies naar de begrotingen van de gemeenschappelijke regelingen.

Doelmatigheidsonderzoek

Conform de in 2016 vastgestelde onderzoeksverordening voeren we jaarlijks een doeltreffendheids- en doelmatigheidsonderzoek uit. Daarbij sluiten we aan bij een evaluatieonderzoek dat op één van de taakvelden is aangekondigd. Door Corona en de hack zijn er in 2021 en 2022 geen onderzoeken uitgevoerd. In 2023 komen we met een voorstel om hier weer een vervolg aan te geven.

Rechtmatigheid

Ten gevolge van de cyberaanval zal de jaarrekening 2020 pas in 2022 worden vastgesteld. Omdat door de hack veel informatie verloren is gegaan verwachten wij dat zowel de jaarrekening 2020 als 2021 niet vergezeld zullen gaan van een goedkeurende accountantsverklaring.
Met ingang van het boekjaar 2023 zal het college, in plaats van onze accountant, een rechtmatigheidsverklaring over de jaarrekening moeten afleggen aan de gemeenteraad. Wij zullen de gemeenteraad via de auditcommissie betrekken bij de voorbereidingen om deze nieuwe werkwijze in te voeren en maken daarbij gebruik van de adviezen c.q. inzichten die onze accountant ons meegeeft.

Financiële nota’s

Op grond van artikel 212 Gemeentewet stelt de gemeenteraad in een verordening de uitgangspunten vast voor het financiële beleid, het financiële beheer en de inrichting van de financiële organisatie. Als basis kennen we de Financiële Verordening 2017.

Hierop zijn de volgende nota's gebaseerd:

- Nota Afschrijvingsbeleid 2023
- Nota Reserves en voorzieningen 2023
- Treasurystatuut 2021
- Nota Risicomanagement 2015
- Perspectiefnota grondexploitaties 2022

Er zijn in de Financiële Verordening 2017 geen verplichtingen meer opgenomen over periodieke herziening van de diverse door deze verordening voorgeschreven nota's. In eerdere versies gold een vierjaarlijkse herzieningsplicht. Wij actualiseren in 2022 de nota afschrijvingsbeleid en de nota reserves & voorzieningen uit 2017. Zij zullen gelden met ingang van 1 januari 2023. Dit doen we mede gezien de wijzigingen in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Het treasurystatuut is actueel. In 2023 wordt gekeken of de nota risicomanagement geactualiseerd dient te worden. De actualisatie van grondexploitaties is voor 2023 meegenomen in de paragraaf grondbeleid. De perspectiefnota is niet geactualiseerd.

Beleidsindicatoren

Voor de verplichte beleidsindicatoren verwijzen wij naar de bijlage van deze programmabegroting.

Paragraaf 6: Verbonden partijen

Algemeen

Voor de uitvoering van een aantal taken heeft de gemeente Hof van Twente zich verbonden met andere partijen. Daarvoor zijn verschillende varianten.
Deze paragraaf geeft inzicht in de beleidsmatige en financiële betrokkenheid van de gemeente bij verbonden partijen.

Verbonden partijen

Verbonden partijen zijn die rechtspersonen waarin de gemeente een bestuurlijk én een financieel belang heeft. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: zeggenschap, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur hetzij uit hoofde van stemrecht. Onder financieel belang wordt verstaan: beschikbaar gestelde middelen, die kwijt zijn in geval van faillissement van de verbonden partij of waarvoor de gemeente aansprakelijk is als de verbonden partij haar verplichtingen niet na kan komen.

Over het algemeen gaat het bij verbonden partijen om vennootschappen waar de gemeente aandelen in heeft en gemeenschappelijke regelingen, zoals de Regio Twente en de Veiligheidsregio, waarin bij wijze van verlengd lokaal bestuur publieke belangen worden gediend.

De deelname in rechtspersonen is voor een deel historisch gegroeid. Deze zijn vooral ingegeven door het feit dat private partijen in het verleden bepaalde publieke belangen niet of onvoldoende konden waarborgen.

Instellingen waar de gemeente door een subsidierelatie uitvoering van beleid wil bereiken, behoren in dit kader niet tot de verbonden partijen. Samenwerkingsvormen die niet in rechtspersonen zijn ondergebracht behoren ook niet tot verbonden partijen. Uiteraard blijft de gemeente de beleidsmatige en financiële verantwoordelijkheden houden ten aanzien van deze partijen, direct dan wel indirect.

In paragraaf 2 wordt gekeken naar de risico's en het (benodigde) weerstandsvermogen van verbonden partijen.

Grip op verbonden partijen / Top X

De Nota verbonden partijen van 24 november 2015 is een leidraad voor beleid, structuur, sturing en grip op de verbonden partijen vanuit het college en de raad en hun afgevaardigde bestuursleden.

Van alle verbonden partijen is een "top X" benoemd waarvan het wenselijk wordt geacht om die nadrukkelijker te monitoren gezien de belangen die hiermee kunnen spelen:

1. Samen Twente
2. Omgevingsdienst Twente
3. SWB
4. Stadsbank
5. Twence

Ontwikkelingen verbonden partijen

Per verbonden partij wordt kort het doel, de bijdrage aan de gemeentelijke beleidsdoelstellingen en, voor zover van toepassing, relevante ontwikkelingen beschreven. Daarna is een tabel opgenomen met de (minimale) financiële gegevens. Deze zijn deels op basis van vastgestelde gegevens, deels op basis van (afgegeven) indicaties (BBV-voorschriften).

Gemeenschappelijke regelingen

Samen Twente

Bij de splitsing van de Regio Twente is een gezondheidsorganisatie ontstaan. De organisatie bestaat uit de Gemeentelijke Gezondheidsdienst Twente (GGD Twente), Veilig Thuis Twente (VTT) en de Organisatie voor inkoop van Zorg en Jeugd in Twente (OZJT). Zowel Kennispunt Twente als Samen14 zijn als gast ondergebracht.

Voor de Sociaal Economische Structuurversterking is de Stichting Twente Board opgericht. Hierin is ook het strategisch beleid voor vrijetijdseconomie ondergebracht. Verder is de bedrijfsvoerings-organisatie Recreatieschap Twente. De gastheerschappen van de overige Coalitions of the Willing zijn overgenomen door diverse gemeenten in de regio.

Omgevingsdienst Twente (ODT)
De Omgevingsdienst Twente (ODT) is opgericht voor de uitvoering van milieutaken voor de Twentse gemeenten. De begroting 2023 is opgesteld op basis van outputfinanciering (verleende vergunningen, uitgevoerde controles).

SWB
De gemeente Hof van Twente heeft de uitvoering van het 'restant van de SW' en de uitvoering van 'Nieuw Beschut' gemandateerd aan SWB. Daarnaast is de SWB ketenpartner en voorkeursleverancier voor de uitvoering van arbeidsontwikkeling binnen de Participatiewet. SWB voert in het kader van de ketensamenwerking met gemeenten en Werkplein verschillende soorten re-integratietrajecten uit voor de gemeentelijke doelgroep van de Participatiewet. Onder de naam Gildebor wordt het beheer en onderhoud van de openbare ruimte voor de gemeenten Hengelo en Hof van Twente uitgevoerd.

SWB voert met de gemeenten Hengelo en Hof van Twente gesprekken om de strategie voor de komende periode te bepalen.

In de doorontwikkeling staan drie hoofdprocessen centraal: arbeidsontwikkeling, beschut werk en beheer openbare ruimte. Deze procesgerichte werkwijze zal moeten leiden tot een nog betere stroomlijning in uitvoering
van de dienstverlening van SWB met de deelnemende gemeenten. De nieuwe strategie kan van invloed zijn op de begroting 2023 die is opgesteld op basis van het huidige beleid.

Stadsbank Oost Nederland
De Stadsbank is een kredietbank die (financiële) dienstverlening aan biedt aan mensen die financiële problemen ondervinden. Het gaat hier om kredietverlening, budgetbeheer, schuldhulpverlening en bij bewindsvoering schuldsanering.

Strategische agenda voor een klant- en resultaatgerichte dienstverlening
Het toekomstprofiel van de Stadsbank is een klant- en resultaatgerichte expertise organisatie in optimale verbinding met en faciliterend naar gemeenten en hun regie op het sociaal domein.

Op basis van de nieuwe strategische koers wordt gewerkt aan een ingroeipad om in 2023 invulling te geven aan de dienstverleningsvarianten aan de deelnemende gemeenten.

Recreatieschap Twente
Het recreatieschap houdt zich bezig met exploitatie en beheer van de recreatieparken Hulsbeek (Oldenzaal), Rutbeek (Enschede) en Lageveld (Wierden). Daarnaast onderhoudt Routenetwerken Twente 380 km recreatieve Twentse routes voor fietsen, wandelen, mountainbiken, paardrijden en auto's. Tot slot regelt het recreatieschap toeristische promotie en marketing.

Veiligheidsregio Twente
In de Veiligheidsregio Twente (VRT) werken de brandweer, geneeskundige hulpverlening (GHOR), de politie en de 14 Twentse gemeenten samen aan een veilig Twente. De VRT zet zich in voor effectieve voorbereiding op en bestrijding van crises en rampen (wettelijke verplichting).

Euregio
De grensoverschrijdende gemeentelijke samenwerking die plaatsvindt in Euregio-verband kent belangrijke toeristische en economische pijlers. De Euregio houdt zich bezig met:

- Belangenbehartiging
- Samenwerking op sociaal-cultureel gebied
- Advisering met betrekking tot grensoverschrijdend werknemersverkeer
- Het versterken van de economische structuur via Interreg-fondsen
- Intergemeentelijke samenwerking in de meest brede zin van het woord.

Crematoria Twente
Deze organisatie zorgt voor het in stand houden en exploiteren van crematoriumvoorzieningen in de regio. De deelname wordt beschouwd als een publieke taak bij een brede invulling van de Wet lijkbezorging. In 2021 is de kadernotitie toekomst Crematoria Twente geactualiseerd en behandeld in de gemeenteraad. De meerderheid van de deelnemende gemeenten heeft besloten betrokken te willen blijven wil bij Crematoria Twente.

Aandeelhouderschappen

Twence

Het doel van Twence is de terugwinning van grondstoffen en energie uit afval door duurzame en betaalbare verwerking van afval en bevordering van de samenwerking op het gebied van innovatief afvalbeleid (circulaire economie). Het huidige strategische beleidsplan is vastgesteld voor de periode 2020-2023. De nieuwe leveringsovereenkomst is in 2022 door alle aandeelhouders afgesloten. De wens van een aantal gemeenten die hebben aangegeven niet langer aandeelhouder te willen zijn blijft onderwerp van gesprek. Daarnaast loopt er een juridische procedure, die door Afvalverwerking Rijnmond (AVR) is gestart, tegen Twence en de aandeelhoudende gemeenten ten aanzien van de bestaande inbestedingsconstructie.

Twente Milieu

Twente Milieu is actief op het gebied van afvalinzameling, om uitvoering te geven aan de wettelijke zorgplicht van de deelnemende gemeenten. Daarnaast voert men het beheer van de openbare ruimte uit voor enkele van die gemeenten. Bij het inzamelen van afval richt Twente Milieu zich op hergebruik van grondstoffen. Het huidige strategisch beleidsplan is vastgesteld voor de periode 2020-2023.

Cogas

Cogas zorgt voor het beheren, onderhouden en verbeteren van infrastructuren in Oost-Nederland. Dit doen ze voor gas, elektriciteit, stadsverwarming en duurzame energie. Het is de ambitie van Cogas om in de energietransitie een belangrijke rol voor haar aandeelhouders en daarmee voor de regio te blijven te vervullen.
De Wet Voortgang EnergieTransitie (VET) legt daarbij beperkingen op aan de activiteiten die een netwerkbedrijf mag ontwikkelen. De benodigde investeringen in de energietransitie kunnen de vermogenspositie en het dividendbeleid wel onder druk zetten.

Vitens

Het waterleidingbedrijf wil op een duurzame basis een uitstekende kwaliteit drinkwater leveren met een excellente dienstverlening (leveringszekerheid).

Door de toenemende vraag naar drinkwater staat Vitens voor een enorme investeringsopgave waardoor het resultaat onder druk staat. De mogelijkheid van tariefstijgingen is beperkt doordat die zijn gekoppeld aan de renteontwikkeling. Daarom kan Vitens geen dividend uitkeren.

BNG Bank

BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger. De BNG biedt financiële diensten op maat zoals kredietverlening, betalingsverkeer, advisering, elektronisch bankieren en beleggen.

Wadinko

Wadinko is een participatiemaatschappij, die vooral in Overijssel actief is. Het voornaamste doel is bevordering van de regionale werkgelegenheid.

Ontwikkelingsmaatschappij Zenkeldamshoek

Het industrieterrein Zenkeldamshoek in Goor wordt in het kader van een publiekrechtelijke samenwerkingsovereenkomst ontwikkeld door de gemeente en BNG Gebiedsontwikkeling. De verdere ontwikkeling geschiedt vanuit de samenwerkingsovereenkomst Ontwikkelingsmaatschappij Zenkeldamshoek (OMZ). De gemeente heeft hierbij 50% zeggenschap en is voor 20% risicodragend in deze participatie. Zie ook paragraaf 7. Grondbeleid.

Enexis

Enexis beheert het energienetwerk in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland. De netbeheerderstaak is een publiek belang, wettelijk geregeld met o.a. toezicht vanuit de Autoriteit Consument en Markt. De vennootschap heeft als doel het realiseren van een duurzame energievoorziening en regie nemen in innovatieve oplossingen. Dit om de energietransitie te versnellen en excellent netbeheer uit te voeren. De energietransitie heeft grote impact op de activiteiten en investeringsniveau van Enexis. De huidige (tarief)regulering faciliteert deze groei in investeringen onvoldoende. Om de groei als gevolg van de energietransitie ook in de toekomst te kunnen financieren, kijkt Enexis kritisch naar haar eigen efficiency en is de organisatie in gesprek met de reguleringsinstanties.

Overige deelnemingen naar aanleiding van verkoop

Essent
De vennootschappen Publiek Belang Elektriciteitsproductie (PBE) en Claim Staat Vennootschap (CSV) zijn opgericht ter afwikkeling van zaken die voortkomen uit de verkoop van Essent in 2008. De verwachting is dat PBE in 2022 of 2023 kan worden opgeheven. CSV zal voorlopig nog voortbestaan.

Zuiver Hof van Twente
Doel van de gemeente is een energieneutraal Hof van Twente in 2035. Zuiver BV beoogt hieraan een bijdrage te leveren door het ontwikkelen van projecten die gericht zijn op de lokale opwek van duurzame energie. Voor het zonnepark Herike-Elsen wordt met ECHT, Hof op Rozen en de buurtcoöperatie toegewerkt naar een gezamenlijke realisatie van het zonnepark.

Verenigingen en stichtingen

Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG)
De VNG behartigt de belangen van alle gemeenten bij andere overheden, waaronder de provinciale overheden, de Tweede Kamer en het kabinet. Daarnaast adviseert de VNG alle leden over actuele ontwikkelingen.

VNG Overijssel
Provinciale afdeling van de Vereniging Nederlandse Gemeenten. Zorgt voor Behartiging van de gezamenlijke Overijsselse belangen (adviseren, coördineren en stimuleren).

P10
Dit is een samenwerkingsverband tussen, inmiddels 30, plattelandsgemeenten in Nederland. Samen trekken deze gemeenten op in de behartiging van plattelandsbelangen richting de landelijke overheid, Brussel en de VNG

VEGANN
Vegann is de Vereniging van gemeentelijke aandeelhouders binnen Noord-Nederland van

netwerkbedrijf Enexis. Namens deze gemeenten is Vegann lid van de Aandeelhouderscommissie en Aandeelhoudersvergadering Enexis en verwoordt hierin de stem van de aandeelhoudende noordelijke gemeenten.

Financiële gegevens verbonden partijen

Verbonden partij	Indeling risico	Aandeel Hof van Twente	Eigen vermogen 31-12-2021	Eigen vermogen 31-12-2022	Eigen vermogen 31-12-2023	Vreemd vermogen 31-12-2021	Vreemd vermogen 31-12-2022	Vreemd vermogen 31-12-2023	Resultaat 2021	Resultaat 2022	Resultaat 2023	Dividend / Bijdrage (-) 2021	Dividend / Bijdrage (-) 2022	Dividend / Bijdrage (-) 2023
Gemeenschappelijke regelingen														
Samen Twente	Hoog	5,53%	16.055.000	7.138.000	6.939.000	21.833.000	19.242.000	17.190.000	489.000	-	-	-2.200.000	-1.892.000	-1.774.000
Veiligheidsregio Twente	Hoog	5,53%	2.034.000	915.000	176.000	57.791.000	64.838.000	67.660.000	1.300.000	-	-	-2.550.000	-2.668.000	-2.751.000
Omgevingsdienst Twente	Hoog	8,30%	2.347.000	631.000	631.000	1.914.000	1.362.000	1.362.000	1.217.000	-		-1.017.000	-1.179.000	-1.259.000
Recreatieschap Twente	Laag	5,53%	-	1.018.000	740.000	-	3.420.000	3.482.000	-	-	-	-	-158.000	-165.000
SWB	Gemiddeld/ Hoog	33,33%	5.670.000	4.188.000	3.588.000	6.110.000	6.110.000	6.110.000	591.000	-	-	-6.600.000	-6.538.000	-6.433.000
Stadsbank Oost Nederland	Gemiddeld	4,55%	971.000	1.088.000	892.000	14.781.000	14.829.000	14.591.000	-117.000	-	-	-227.000	-261.000	-270.000
Euregio	Laag	0,76%	2.523.000	2.523.000	2.523.000	12.189.000	12.189.000	12.189.000	218.000	-	-	-13.000	-13.000	-13.000
Crematoria Twente	Laag	5,00%	1.550.000	1.579.000	1.579.000	31.000	-	-	136.000	360.000	360.000	-	-	-
Aandeelhouderschappen														
Twence	Gemiddeld	5,46%	149,6 mln	-	-	168,1 mln	-	-	12,1 mln	-	-	382.000	335.000	195.000
Twente Milieu	Gemiddeld	7,87%	12,6 mln	-	-	18,1 mln	-	-	1,3 mln	-	-	68.000	-	-
Cogas	Gemiddeld/ Hoog	13,15%	144,771 mln	-	-	116,7 mln	-	-	5,5 mln	-	-	5.270.000	1.326.000	1.326.000
Vitens	Gemiddeld	1,16%	600,3 mln	-	-	1.387,8 mln	-	-	19,4 mln	-	-	-	-	-
BNG Bank	Laag/ Gemiddeld	0,28%	5.062 mln	-	-	143,995 mln	-	-	236 mln	-	-	285.000	359.000	200.000
Wadinko	Laag	6,00%	74,1 mln	-	-	6 mln	-	-	8,7 mln	-	-	-	181.000	72.000

Verbonden partij	Indeling risico	Aandeel Hof van Twente	Eigen vermogen 31-12-2021	Eigen vermogen 31-12-2022	Eigen vermogen 31-12-2023	Vreemd vermogen 31-12-2021	Vreemd vermogen 31-12-2022	Vreemd vermogen 31-12-2023	Resultaat 2021	Resultaat 2022	Resultaat 2023	Dividend / Bijdrage (-) 2021	Dividend / Bijdrage (-) 2022	Dividend / Bijdrage (-) 2023
Ontwikkelings-maatschappij Zenkeldamshoek BV	Gemiddeld	20%/ 50%	47.000	-	-	41.000	-	-	1.000	-	-	-	-	-
Ontwikkelings-maatschappij Zenkeldamshoek CV	Gemiddeld	20%/ 50%	5,4 mln	-	-	1,9 mln	-	-	640.000	-	-	-	-	-
Enexis	Gemiddeld	0,28%	4.241 mln	-	-	5.154 mln	-	-	199 mln	-	-	210.000	277.000	140.000
PBE	Laag	0,28%	1,5 mln	-	-	7.000	-	-	-37.000	-50.000	-	-	-	-
CSV Amsterdam	Laag	0,28%	312.000	-	-	23.000	-	-	-43.000	-100.000	-	-	-	-
Zuiver Hof van Twente	Gemiddeld	100,00%	245.000	-	-	9.000	-	-	75.000	-	-	-	-	-

* Financiële informatie verbonden partijen voor zover (actueel) bekend opgenomen.
* Dividend betreft de uitkering over het jaar waarin het resultaat wordt uitgekeerd.

Paragraaf 7: Grondbeleid

Perspectiefnota grondexploitaties

December 2020 is het pas in 2022 mogelijk geworden de jaarcijfers 2020 en 2021 op te stellen. Deze jaarrekeningen zijn op het moment van voorbereiding bij de begroting 2023 nog niet door de gemeenteraad vastgesteld. In 2021 is het daardoor niet mogelijk geweest om een perspectiefnota grondexploitaties op te stellen. In 2022 is ervoor gekozen om dat ook nog niet te doen.
Wel zijn de grondexploitaties van de Marke III en Bentelo Buiten herzien en daar wordt in deze paragraaf op in gegaan. Door het instemmen met de begroting 2023 wordt ook ingestemd met de paragraaf 7 Grondbeleid en de grondexploitaties die in exploitatie zijn. Dit geldt dus ook voor de actualisaties voor de Marke III en Bentelo Buiten.

Voor het overige is ervoor gekozen om in deze paragraaf nadrukkelijk in te gaan op de ontwikkelingen van de grondexploitaties die in voorbereiding zijn. Voor 2023 wordt nog een keuze gemaakt over het al dan niet opstellen van een perspectiefnota grondexploitaties.

Beleid

Uitgangspunt vormt de in 2015 vastgestelde Nota Grondbeleid. Het uitgangspunt is hierbij dat de gemeente, uitgezonderd de ontwikkeling van eigen gronden, een faciliterende rol inneemt. Indien gemeentelijke regie zeer gewenst is, kan de gemeente een actieve rol innemen en gebruik maken van een budget voor strategische verwerving. In november 2021 heeft de gemeenteraad een motie aangenomen waarin is aangegeven de faciliterende rol los te laten en over te gaan naar een actief grondbeleid. Deze keuze zal worden opgenomen in de actualisatie van de nota grondbeleid in 2023. Dit betekent dat we naast faciliterend grondbeleid vaker actief grondbeleid zullen toepassen.

Strategische verwerving

Jaarlijks wordt bij de vaststelling van de begroting door de raad een raamkrediet (€ 1,0 miljoen) voor strategische verwerving van gronden beschikbaar gesteld, bedoeld om slagvaardig te kunnen handelen. Dit budget kan slechts worden aangewend voor reguliere verwervingen, waarvoor

de gemeenteraad reeds een exploitatieopzet heeft vastgesteld of voor anticiperende verwervingen die passen binnen kaders die de gemeenteraad heeft vastgesteld, zoals structuurvisie of masterplan.

Particuliere Plannen

Uiteraard kent deze gemeente ook particuliere plannen. Het betreft hierbij vaak binnenstedelijke herontwikkelingsgebieden. Op basis van ruimtelijke uitgangspunten is de gemeente meestal bereid om een overeenkomst te sluiten over de herontwikkeling van een dergelijke locatie. Daarbij is het uitgangspunt dat de kosten gedragen worden door de ontwikkelende partij. De gemeente heeft de mogelijkheid om te kiezen voor de meest optimale vorm van kostenverhaal voor gerealiseerde openbare voorzieningen, bijvoorbeeld via het exploitatieplan.

Grondprijzen

Bij het vaststellen van de perspectiefnota 2020 is gerekend met een index van 1% waarmee de grondprijzen zijn verhoogd.
Daarmee zijn de grondprijzen aan de voorzichtige kant verhoogd in 2021 en 2022.

Naar het oordeel van de accountant had in deze jaren de grondprijzen jaarlijks met 2% moeten worden
Daarnaast heeft de uitwerking van de kostenstijging voor 2023 een effect 4% waardoor de grondprijzen in 2023 gaan stijgen met 6%.
Daarmee gelden voor 2023 de volgende grondprijzen (excl. BTW).

	Hoekwoning/Rijen:	*2^1kapwon.:*	*Vrij:*
:: Goor	€ 227	€ 232	€ 253
:: Hengevelde	€ 227	€ 232	€ 253
:: Diepenheim	€ 227	€ 232	€ 253
:: Bentelo	€ 227	€ 232	€ 253
:: Markelo	€ 243	€ 248	€ 270
:: Delden	€ 253	€ 259	€ 281

Tevens is er de mogelijkheid om de kavels middels erfpacht af te nemen.

Voor reststroken wordt een vaste grondprijs gehanteerd van € 80 (exclusief overdrachtsbelasting).
Bij grondprijzen voor bedrijventerreinen wordt vooralsnog uitgegaan van de grondprijzen van

Zenkeldamshoek. Op Zenkeldamshoek wordt een bandbreedte gehanteerd van:
- € 110 tot € 140 per m².

Financiële positie en weerstandsvermogen (zie ook paragraaf 2)

De financiële positie van het totaal van de complexen na herziening van de grondexploitaties toont een boekwaarde van € 9,6 miljoen en een geraamd (te realiseren) resultaat van € 1,6 miljoen. De exploitaties van de Marke III in Hengevelde en Bentelo buiten zijn bij deze begroting geactualiseerd.

Het noodzakelijk weerstandsvermogen voor het opvangen van risico's binnen de grondexploitaties is binnen de reserve grondexploitatie ruim afgedekt. De omvang van de reserve grondexploitatie was bij de Jaarrekening 2021 berekend op 2,4 miljoen en de benodigde weerstandscapaciteit berekend op circa 1,5 miljoen waardoor 0,5 miljoen kon vrijvallen en de reserve grondexploitatie per 1 januari 2022 is berekend op 1,9.
De ratio voor de reserve grondexploitaties komt daarmee uit op 1,3 en bevindt zich binnen de geformuleerde marge tussen de 1,0 en 1,4.

Vanuit het risicoprofiel is aangegeven dat voor de gronden in exploitatie alle risico's voldoende beheerst worden. Bij het plan de Marke III loopt de uitgifte in gebied 2 beduidend voor op de planning. Bij het plan Heeckeren 1a zijn alle kavels verkocht. In 2022 is daarnaast het plan Bentelo in exploitatie genomen.

Voor de gronden die niet in exploitatie zijn opgenomen, worden de risico's apart beoordeeld vanuit de benoemde systematiek. Dit gebeurt elk jaar in de jaarrekening en bij de het opstellen van de begroting (of perspectiefnota grondexploitaties). Daarbij wordt het benodigde weerstandvermogen berekend en afgezet tegen de omvang van de reserve grondexploitatie. Het (gedeeltelijk) in exploitatie nemen van de nieuwe wijk de Esch III in Markelo in samenhang met het plan Markelo Noord past op dit moment in de Woonagenda en het dynamisch woningbouwprogramma. Ten aanzien van het complex de Esch III heeft de gemeente het stellige voornemen om circa 3 ha te gaan ontwikkelen. Het betreffen gronden die verworven zijn voor gemeentelijke gebiedsontwikkeling (woningbouw), maar waarvoor de gemeenteraad nog geen grondexploitatie heeft vastgesteld. Vanuit de nieuwe notitie BBV van juli 2019 over

grondexploitaties kan het complex de Esch III gewaardeerd blijven tegen de actuele boekwaarde. Het voornemen is om plan de Esch III vanaf 2023 in exploitatie te nemen na vaststelling van het bestemmingsplan.

Winstneming grondexploitaties

Gerealiseerde winsten worden toegevoegd aan de reserve grondexploitatie. Indien voor een plan geen sluitende begroting is, wordt ten laste van de reserve grondexploitatie een voorziening getroffen ter grootte van het exploitatietekort. Daarnaast kan er vanuit het realisatiebeginsel ook onder voorwaarden tussentijds winst worden genomen indien er sprake is van gerealiseerde en voldoende zekerheid. Resultaten van winstgevende complexen worden dan genomen op basis van “percentage of completion” waarbij het percentage van de gemaakte kosten wordt vermenigvuldigd met het percentage van de gerealiseerde opbrengst (stel 60 % realisatie kosten en 50% realisatie opbrengst = 30% winstneming van de winstverwachting).
Bij de jaarlijkse vaststelling van de Perspectiefnota of begroting wordt een noodzakelijke omvang bepaald van de weerstandcapaciteit en vindt zo nodig uitkering naar de algemene dienst plaats. In principe is uitkering aan de orde als de weerstandsratio boven de 1,4 uitkomt.

Invoering Vennootschapsbelasting 2016

Vanaf 1 januari 2016 is de invoering van de vennootschapsbelasting voor overheidsbedrijven een belangrijke wijziging die veel gevolgen heeft voor met name de opzet van en administratie rond grondexploitaties.
Inmiddels hebben we voor de jaren 2016 t/m 2019 aangifte gedaan. Voor deze aangiften is een jaarwinstberekeningssystematiek uitgewerkt die in lijn is met de vaststellingsovereenkomst gemeentelijke grondbedrijven (VSO) die landelijk door alle gemeenten wordt gehanteerd. Op basis van de VSO-berekening wordt nu uitgegaan van een bedrag van€10.600 voor de gemeentelijke grondexploitaties en € 12.200 voor Ontwikkelingsmaatschappij Zenkeldamshoek.

BBV- verslaggeving regels rondom grondexploitaties

Voor een goede uitvoering van deze nieuwe belastingplicht heeft de commissie Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) een Notitie

Grondexploitaties opgesteld. Vanaf juli 2019 is een nieuwe Notitie Grondexploitaties van de commissie BBV van toepassing.

Stand van zaken Grondexploitaties

Onderstaand wordt de stand van zaken van de grondexploitaties gegeven. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in Gronden in exploitatie en Materiële vaste activa.

Onze gemeente kent in 2023 nog 4 complexen die vallen onder Bouwgronden in exploitatie.
Bij de herzieningen van de grondexploitaties van Bentelo buiten en de Marke 3 is rekening gehouden met de volgende parameters.
Rente 1,12%
Kostenstijging 3,0%
Opbrengstenstijging 6%
Discontovoet 2%

Heeckeren 1a Goor
Bij dit complex zijn in 2020 de laatste 4 kavels uitgegeven. In 2022 is gestart met het woonrijpmaken. Verwacht wordt dat het woonrijpmaken in 2022 is afgerond en dat het complex wordt afgesloten met een aanvullende winst van circa € 57.000.

Hemmelweg Markelo
Bij dit complex moet nog woonrijp worden gemaakt. Eind 2021 is een kavel teruggekomen. Verwacht wordt dat deze kavel in 2022 wordt verkocht. Daarna kan het complex worden afgesloten met een aanvullende winst van circa € 20.000.

De Marke 3 Hengevelde
Bij dit complex is de verkoop in de jaren 2020 t/m 2022 voorspoedig verlopen. Medio 2022 zijn nog slechts 6 kavels beschikbaar in fase 1 en 2. In 2023 zal gestart worden met de planvorming voor fase 3. Door de voorspoedige verkopen is exploitatieperiode verkort met 3 jaar en verwachten we dat de exploitatie afgerond is in 2027.

In 2022 zal het bouwrijp maken van fase 2 en het woonrijp maken van fase 1 worden afgerond. De herziene exploitatieopzet die in de bijlage bij de begroting is opgenomen voorziet in een positief resultaat van € 1.810.000. Dit is ruim € 861.000 hoger dan in 2020 en wordt veroorzaakt door lagere

kosten van bouw- en woonrijp maken (€ 686.000) en lagere financieringskosten (€ 177.000).
Het geraamde resultaat is ruim voldoende om eventuele tegenvallers op te kunnen vangen.

Bentelo buiten Bentelo
Dit woningbouwplan is tot stand gekomen vanuit de woonwensen, in een participatief traject met de potentiële bewoners.
Dit heeft geresulteerd in een plan van 12 woningen. De gemeenteraad heeft het bestemmingsplan in maart 2021 vastgesteld. Daarop zijn wel zienswijzen binnengekomen, maar die zijn inmiddels ingetrokken. In februari 2022 is de exploitatieopzet in de gemeenteraad vastgesteld. Deze voorzag in een negatief resultaat van € 96.000. De herziene exploitatieopzet die in de bijlage bij de begroting is opgenomen voorziet nu in een positief resultaat van € 53.000 als gevolg van een gunstige aanbesteding bij het bouwrijp maken. Het plan kent beperkte risico's omdat alle kavels verkocht zijn. Het geraamde resultaat van € 53.000 is waarschijnlijk voldoende om eventuele tegenvallers op te vangen.

Materiële vaste activa

De Esch III Markelo
De afgelopen 2 jaar is gewerkt aan het plan Markelo Noord. Binnen dit plan is het de bedoeling om circa 3 ha van de gemeente (de Esch 3) en circa 4 ha van RG investments te ontwikkelen voor woningbouw middels één bestemmingsplan-procedure Het is de bedoeling om in het gezamenlijke gebied de Esch en Markelo Noord circa 100 woningen te realiseren met een ontsluitingsweg naar de Holterweg voor de nieuwe woningen. De resterende 3,6 ha van de Esch wordt vooralsnog niet in ontwikkeling wordt genomen en is afgeboekt bij de jaarrekening 2020 en toegevoegd aan de overige ruilgronden.

Hemmelweg (kwekerij) Markelo
In het voorjaar van 2019 is gestart met de planvorming voor deze locatie. In overleg met de dorpsraad is een groep starters geformeerd, die een voorkeur voor deze locatie hebben. Ook deze starters hebben geparticipeerd bij de ontwikkeling van dit gebied dat heeft geresulteerd in een plan voor 12 woningen. Het bestemmingsplan is in februari 2022 vastgesteld. Op het plan is echter een

zienswijze ingediend. Zodra het bestemmingsplan onherroepelijk is zal de exploitatieopzet aan de gemeenteraad worden voorgelegd.

Schoollocaties Delden met sporthal de Reiger
In Delden is een nieuw integraal kindcentrum en een nieuwe sporthal gerealiseerd. Hierdoor zijn de schoollocaties Toonladder en Rannink en de locatie van de sporthal de Reiger vrijgekomen voor woningbouw. De locatie van de Toonladder wordt in samenhang met de sporthal ontwikkeld in één bestemmingsplan. Deze gezamenlijke locatie is circa 10.000 m2 groot. Burgers en instanties hebben kunnen reageren op de eerste voorlopige schetsen. Afhankelijk van de invulling kunnen circa 58 woningen worden gerealiseerd. Verwacht wordt dat het bestemmingsplan begin 2023 aan de gemeenteraad wordt voorgelegd.
Voor de locatie van de Ranninkschool geldt dezelfde procedure. Deze locatie is circa 4.000 m2 en afhankelijk van de invulling kunnen circa 12 woningen worden gerealiseerd.

Schoollocatie in Markelo
In Markelo is een nieuw integraal kindcentrum gerealiseerd. Hierdoor is de locatie de Welp beschikbaar gekomen voor woningbouw. Verwacht wordt dat in 2023 het bestemmingsplan aan de gemeenteraad kan worden voorgelegd.

Locatie Kerkegaarden in Diepenheim
Deze locatie die gebruikt werd voor kinderopvang is recent beschikbaar gekomen. De locatie is bijna 2.000 m2 en de mogelijkheid wordt onderzocht of deze locatie ingevuld kan worden met woningen voor starters/jongeren.

Gronden en terreinen
De locatie Bentinck wacht op definitieve afwikkeling.

Bedrijfslocatie TSB-terrein Goor
Vanaf oktober 2020 is dit gebied in eigendom van de gemeente. Bij de aankoop ging het om circa 14 ha (waarvan 8 ha bedrijventerrein en 6 ha grasland). Aangevuld met het zwembadterrein, perceel Wheeweg, perceel Bouwens gaat het om curca17,5 ha. Onder de werknaam **Op Stoom** wordt het gebied in delen ontwikkeld ten behoeve van Wonen, werken, behoud erfgoed, infrastructuur, biodiversiteit grond en water.
De rentelasten en overige exploitatielasten worden jaarlijks afgedekt door de huurinkomsten. Het saldo

van de verhuurexploitatie wordt toegevoegd aan de reserve TSB. De omvang van deze reserve was per 1 januari 2022 circa € 78.000.
In 2021 zijn belangrijke stappen gezet door de aanleg van de ontsluitingsweg (Reggeloop) die de Enterseweg verbindt met Bunschotenstraat en de werkzaamheden voor het Masterplan.
Begin 2022 heeft de gemeenteraad het masterplan vastgesteld. Tevens is gestart met de invulling van de zwembadlocatie en de zuidelijke parkrand. Het is de bedoeling om het bestemmingsplan voor dit gebied ter grootte van ruim 3 ha en circa 100 woningen eind 2022 aan de gemeenteraad voor te leggen.

Overige ruilgronden
De locaties Waterlanden en Entersestraat worden inmiddels gebruikt ten behoeve van zonneparken voor een periode van 15 jaar. Daarmee worden de rentekosten afgedekt door de huurinkomsten.
Daarnaast heeft de raad op 29 juni 2021 ingestemd met de aankoop van circa 2 ha aan de Herikerweg in Markelo voor de aanleg van een zonnepark. Verwacht wordt dat dit perceel in 2023 gebruikt kan worden ten behoeve van een zonnepark.

Tot slot heeft de gemeente nog bijna 13 ha agrarische grond in bezit. Deze zijn gewaardeerd tegen een agrarische waarde en daarmee zijn de risico’s beperkt.

Ontwikkelingsmaatschappij Zenkeldamshoek (OMZ) Goor
Dit betreft geen gemeentelijke grondexploitatie maar een publiek private Samenwerking (PPS) en valt onder de deelnemingen (zie ook paragraaf verbonden partijen). De gemeente heeft hierbij 50% zeggenschap en is voor 20% risicodragend.
OMZ loopt wat betreft haar grondverkopen in het jaar 2022 redelijk in de pas met de prognose. Inmiddels is het bestemmingsplan voor de tweede fase (Enterse kant van de Zomerweg) van bedrijventerrein Zenkeldamshoek onherroepelijk. De laatst door de aandeelhouders vastgestelde grondexploitatie van 2021 geeft aan dat het resultaat financieel gunstiger uitvalt en deze voorziet nu in een positief resultaat van € 932.000. Hierdoor is de getroffen voorziening voor een mogelijk negatief resultaat bij de jaarrekening 2021 weer vrijgevallen. Daarnaast is de reserve Borgstellingsprovisie gestegen tot € 229.000.

Bijlage 1: Overzicht beleidsindicatoren

Algemeen

Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) is gewijzigd. Deze wijzigingen komen voort uit het BBV-vernieuwingstraject van de commissie-Depla.
In het herziene BBV wordt voorgeschreven dat gemeenten een basisset van beleidsindicatoren opnemen in de begroting bij de programma's. Doel hiervan is de begrotingen inzichtelijker te maken voor raadsleden die niet met financiën zijn belast en een betere onderlinge vergelijkbaarheid van de gemeentebegrotingen mogelijk te maken.

Op de volgende pagina's wordt inzicht geboden in de indicatoren die minder relevant worden geacht voor onze gemeente. Deze zijn overgenomen van de website waarstaatjegemeente.nl. Omdat de cijfers afkomstig zijn van externe instanties varieert de periode waar de indicator betrekking op heeft.

Gelet op het voorgaande verbinden wij aan deze beleidsindicatoren op dit moment nog geen harde conclusies.

Programma 1

Aantal geweldsmisdrijven per 1000 inwoners						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
2,6	3,2	2,7	3	2,6	1,4	2
Bron	CBS- Criminaliteit (waarstaatjegemeente.nl)					
Omschrijving	Het aantal geweldsmisdrijven, per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling, etc.)					
Toelichting						

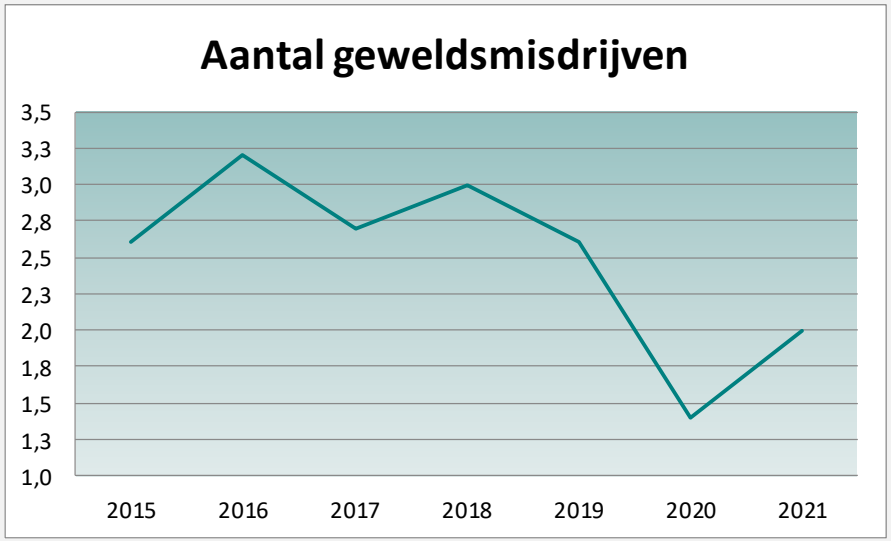

Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
0,72	0,77	0,45	0,37	0,49	0,46	0,49
Bron	CBS - Diefstallen (waarstaatjegemeente.nl)					
Omschrijving	Het aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners.					
Toelichting						

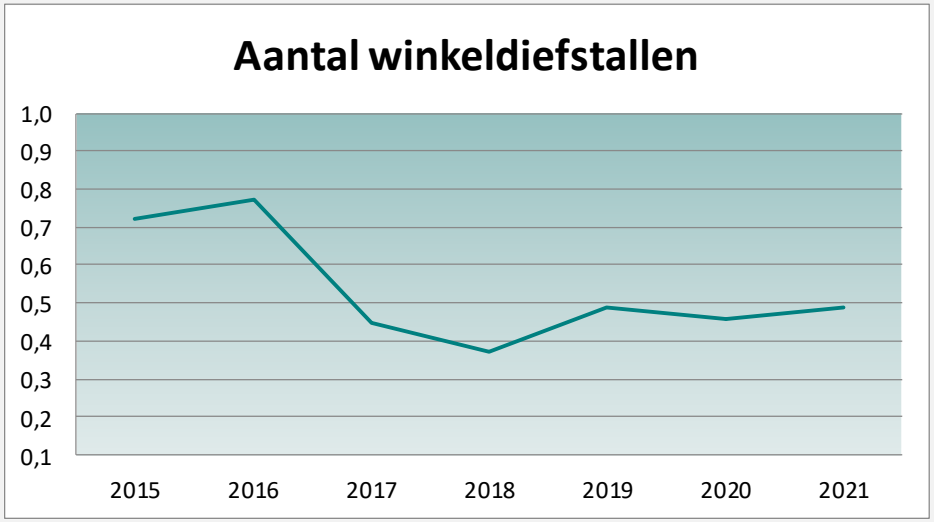

Percentage jongeren met een delict voor de rechter						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	1	0	1	1	0	
Bron	CBS - jeugd (waarstaatjegemeente.nl)					
Omschrijving	Het percentage jongeren (12 t/m 21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen. Tot en met 2015 zijn de cijfers van deze indicator afkomstig van het Verwey-Jonker Instituut - Kinderen in Tel. De cijfers vanaf 2016 zijn afkomstig van het CBS.					
Toelichting	Voor 2021 zijn nog geen cijfers bekend					

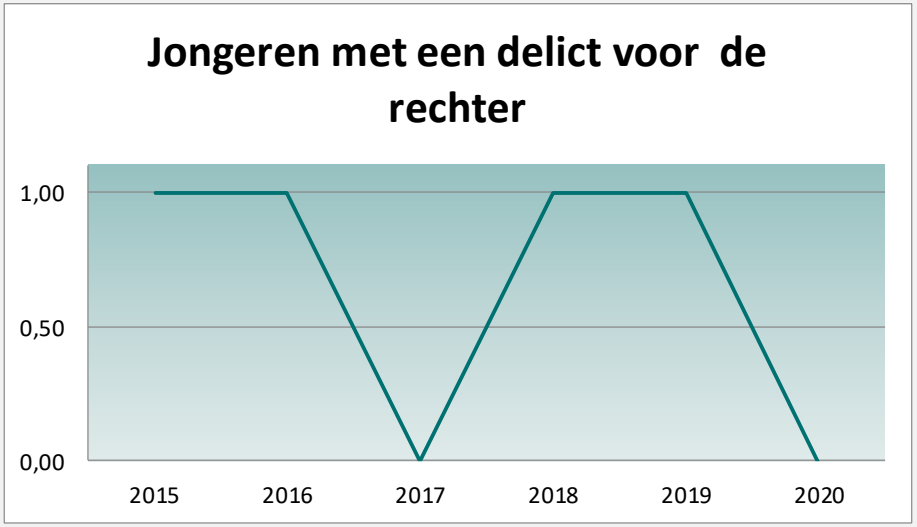

Aantal diefstallen uit woning per 1000 inwoners						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
2,55	2,32	1,69	1,17	1,37	1,26	1,14
Bron	CBS- Diefstallen (waarstaatjegemeente.nl)					
Omschrijving	Het aantal diefstallen uit woningen, per 1.000 inwoners.					
Toelichting						

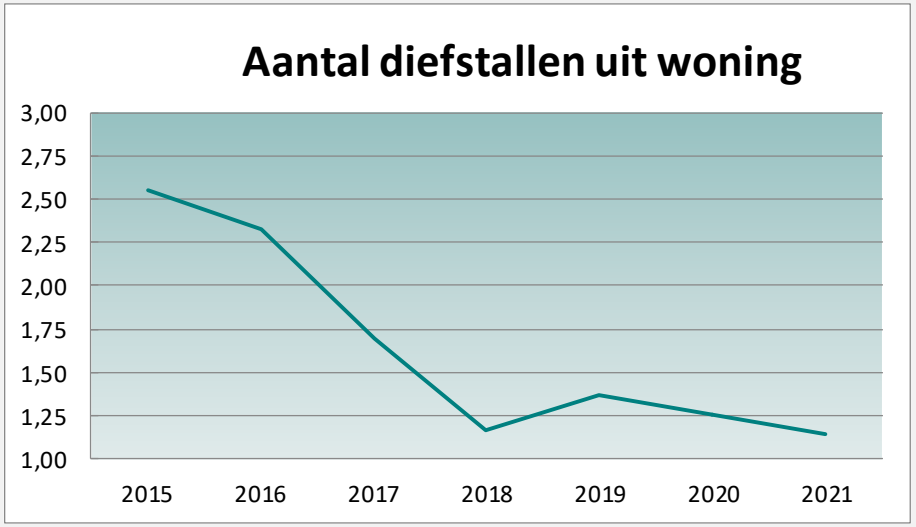

Aantal vernielingen en beschadigingen in de openbare ruimte per 1.000 inwoners						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
5,2	3,6	3,4	3	3,7	3,7	3,1
Bron	CBS (waarstaatjegemeente.nl)					
Omschrijving	Hieronder vallen brandstichting, alle vormen van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag. Voorbeelden van misdrijven tegen de openbare orde en tegen het openbaar gezag zijn opruiing, huis-, computer- en lokaalvredebreuk, deelneming aan een criminele of terroristische organisatie, openlijke geweldpleging, godslastering, discriminatie en het doen van een valse aangifte. Omdat het delict mensenhandel vaak onder dezelfde feitcode geregistreerd wordt als het delict mensensmokkel worden deze twee delicten samengeteld en weergegeven bij de gewelds- en seksuele misdrijven.					
Toelichting						

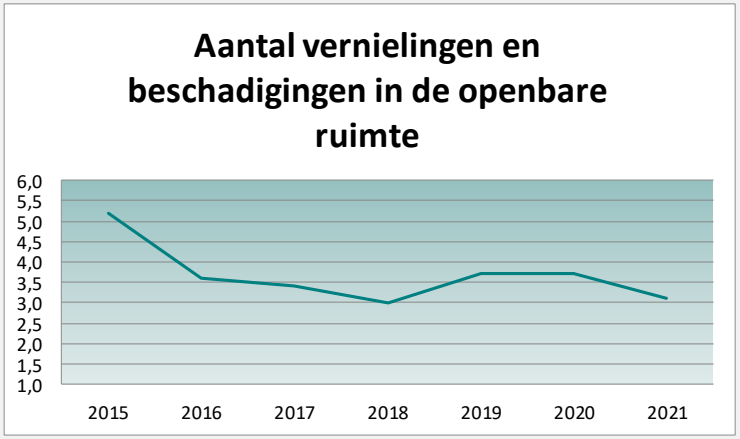

Verwijzingen Halt						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
13	19	11	5	6	8	5
Bron	Stichting Halt (waarstaatjegemeente.nl)					
Omschrijving	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 tot 18 jaar. Jongeren van 12 tot 18 jaar die een licht strafbaar vergrijp plegen, worden door de politie of leerplichtambtenaren naar Bureau Halt verwezen voor een passende Halt straf. Zij krijgen leeropdrachten en er volgen gesprekken met de jongere en de ouders. Op deze manier kunnen jongeren rechtzetten wat zij fout hebben gedaan, zonder dat zij in aanraking komen met het Openbaar Ministerie.					
Toelichting	De cijfers van 2021 zijn nog niet bekend					

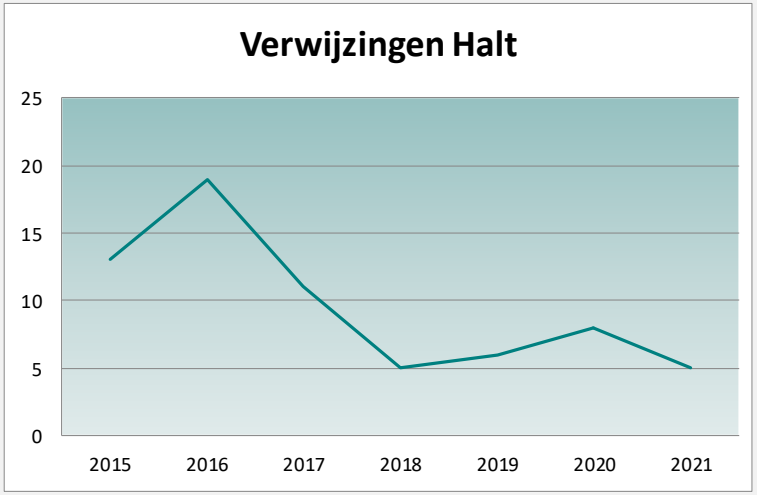

Programma 2

Demografische druk						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
84,7%	84,9%	85,6%	86,7%	85,8%	85,4%	85,0%
Bron	CBS					
Omschrijving	De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 65 jaar. Dit percentage geeft inzicht in de verhouding van het niet-werkende deel van de bevolking tot het werkende deel van de bevolking.					
Toelichting						

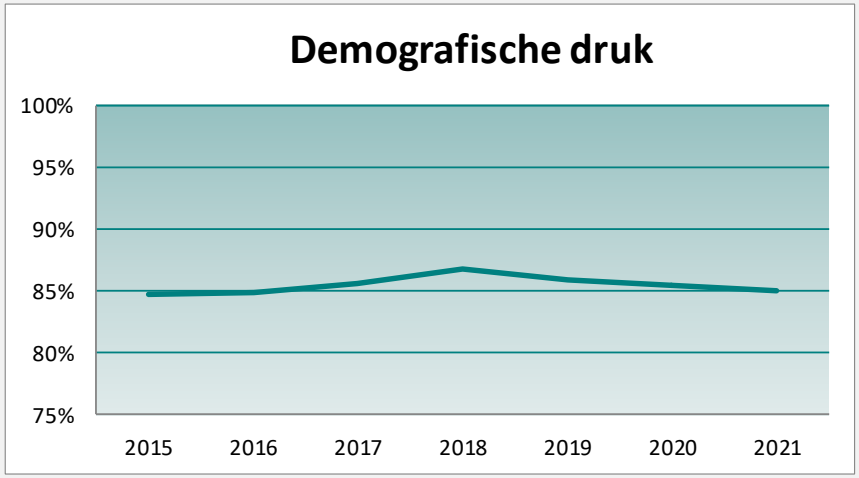

Nieuw gebouwde woningen						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1,8	9,7	5,1	5	6	2,9	
Bron	COELO					
Omschrijving	Nieuw gebouwde woningen per 1.000, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties.					
Toelichting	De cijfers van 2021 zijn nog niet bekend					

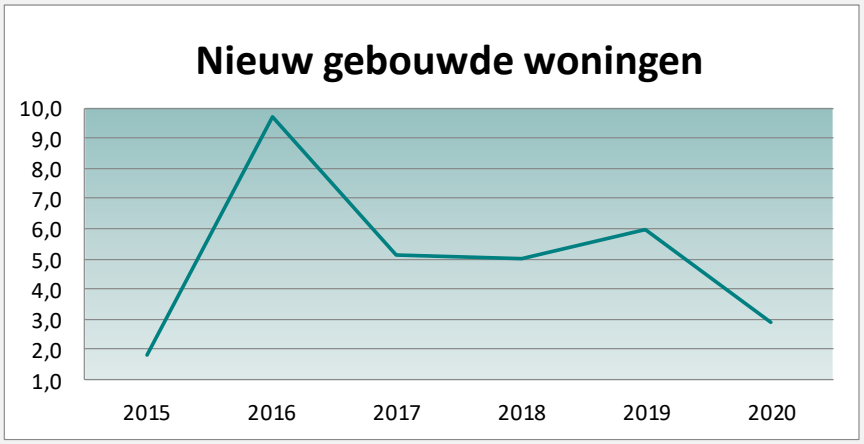

Hernieuwbare elektriciteit						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
6,6	8,7	9,6	9,6	9,9	19,3	
Bron	COELO (waarstaatjegemeente.nl)					
Omschrijving	Percentage Hernieuwbare elektriciteit- Dit is elektriciteit die is opgewekt uit wind, waterkracht, zon of biomassa.					
Toelichting	Van 2021 zijn er nog geen cijfers bekend					

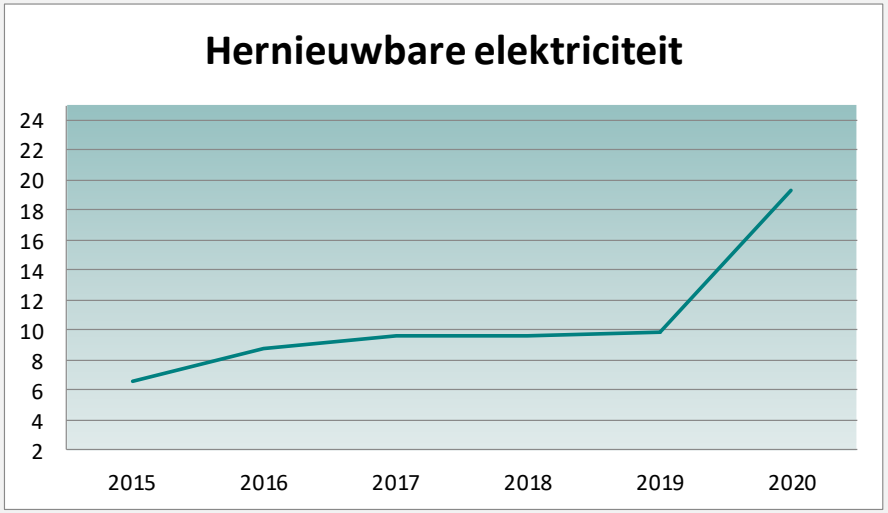

Banen						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
732,3	726,3	746,4	768	768,3	746,1	770,3
Bron	CBS - Bevolkingsstatestiek (waarstaatjegemeente.nl)					
Omschrijving	Onder een baan wordt een vervulde positie verstaan. Dit betreffen zowel fulltimers, parttimers als uitzendkrachten. De indicator betreft het aantal banenper 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 75 jaar.					
Toelichting						

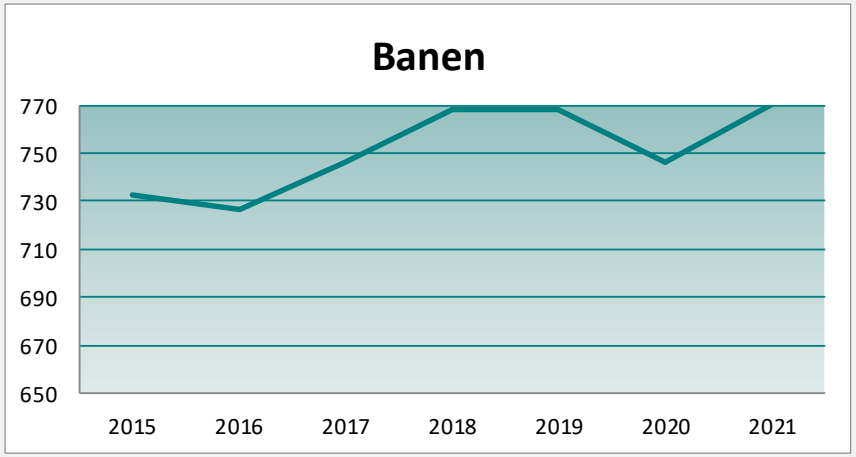

Functiemenging						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
50,8	50,7	51,3	51,7	51,7	51,5	51,6
Bron	CBS (waarstaatjegemeente.nl)					
Omschrijving	De functiemengingsindexe weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen					
Toelichting						

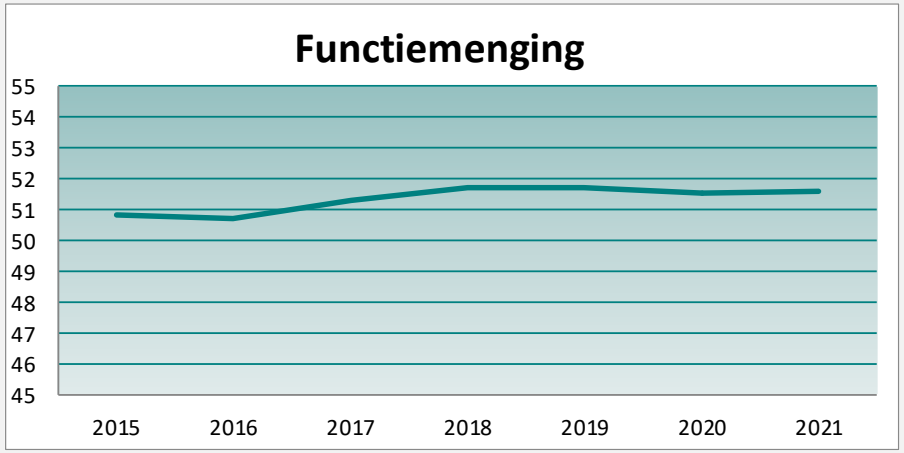

Netto arbeidsparticipatie						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
67,1	67,2	68,4	69,1	70	69,8	
Bron	CBS					
Omschrijving	Percentage van de werkzame beroepsbevolking tov de beroepsbevolking					
Toelichting	Cijfers van 2021 zijn nog niet bekend					

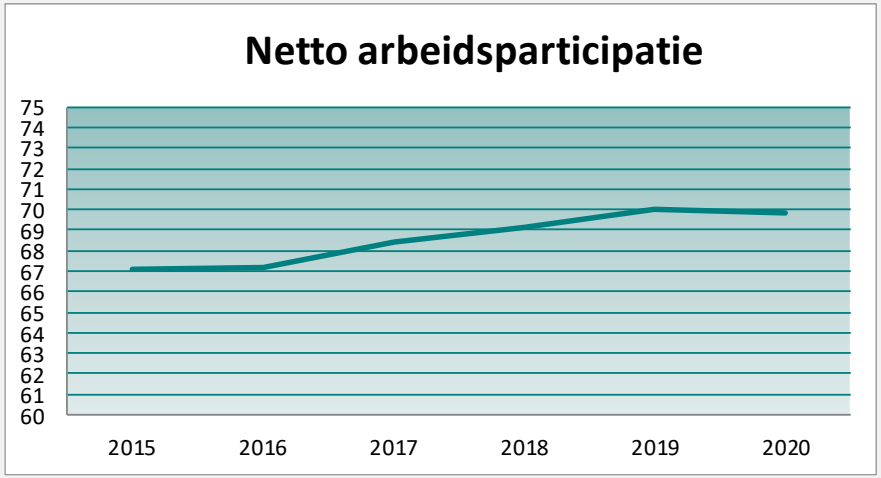

Vestigingen van bedrijven						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
170,9	172,2	174,8	177,9	179,9	184,2	190,1
Bron	CBS					
Omschrijving	Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-65 jaar					
Toelichting						

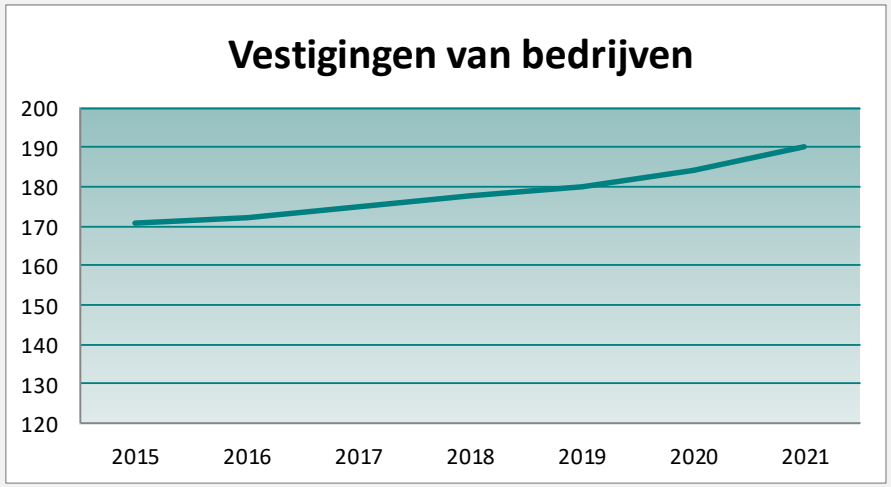

Programma 3

Omvang huishoudelijk restafval						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
396	178	89	85	83	91	
Bron	CBS statistiek Huishoudelijk afval					
Omschrijving	Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval kg per inwoner					
Toelichting	Cijfers van 2021 zijn nog niet bekend					

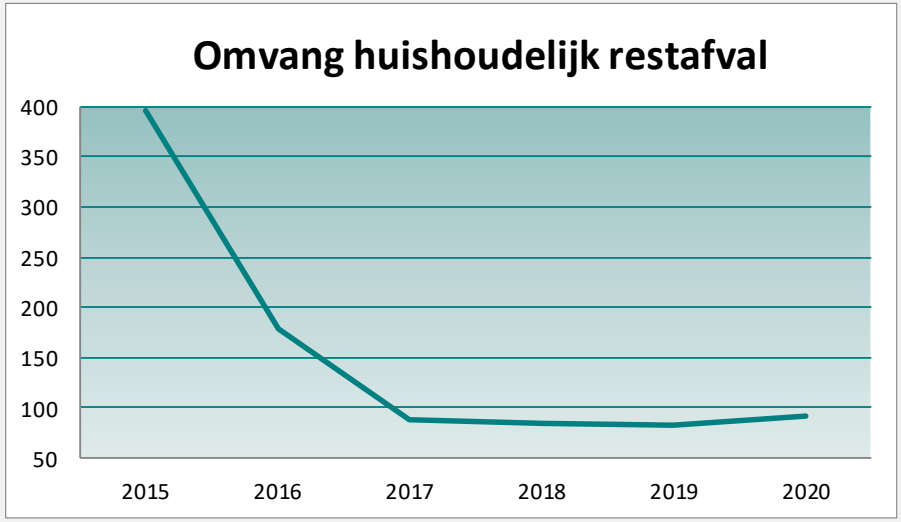

Programma 4

Relatief verzuim						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
5	9	9	12	13		
Bron	DUO/Ingradi (waarstaatjegemeente.nl)					
Omschrijving	Relatief verzuim per 1.000 leerlingen. Er is sprake van relatief verzuim als een jongere wel op een school staat ingeschreven, maar gedurende een bepaalde tijd de lessen/praktijk verzuimt. Ook veelvuldig te laat komen kan hiertoe worden gerekend. De periodeaanduiding '2019' staat voor schooljaar '2018/2019'.					
Toelichting	Van 2020 en 2021 zijn er nog geen cijfers bekend					

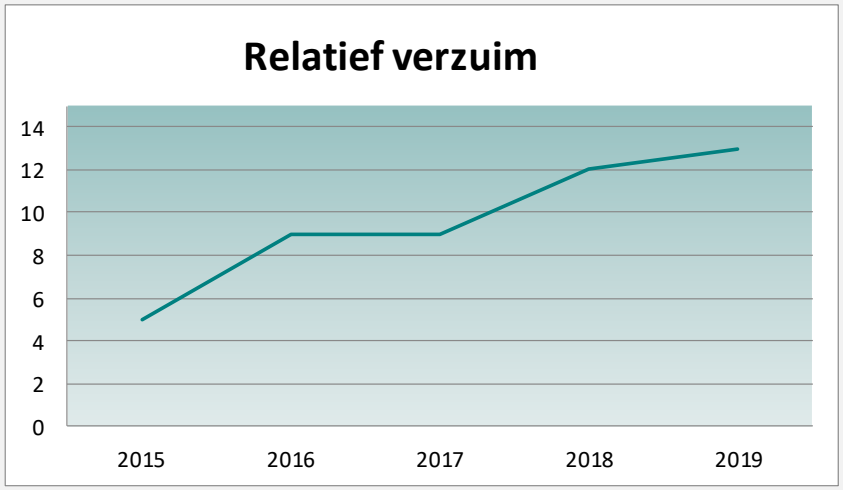

Niet- sporters		
2012	2016	2020
-	44,20%	49,10%
Bron	Gezondheidsmonitor volwassen. GGD, CBS en RIVM (waarstaatjegeme	
Omschrijving	Het percentage niet-wekelijkse sporters t.o.v. de bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.	
Toelichting		

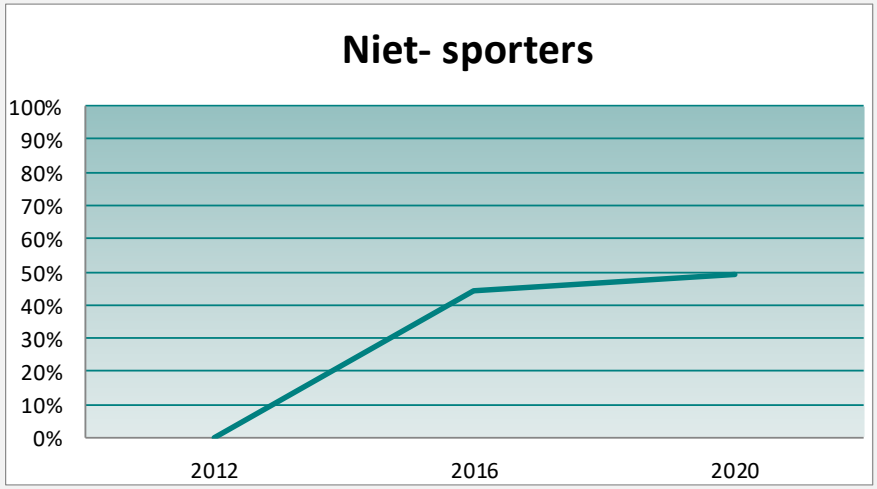

Voortijdige schoolverlaters						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1,2	1	0,8	1,4	1,2	0,9	
Bron	DUO/Ingradi (waarstaatjegemeente.nl)					
Omschrijving	Het percentage van het totaal aantal leerlingen van het VO en MBO (12 - 23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificatie, het onderwijs verlaat. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".					
Toelichting	Van 2021 zijn er nog geen cijfers bekend					

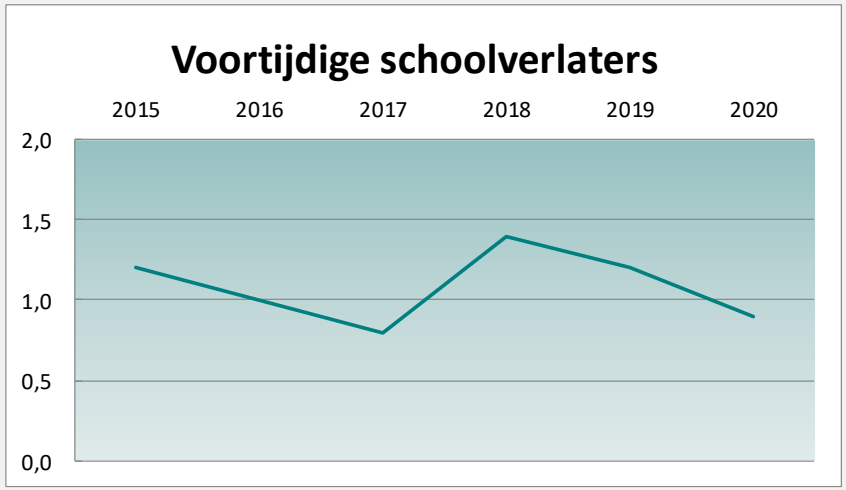

Absoluut verzuim						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
0	0	0	0	0	0	
Bron	CBS					
Omschrijving	Absoluut verzuim per 1.000 leerlingen.Er wordt gesproken van absoluut verzuim als een leerplichtige en/of kwalificatieplichtige jongere niet op een school of instelling staat ingeschreven. De periodeaanduiding '2019' staat					
Toelichting	Van 2021 zijn er nog geen cijfers bekend maar het licht in de verwachting dat ook dit 0 zal zijn.					

Programma 5

Personen met een bijsstandsuitkering						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
18,7	20,1	21	20,6	19,7	27,9	23,5
Bron	CBS (waarstaatjegemeente.nl)					
Omschrijving	Het aantal personen, per 1.000 inwoners, met een uitkering op grond van de Wet werk en bijstand (WWB, t/m 2014) en de Participatiewet (vanaf 2015). De uitkeringen (leefgeld) aan personen in een instelling, de elders verzorgden, zijn niet inbegrepen. Ook de uitkeringen aan dak- en thuislozen zijn niet inbegrepen					
Toelichting						

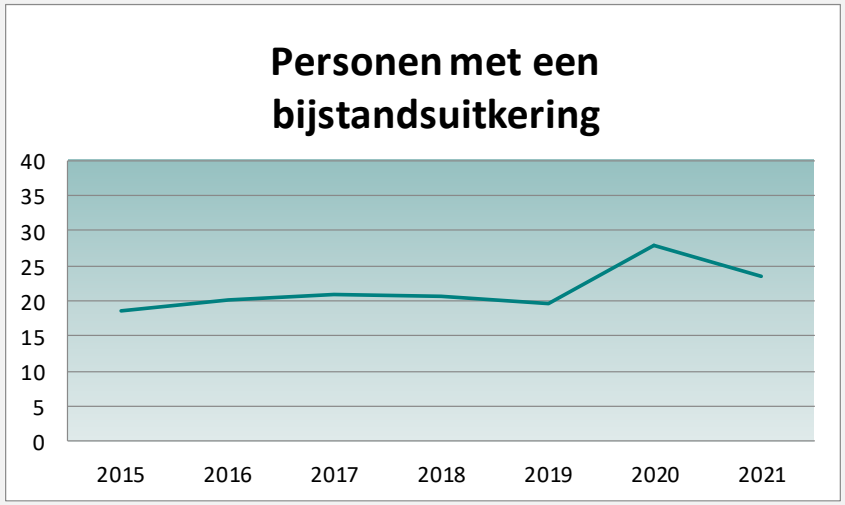

Kinderen in uitkeringsgezin						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
3	4	4	4	4	3	
Bron	CBS jeugd (waarstaatjegemeente.nl)					
Omschrijving	Percentage kinderen tot 18 jaar die in een gezin leven dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen. Bijstandshuishouden is een huishouden waarvan minimaal één lid een bijstandsuitkering ontvangt. Onder bijstand wordt hier uitkeringen aan huishoudens op grond van de Wet werk en bijstand (WWB, tot 2015) en de Participatiewet (vanaf 2015) en het Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (Bbz verstaan. Tot en met 2015 zijn de cijfers van deze indicator afkomstig van het Verwey-Jonker Instituut - Kinderen in Tel. De cijfers vanaf 2016 zijn afkomstig van het CBS.						
Toelichting	Van 2021 zijn er nog geen cijfers bekend					

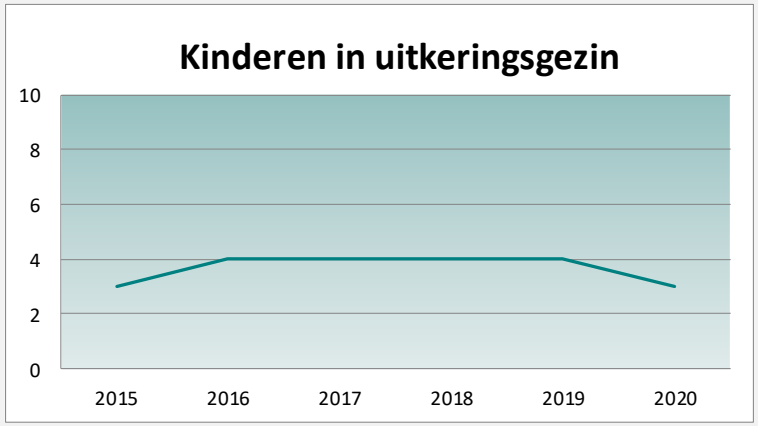

Lopende reintegratievoorzieningen						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
309,5	309,2	331,5	343,4	123,4	265,1	
Bron	CBS (waarstaatjegemeente)					
Omschrijving	Deze indicator toont het aantal inwoners dat gebruik maakt van een re-integratievoorziening op basis van de participatiewet. Een re-integratievoorziening is een voorziening die door een gemeente wordt ingezet, nadat een gemeente heeft vastgesteld dat een client een belemmering heeft die directe arbeidsinschakkeling bemoeilijkt (afstand tot de arbeidsmarkt). De voorziening is erop gericht de afstand tot de arbeidsmarkt te verkleinen, waarbij het doel op de lange termijn altijd arbeidsinschakeling is.					
Toelichting	Van 2021 zijn er nog geen cijfers bekend					

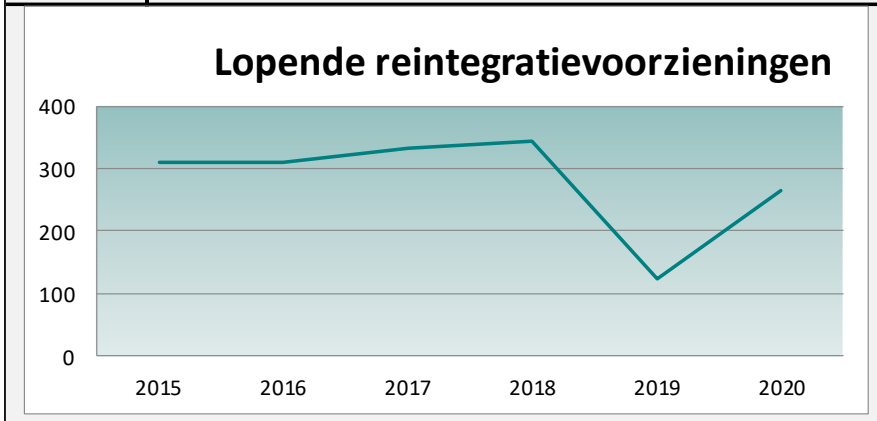

Werkloze jongeren						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	1	1	1	1	1	
Bron	CBS					
Omschrijving	Het pecentage jongeren van 16 t/m 22 jaar die als werkzoekende staan ingeschreven bij het UWV WERKbedrijf en tegelijkertijd geen baan hebben als werknemer volgens de Polisadministratie. Tot en met 2015 zijn de cijfers van deze indicator afkomstig van het Verwey-Jonker Instituut - Kinderen in Tel. De cijfers vanaf 2016 zijn afkomstig van het CBS.					
Toelichting	Van 2021 zijn er nog geen cijfers bekend					

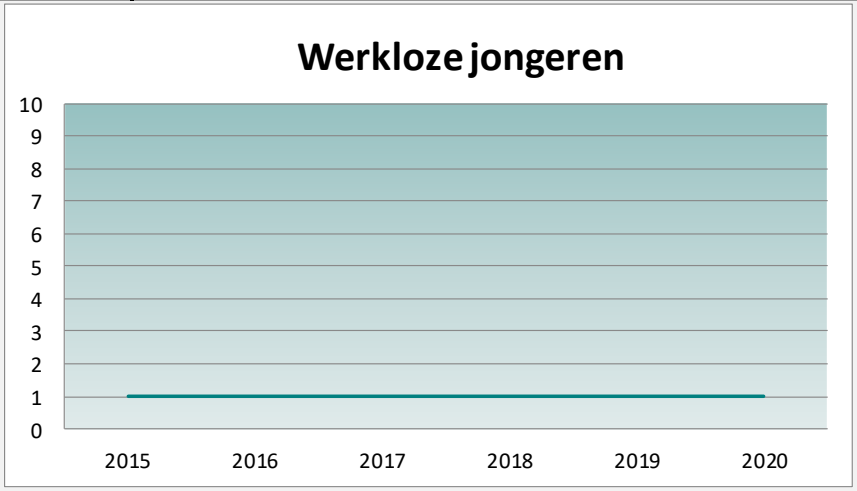

Wmo-cliënten met een maatwerkarrangement						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	720	720	710	740	710	720
Bron	CBS					
Omschrijving	Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep. Een maatwerkarrangement is een vorm van specialistische ondersteuning binnen het kader van de Wmo. Voor de Wmo-gegevens geldt dat het referentiegemiddelde gebaseerd is op 327 deelnemende gemeenten					
Toelichting						

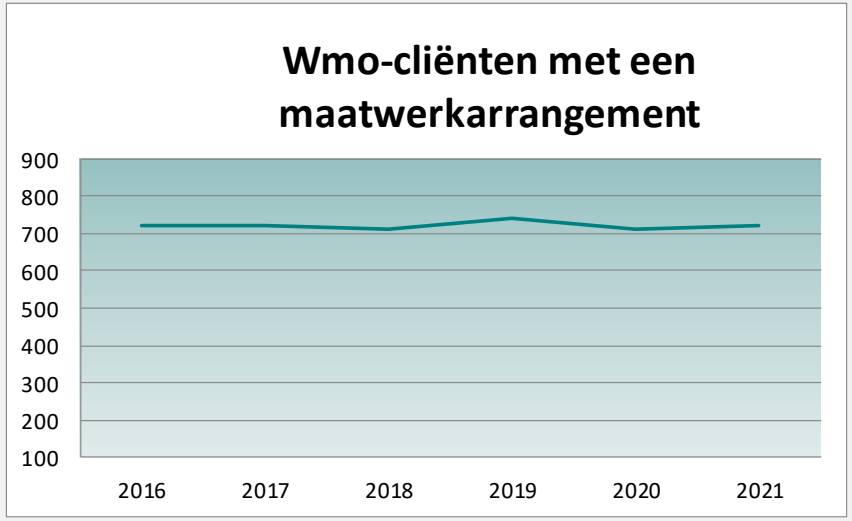

Jongeren met jeugdhulp						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
8	9	10	10	11	10,6	11,2
Bron	CBS					
Omschrijving	Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp ten opzicht van alle jongeren tot 18 jaar. Jeugdhulp is de hulp en zorg zoals deze bedoeld en beschreven is in de Jeugdwet (2014). Het betreft hulp en zorg aan jongeren en hun ouders bij psychische, psychosociale en/of gedragsproblemen, een verstandelijke beperking van de jongere, of opvoedingsproblemen van de ouders					
Toelichting						

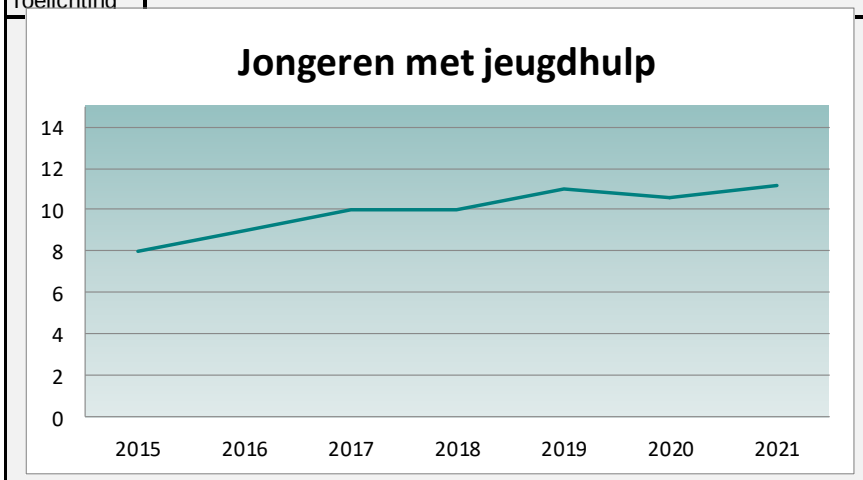

Jongeren met Jeugdreclassering						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
0,2				2		
Bron	CBS jeugd					
Omschrijving	Het percentage van alle jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar, per 1 januari Jeugdreclassering is een combinatie van begeleiding en controle voor jongeren vanaf 12 jaar, die voor hun 18e verjaardag met de politie of leerplichtambtenaar in aanraking zijn geweest en een proces-verbaal hebben gekregen. Indien de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder de overtreding of het misdrijf is begaan daartoe aanleiding geven, bijvoorbeeld bij jongvolwassenen met een verstandelijke beperking, kan het jeugdstrafrecht eveneens worden toegepast op jongvolwassenen in de leeftijd 18 tot en met 22 jaar. De jongere krijgt op maat gesneden begeleiding van een jeugdreclasseringswerker om te voorkomen dat hij of zij opnieuw de fout ingaat. Jeugdreclassering kan worden opgelegd door de kinderrechter of de officier van Justitie. Jeugdreclassering kan ook op initiatief van de Raad voor de Kinderbescherming in het vrijwillige kader worden opgestart.					
Toelichting	Van deze indicator zijn weinig cijfers bekend					

Jongeren met Jeugdbescherming						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	1	1,2	1,1	1,1	1,1	
Bron	CBS jeugd					
Omschrijving	Percentage van jongeren tot 18 jaarJeugdbescherming is een maatregel die de rechter dwingend oplegt. Dat gebeurt als een gezonde en veilige ontwikkeling van een kind of jeugdige wordt bedreigd en vrijwillige hulp niet of niet voldoende helpt. Een kind of jongere wordt dan 'onder toezicht gesteld' of 'onder voogdij geplaatst'.					
Toelichting	Cijfer voor 2021 is nog niet bekend					

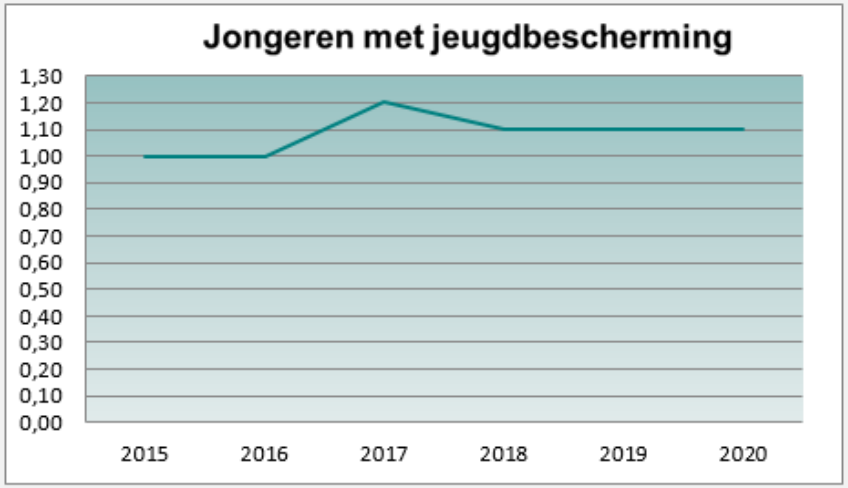

Paragraaf 1

Gemiddelde WOZ waarde						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
224	224	227	232	257	267	280
Bron	CBS Statistiek waarde onroerende zaken(waarstaatjegemeente.nl)					
Omschrijving	De gemiddelde WOZ waarde van woningen x 1.000.					
Toelichting						

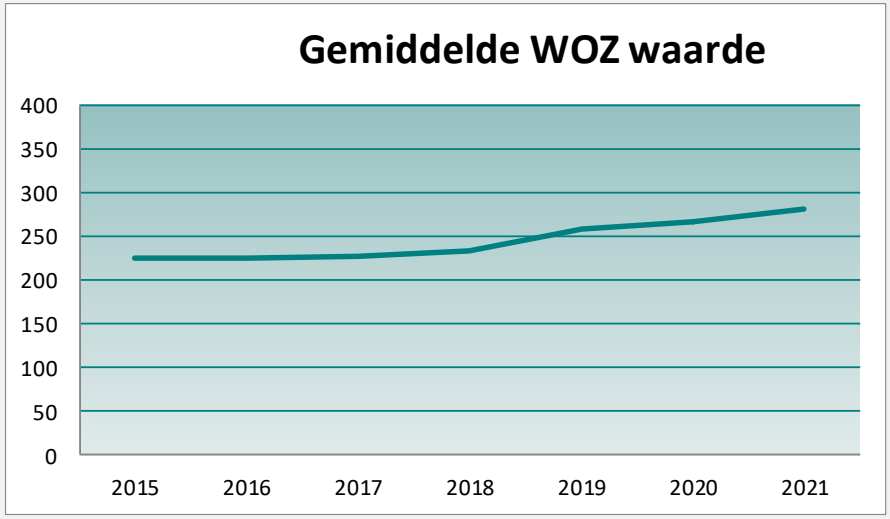

Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
808	824	848	790	778	778	840
Bron	COELO					
Omschrijving	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuisouden betaalt aan woonlasten.					
Toelichting						

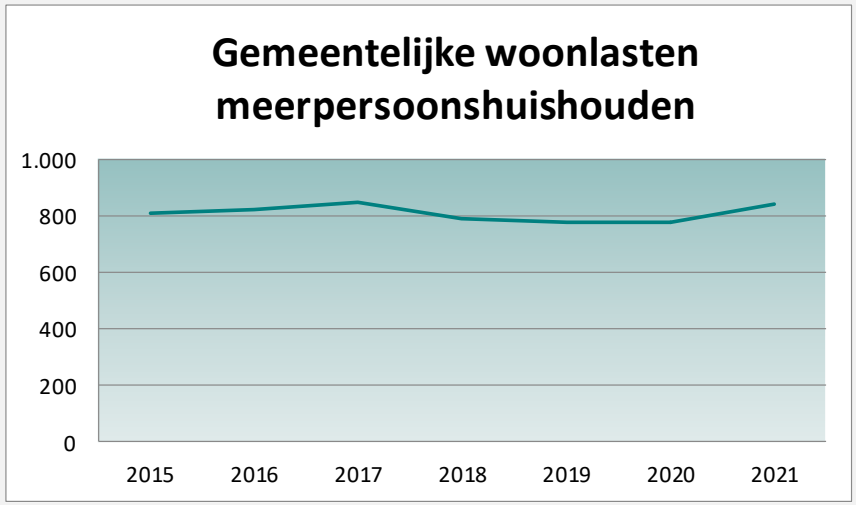

Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
759	775	777	748	746	748	808
Bron	COELO					
Omschrijving	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuisouden betaalt aan woonlasten					
Toelichting						

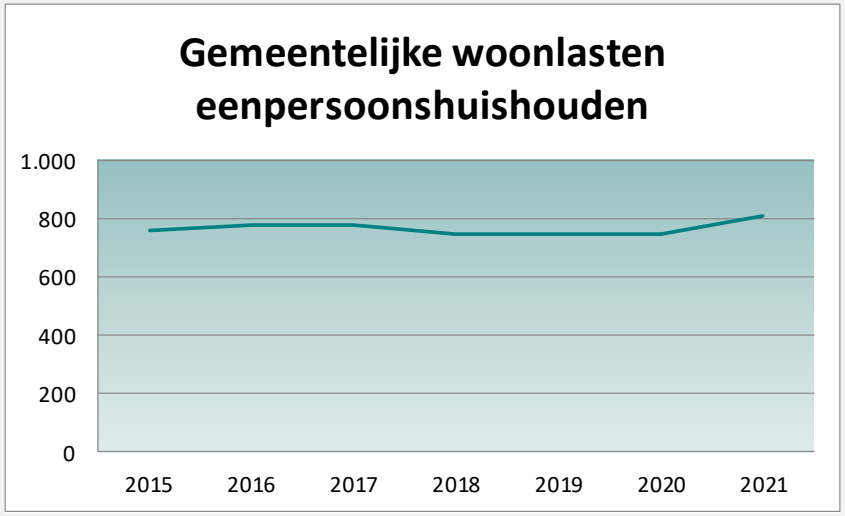

Paragraaf 5

Apparaatskosten (kosten per inwoner in €)						
2015	2016	2019	2020	2021	2022	2023
		538,39	531,76	560,04	583,45	610,96
Bron	Gemeente					
Omschrijving	Apparaatskosten (ofwel organisatiekosten) zijn de noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten en dergelijke voor de uitvoering van de organisatorische taken. Apparaatskosten zijn dus alle personele en materiële kosten die verbonden zijn aan het functioneren van de organisatie, exclusief griffie en bestuur.					
Toelichting	2022 en 2023 zijn begrote bedragen					

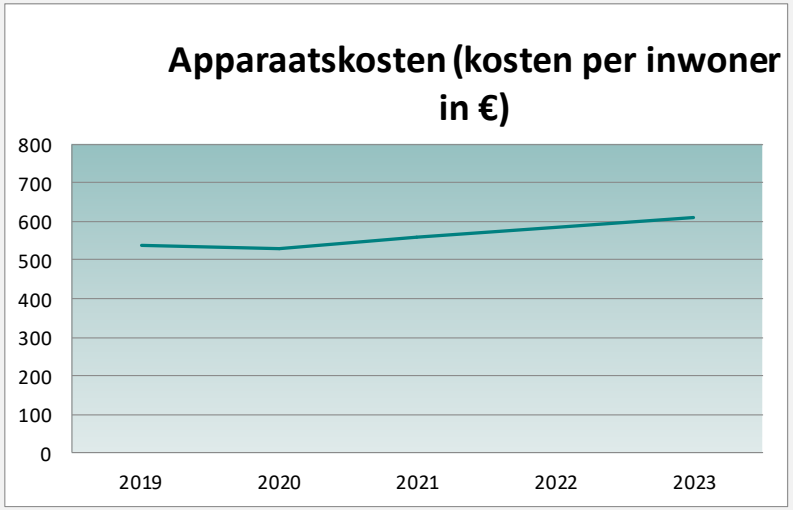

Bezetting						
2015	2016	2019	2020	2021	2022	2023
		5,97	6,07	5,85	5,98	5,79
Bron	Gemeente					
Omschrijving	Aantal formatieplaatsen per 1.000 inwoners					
Toelichting	2022 en 2023 zijn begrote bedragen					

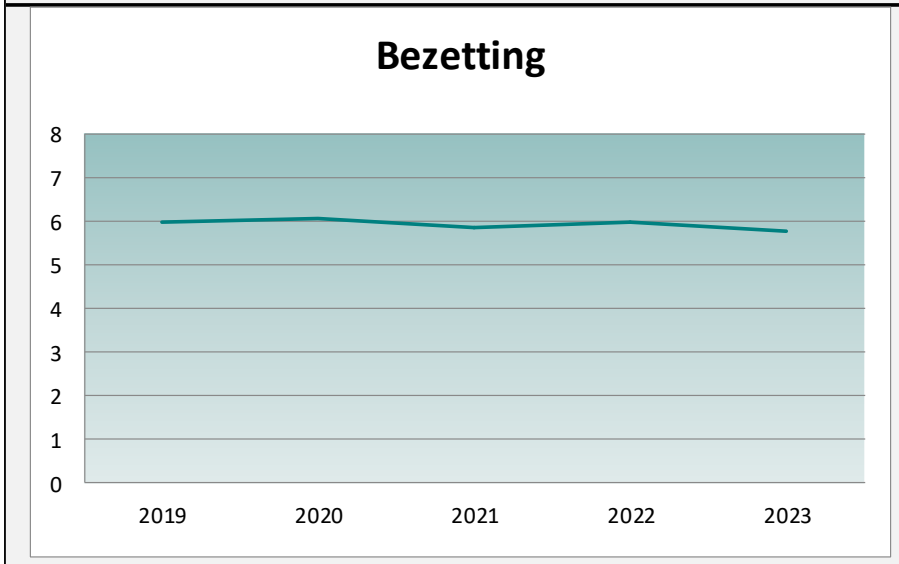

Externe inhuur						
2015	2016	2019	2020	2021	2022	2023
		10,13	3,3	8,4	3,5	3,3
Bron	**Gemeente**					
Omschrijving	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen					
Toelichting	2022 en 2023 zijn begrote bedragen					

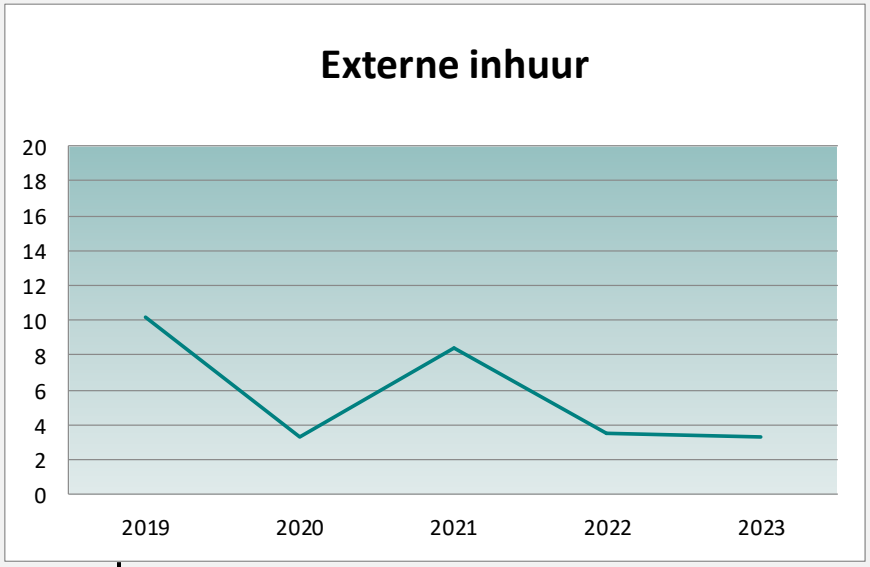

Formatie						
2015	2016	2019	2020	2021	2022	2023
		6,05	6,04	6,11	6,12	6,20
Bron	Gemeente					
Omschrijving	Aantal formatieplaatsen per 1.000 inwoners					
Toelichting	2022 en 2023 zijn begrote bedragen					

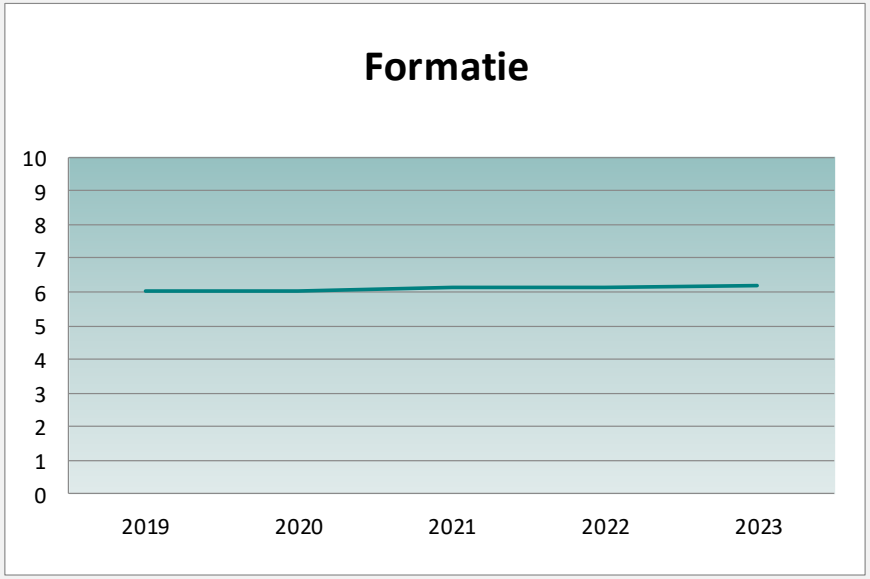
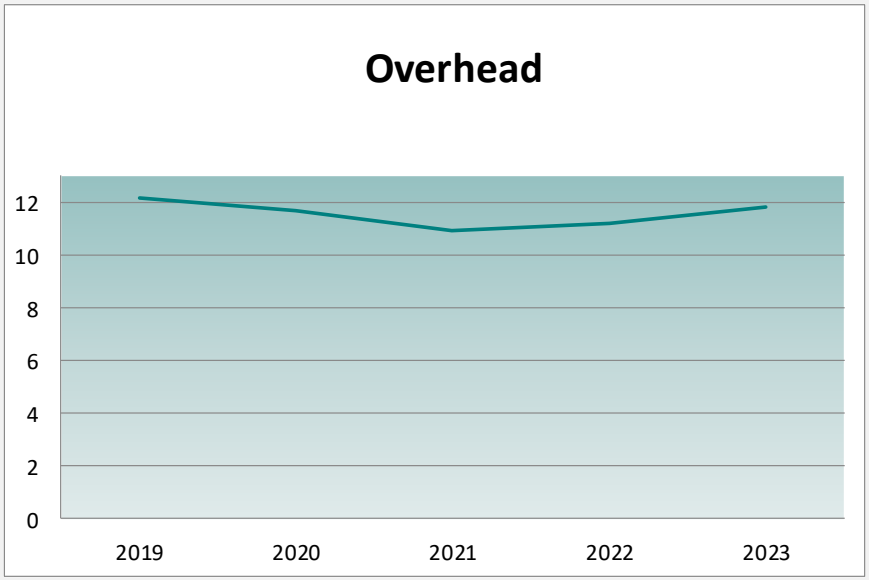
Overhead						
2015	2016	2019	2020	2021	2022	2023
		12,13	11,7	10,9	11,2	11,8
Bron	Gemeente					
Omschrijving	Percentage van de totale lasten					
Toelichting	2022 en 2023 zijn begrote bedragen